

ἐν γένει ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ὡς πρὸς τὴν τέχνην ἥσαν ὅλως ὑποχείριοι τῶν γειτόνων των Ἀθηναίων· ἀν δὲ ὅντας τῶν Πλαταιέων ἦν ἐπίνειον ὁ ὄρμισκος "Ἄγιος Βασίλειος, ὡς ὁ συνάδελφός μου Καστριώτης υποθέτει (ἀνωτέρω σελ. 58), Πλαταιεῖς δὲ οἱ ἰδρύσαντες τὸ ιερόν του Ποσειδώνος ἔκει καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς του θεοῦ εἰκόνος θελήσαντες νὰ συμπληρώσωσι τὸ εὔσεβές των ἔργον, ποὺ οὐαὶ ἤδυναντο κάλλιον, εἰς ποῖον ἄλλο κέντρον τέχνης, νὰ προστρέξωσιν, ἀφοῦ ἐν τῷ ιδίῳ αὐτῶν τόπῳ ἡ ἐπιθυμία των δύσκολον, ἀν-

μὴ ἀδύνατον, ἥτο νὰ ἐκπληρωθῇ, ἢ εἰς Ἀθήνας, τὴν πρὸ τῶν Περσικῶν ἤδη πολέμων ισχυρὰν αὐτῶν σύμμαχον καὶ προστάτιν ἐναντίον τῶν συμπατριωτῶν των Θηβαίων;¹

"Ἐν Ἀθήναις κατὰ Μάιον τοῦ 1899.

Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

¹ Παραδ. Ἡροδ. VI, 108. "Ἄν τὸ ἔργον εἶγεν ἰδρυθῆ, ὡς ἕγώ πιστεύω, πρὸ τοῦ ἔτους 480 καὶ ἀν τὰ ἀνωτέρω (σελ. 61) δὲν ἀστοχοῦσι τοῦ ὄρθου, εἰς πολλοὺς δύναται νὰ γεννηθῇ ἡ ὑπόνοισι μήπως μοιρά τις τῶν του Ξέρξου στρατιωτῶν ἥσαν οἱ πρῶτοι ἐπιθέντες χείρα βέβηλον ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος.

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ

II

(Πίναξ 7-10)

Ἐξακολουθῶν ἐντολῇ καὶ δαπάναις τῆς Ἀργαϊολογικῆς Ἐταιρείας τὰς ἐν ταῖς νήσοις ἐρεύνας μετέβην πέρυσιν (1898) εἰς Σιρόν καὶ Σύρον, διέμεινα δ' ἐν μὲν τῇ πρώτῃ, νήσῳ ἔνα περίπου μῆνα, ἐν δὲ Σύρῳ τρεῖς, ἀνασκάπτων πάλιν ὡς τὸ πολὺ τάφους προϊστορικῶν γρόνων. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν νέων ἀνασκαφῶν ἐκτίθενται ἐνταῦθα.

1. Ανασκαφὲ τάφων ἐν Σίρνῳ.

Εἰς τὰ μεσημβρινοανατολικὰ τῆς νήσου παρὰ τὸν ὄρμον του Πλατέος Λιγιαλοῦ, ἐν θέσει Ἀκρωτηράκι, εἶχεν ἀνακαλυφθῆ πρὸ τινῶν προϊστορικὸν νεκροταφεῖον, περὶ οὖ ἔδωκε πληροφορίας τινὰς πρώτος ὁ Pollak¹. Ἐνταῦθα ἐπεγείρησα νὰ τκάψω καὶ ἐγώ, ἀλλὰ δύστυγγως οἱ πλεῖστοι τῶν τύριων εἶγον ἀνασκαφῇ ἥδη, ὥστε δὲν ἥδυνήθην ν' ἀνακαλύψω νέους πλείονας τῶν ἐπτὰ ἡ ὀκτώ. Καὶ τὸ ὅλον ὅμως νεκροταφεῖον δὲν πιστεύω ὅτι συνέκειτο ἐκ πολλῶν τάφων, ἀν καὶ κατετίχεν ἔκτασιν ικανῶν στρεμμάτων, διότι οἱ τάφοι δὲν ἔχειντο πάντες πληρίσιον ἀλλήλων, ἀλλ' ἀπετέλουν — δσον ἥδυνήθην νὰ κρίνω καὶ ἐκ τῶν ἐμῶν ἐρευνῶν καὶ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ιεροχτήτου — μικρὰς συ-

¹ Athen. Mittl. 1896 σ. 210.

στάδιας ἔχ τριῶν, τεσσάρων ἢ πέντε τάφων ἐκάστην· φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ἐκάστη οίκογένεια ἔθαπτε τοὺς νεκρούς της ὀλίγον μακρὰν τῶν ἄλλων.

Οἱ τάφοι ἥσαν ἡ ἀπλοῖ ἡ διπλοῖ², ὡς ἐν Δεσποτικῷ· ἕγὼ εὔροι τέσσαρας διπλοῦς, παρετήρησα δ' ὅτι καὶ εἰς τῶν πρὸ ἐμοῦ ἀνοιχθέντων ἥτο διπλοῦς. Κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις δὲν διέφερεν ἀπὸ τῶν τῆς Πάρου καὶ τῶν ἄλλων παρ' αὐτὴν νήσων οὐδὲ κατὰ τὴν κατασκευήν, πλὴν ὅτι ἐν Σίρνῳ συγνὰ ἥσαν πᾶσαι αἱ πλευραὶ κτισταὶ ἔχ μικρῶν ἀργῶν λιθῶν. Ἡ θέσις τῶν νεκρῶν ὅμοιως ἥτο ἡ αὐτή, ὡς ἀπεδείχθη ἐξ ἐνδοῦ σκελετοῦ, δστις διετηρεῖτο ὀπωσοῦν καλῶς. Ὁ νεκρὸς (τάφ 145)² ἥτο κατακελιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ὁ δεξιὸς βραχίων αὐτοῦ ἥτο κεκαμμένος ὑπὸ τὸ σῶμα καὶ ἡ χειρὶς ἔφθανεν ἵσως ὑπὸ τὴν κεφαλήν· ὁ δεξιοτερὸς βραχίων ἥτο ὅμοιως κεκαμμένος κατὰ τὸν ἀγκῶνα, ἡ δὲ χειρὶς αὐτοῦ ἔφήπτετο πιθανῶς κυλινδρικῆς πυξίδος ὄμοιας τῇ ἐν Ἀργ.³ Εφ. 1898 πίν. 9, 31 κειμένης πρὸ τοῦ κρανίου, διότι εὑρέθησαν ἐντὸς αὐτῆς ὁστᾶ τῶν δακτύ-

¹ Ἰδε Ἀργ. Ἐφημ. 1898 σ. 144.

² Χάριν εὐκολίας ἐν τῇ ἀπηρσίᾳ τοῦ Μουσείου ἡ ἀριθμησις τῶν κυκλαδικῶν τάφων εἶναι συνεχῆς διὰ πασῶν τῶν ἐξερευνωμένων νήσων. Παρατηροῦ δ' ὅτι ἡριθμησα οὐχὶ πάντας τοὺς τάφους, ἀλλὰ μόνον ἐκείνους, δσοι περιελγόν κτέριαρά τι.

λων. Τὰ σκέλη ἡσαν τόσον συνεσταλμένα, ὥστε τὰ γόνατα ἔκειντο ύψηλότερον τῆς λεκάνης. Παρὰ τὴν κυλινδρικὴν πυξίδα ἔκειτο ἄλλη σφαιρική, ὡσαύτως μετ' ἐγχαραγμάτων (ὅμοια περίπου τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 27), πρὸς τὸ μέσον δὲ τοῦ τάφου, κατὰ τὴν δεσφύν τοῦ νεκροῦ, εὐρέθη λεπὶς ὀψιανοῦ. Ὁ τάφος οὗτος, οὗ τὸ μῆκος ἦτο 0,82, εἶχε πάσας τὰς πλευρὰς κτιστάς, ἢτο δὲ διπλοῦς καὶ ὁ κατώτερος εἶχε τὰς αὐτὰς διαστάσεις καὶ ἦτο δομοίως κτιστός, δὲν περιεῖχε δ' οὐδὲν κτέρισμα. Ἄλλος διπλοῦς τάφος (142) εἶχε σχῆμα τραπεζίου καὶ ἦτο κατεσκευασμένος ἐκ πλακῶν, πλὴν τῆς προσθίας πλευρᾶς κτιστῆς οὕσης διαστάσεις αὐτοῦ 115-81-100-53. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὅπισθιαν γωνίαν εὐρέθησαν λείψανα δύο κρανίων ἐγγύτατα ἀλλήλων κειμένων, πρὸς τὴν προσθίαν δὲ ἀριστερὰν γωνίαν ἄλλο κρανίον καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν δύο πρώτων τέσσαρα πήλινα ἀγγεῖα τοῦ αὐτοῦ σχῆματος (τὸ ἐν ἀπεικ. πίν. 9, 11) καὶ μόνωτον ποτήριον μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων (πίν. 8, 3), ὑπὸ τὸ ποτήριον δὲ μαρμαρίνη φιάλη. Ὁπίσω τοῦ τρίτου κρανίου πρὸς τὴν προσθίαν πλευρὰν ἔκειτο λαβῖς χαλκῆ (σχῆμα ὡς πίν. 10, 41). Ὁ κατώτερος τάφος ἦτο ὀρθογώνιος περίπου, μήκους 1,03, πλ. 0,58 καὶ βάθους 0,25, εὐρέθησαν δὲν αὐτῷ δυτὶς ἀνθρώπου, κτενὸς θαλάσσης (*pecten jacobeus L.*) αἱ δύο θύραι, λεπὶς ὀψιανοῦ, τρία κακότεχνα λίθινα πτηνὰ (τὰ δύο ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 27, 28) καὶ πλειστα μικρὰ λίθινα σφαιρίδια ὡς ψῆφοι δρμου, ἀδιάτρητα δμως, τέλος δὲ τεμάχιον ἐρυθροῦ χρώματος. Ἐν τῷ κατωτέρῳ χωρίσματι ἄλλου διπλοῦ τάφου (143), οὗ ἡ ἀνώτερος εἶχεν ἀνοιχθῆ ἥδη πρὸ ἐμοῦ, εὔρον λείψανα τριῶν τούλαχιστον νεκρῶν, δύο τεθραυσμένας μαρμαρίνας φιάλας, πινάκιον ἐπίπεδον λίθου πρασινωποῦ μετὰ περιχειλώματος, παχὺ καὶ βαρὺ, μῆκ. 0,285 καὶ πλ. 0,205, καὶ τεμάχιον πηλίνου ἀγγείου, οὗ τὸ σχῆμα φαίνεται διτὶ ἡτο δομοῖον περίπου πρὸς τὸ τῶν τηγανοειδῶν σκευῶν τῆς Σύρου (ἴδε κατωτέρω). Ἡσαύτως διπλοῦς ἦτο καὶ ὁ τάφος 146, εὔρον δὲν μὲν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίσματι αὐτοῦ ἐρθαρμενην σφαιρικὴν πυξίδα φέρουσαν ἐγχαράγματα, ἐν δὲ τῷ κατωτέρῳ ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον κολοβὸν τὴν φαῦδοις εἰδῆς μετ' ἐγχαραγμάτων, ἡ μὲν κυλινδρική, ἡ δὲτέρα σφαιρική. Ἄλλο ἄμορφον εἰδώλιον (ἴδε κατ. εἰκ. 28) ἀνεκ-

λύφθη ἐν τῷ ἀπλῷ τάφῳ 147· ἡ φαῦδοις εἰδῆς κεφαλὴ αὐτοῦ ἦτο ἀρχαιόθεν ἀπεσπασμένη, ἐν τρῆμα δὲτέρης αὐτῆς καὶ ἄλλο εἰς τὸν κορμὸν ἔχρησίμευον φαίνεται πρὸς σύνδεσιν. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ εἰδωλίου τούτου ὑπάργει ἐγχάρακτον τρίγωνον, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται πάλιν, ὅτι δὲν ἐφαντάζοντο τὰ ἄμορφα ταῦτα εἰδώλια ἀναγκαίως ἐνδεδυμένα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τελειότερα γυμνά¹.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ, ἐνῷ κείνται οἱ τάφοι, εὔρον τρίτον ἄμορφον μαρμάρινον κολοβὸν εἰδώλιον καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν πόδα ἄλλου ἡ ἄλλων. Αἱ δὲ κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων, εἰς οὓς ἀνῆκε τὸ νεκροταφεῖον, ἔκειντο ὡς φαίνεται πλησιέστατα τῶν τάφων ἐπὶ τῆς ράχεως, ἥτις χωρίζει τὸ νεκροταφεῖον ἀπὸ τοῦ Ηλατέος Αἰγιαλοῦ. Ἀπὸ τῆς ράχεως ταύτης, ἐφ' οὓς εὔρον πλειστα τεμάχια λίθου ὀψιανοῦ, ἐπέβλεπον καὶ τὸν δρμὸν ὀλόκληρον καὶ τὴν εὐφορωτάτην, σήμερον κατάφυτον, κοιλάδα, τὴν ἀπὸ τοῦ Αἰγιαλοῦ πρὸς τὰ ἐνδότερα ἐκτεινομένην.

"Ἄλλο νεκροταφεῖον τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἔκειτο παρὰ τὸ Βαθύ, δρμὸν εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς νήσου. Ἐνταῦθα πρὸ ἐτῶν γεωργὸς καθαρίζων τὸν ἐλαιῶνά του ἀνεκάλυψε τάφους τινάς, οὓς κατέστρεψεν ἀφαιρέσας πάντας τοὺς λίθους καὶ κατασκευάσας δι' αὐτῶν ἀναλήμματα πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων ἐπὶ τῆς κατωφεροῦς κλιτύος. Περὶ κτερισμάτων οὐδὲν ἤκουσα, διότι, ὑποθέτω, πήλινα ὄντα κατὰ τὸ σύνηθες ὡς τὸ πολὺ καὶ εὐθραυστα δὲν ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ ἀξια μεγάλης προσοχῆς. Ἄλλ' ἐν τινὶ ἀκαλλιεργήτῳ γωνίᾳ κτήματος γειτνιάζοντος ἀνεκάλυψα τέσσαρας τάφους, ὃν οἱ δύο οὐδὲν περιεῖχον· ἐν τῷ τρίτῳ (τάφ. 148), δοτις εἶχε μῆκος 0,87, εὐρέθησαν πυξίς κυλινδρικὴ μετ' ἐγχαραγμάτων (σχῆμα ὡς Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 9, 18, τὰ δὲτέρα ἐγχαράγματα ὄριζόντια ὡς αὐτ. πίν. 9, 31), δοχείον πήλινον μετὰ βάσεως (σχῆμα αὐτ. πίν. 9, 6) ὅ. 0,10 περίπου καὶ δέκα λίθιναι ψῆφοι δρμοῦ· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ τάφῳ (149) ἔχοντι σχῆμα τραπεζίου καὶ διαστ. 75-66-40-40 ἀνεκαλύψθησαν πάλιν δύο πήλιναι πυξίδες μετ' ἐγχαραγμάτων, ἡ μὲν κυλινδρική, ἡ δὲτέρα σφαιρική.

'Αμφότερα τὰ νεκροταφεῖα ταῦτα τῆς Σίφνου,

¹ Ηρό. Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 σ. 198.

εξαιρουμένων δύο τάφων, ἀνήκουσιν ἀναντιλέκτως εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους, εἰς οὓς καὶ τὰ νεκροταφεῖα τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ. Ἡ κατασκευὴ τῶν τάφων, τὰ σχήματα τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν ἀγγείων (πυξίδων καὶ δοχείων), η διακόσμησις αὐτῶν καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ πηλὸς εἶναι τόσον ὄμοιόμορφα, ὥστε οὐδεμίᾳ διάχρισις δύναται νὰ γείνῃ μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων. Ἐτι δὲ η θέσις τῶν νεκροταφείων παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὸ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὀλιγάριθμον τῶν τάφων—τοῦ παρὰ τὸ Βαθὺ νεκροταφείου καὶ η ἔκτασις δὲν φαίνεται νὰ ητο μεγάλη — συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἐκεῖ παρατηρηθέντα. Ο τάφος 142 ὅμως—πιθανῶς δὲ καὶ ὁ 143—εἶναι βεβαίως σύγχρονος τῶν τάφων τῆς Σύρου, αἵτινες, ως θὰ ιδωμεν κατωτέρω, ἀνήκουσιν εἰς νεωτέραν περιόδον τῆς χυκλαδικῆς ἐποχῆς. Ἀγγεία ως τὰ πίν. 9, 11 καὶ λαβίδες χαλκαῖ καὶ λιθιναὶ εὐμεγέθη πινάκια ἀπαντώσι καὶ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου, πρὸ πάντων ὅμως ἄξιον ιδίας μνείας εἶναι τὸ ποτήριον πίν. 8, 3· ὁ πηλὸς αὐτοῦ εἶναι τεφρός, η δὲ ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ ἀλοιφῆς πηλοῦ ἐρυθροῦ, ἐφ' οἷς εἶναι γεγραμμέναι διὰ γράμματος μέλανος γραμμαὶ λοξαὶ διασταυρούμεναι, ἔξαλειφθεῖσαι νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον. Ποτήρια δμοια κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὰ κοσμήματα ἀνεκαλύψθησαν καὶ ἐν Σύρῳ, ἐνῷ ἐν Πάρῳ καὶ ταῖς παρ' αὐτὴν νήσοις τὰ γραπτὰ κοσμήματα εἶναι ἄγνωστα. Τούναντίον αἱ κυλινδρικαὶ καὶ σφαιρικαὶ πυξίδες μετ' ἔγχαραγμάτων τῶν τάφων 145 καὶ 146, αἵτινες ἐν Πάρῳ εἶναι τόσον συχναί, ἐν Σύρῳ δὲν εὑρίσκονται. Ωστε ἐν Σίφνῳ ἔχομεν ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ καὶ ἐν τάφοις τοῦ αὐτοῦ σχήματος κτερίσματα ἀμφοτέρων τῶν περιόδων, διπερ ἀποδειχνύει έτι η ἔξελιξις ὑπῆρξεν ὄμαλη καὶ ἀσιάκοπος.

2. Ἀνασκαφὲ τάφων ἐν Σύρῳ.

Περὶ τοῦ ἐν Χαλανδριανῇ τῆς Σύρου ἔκτενοῦς προϊστορικοῦ νεκροταφείου πρώτος ἔγραψεν ὁ Γρ. Παπαδόπουλος¹, αἱ παρατηρήσεις τοῦ ὅποιού ἐν τισι μὲν ησαν ὄρθαι, ἐν ἄλλοις ὅμως προφανῶς ἐσταλμέναι καὶ ἐνεκα τούτου ἵσως δὲν ἐδόθη εἰς

¹ Πανδίπας τόμ. 16, σ. 121 ff. — Revue archéol. VI (1862), σ. 224 ff.

αὐτὰς η δέουσα προσοχὴ καὶ πίστις. Ο Παπαδόπουλος ἐσφάλη καὶ εἰς τὸν χρονολογικὸν δρισμὸν τῆς ἐποχῆς τῶν τάφων, τὸ σφάλμα του δὲ τοῦτο διώρθωσε πρῶτος ὁ Κλών Στέφανος¹.

Η θέσις Χαλανδριανή, ητις καλεῖται οὕτω ἀπό τινος ἔκκλησίας τῆς Παναγίας Χαλανδριανῆς, κεῖται εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς νήσου καὶ εἰναι κλιτὺς κατερχομένη, κατ' ἀρχὰς μὲν λίαν ήρέμα, εἴτα δὲ ἀποτόμως, πρὸς βορρᾶν ητοι πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς δρίζεται ὑπὸ δύο ρευμάτων, ὃν τὸ πρῶτον εἶναι βαθεῖα φάραγξ, ἐν η ἀναβρύει πολλαχοῦ πόσιμον ὕδωρ καὶ ητις ἔχειλλει εἰς τὸν δρυμὸν τῆς Κλεισούρας· τὸ ἄλλο ρεῦμα εἶναι ηττον βαθὺ καὶ φαραγγῶδες καὶ ἔχειλλει ὄμοιώς εἰς τὴν θάλασσαν δλίγον ἀνατολικώτερον. Τὰ περὶ τὴν ἔκκλησίαν τῆς Παναγίας μέρη εἶναι γεώδη καὶ καλλιεργοῦνται καλῶς, ἀλλοτε δὲ ἐσώζοντο ἐνταῦθα, ως μοι εἶπον, πολλὰ ἔρειπια, λείψανα δὲ τοίχων εὔρον καὶ ἐγὼ ἐν δοκιμαστικῇ σκαφῇ ἐν τινι ἀγρῷ πλὴν τούτων εἰδόν πολλὰ τεμάχια πίθων ἀναμφισβήτητως προϊστορικῶν χρόνων, ἐξ ὃν ἔξαγεται μετὰ βεβαιότητος δτι περὶ τὴν ἔκκλησίαν ἔχειτο κώμη τις η μικρὰ πόλις. Τὸ λοιπὸν τῆς ἔκτασεως, τῆς μεταξὺ τῶν δύο ρευμάτων καὶ τῆς θαλάσσης, εἶναι πρὸς μὲν τὸ μέσον κατὰ μέγα μέρος βραχῶδες, πρὸς δὲ τὰ ρεύματα μᾶλλον γεώδες καὶ ἐνταῦθα κείνται οἱ πλείστοι τάφοι. Εκ τούτου τὸ νεκροταφεῖον τῆς Χαλανδριανῆς ητο διηρημένον εἰς δύο τμήματα, ὃν μικρότερον εἶναι τὸ δυτικωτερόν, ἀν καὶ η ἔκτασις ην κατέχει δὲν εἶναι μικρά· ἀλλ' οι τάφοι ησαν ἀραιοί, δτον δὲ ἡδυνήθην νὰ παρατηρήσω, ἀπετέλουν μικρὰς συστάδας, ὃν ἔκάστη συνέκειτο ἐξ δλίγων τάφων. Εγὼ εὔρον ἐνταῦθα πεντήκοντα τάφους, ὃ ἀριθμὸς ὅμως οὕτως οὐδεμίαν ἰδέαν δύναται νὰ δώσῃ περὶ τοῦ ἀρχικοῦ πλήθους αὐτῶν, διότι φαίνεται δτι ἀκριβῶς τοῦτο τὸ τμῆμα τοῦ νεκροταφείου ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν ἐκ τῆς ἐμφυτεύσεως ἀμπέλων καὶ τῆς ἄλλης καλλιεργείας· ηδη πρὸ τοῦ Παπαδοπούλου είχον ἀνοιχθῆ ἐν Χαλανδριανῇ περὶ τοὺς ἑκατὸν τάφους, ἔχω δὲ λόγους νὰ πιστεύω, δτι πολλοί, ίσως οἱ πλείστοι τούτων, ἔχειντο εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα. Οι ἐγγύτερον τοῦ ἀνατολικοῦ ρεύματος ἀνακαλυφθέντες τάφοι ησαν

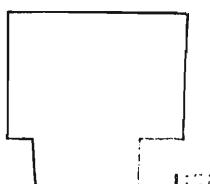
¹ Ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Σύρου σ. 8, σημ. 7.

σχεδὸν ἀκριβῶς δεκαπλάσιοι τὸν ἀριθμὸν ἦτοι 490 περίου, δεν ἀπετέλουν ὅμως καὶ οὗτοι ἐν συνεγένες νεκροταφείον, ἀλλ' ἡσαν διακεκριμένοι εἰς τέσσαρας μᾶλλον ἢ τρίτον πυκνὰς συστάδας, ὡν ἡ πρώτη περιεῖχεν 108 τάφους, ἡ δευτέρα 242, ἡ τρίτη 65 καὶ ἡ τετάρτη 75. Αἱ συστάδες αὗται ἔχωριζοντο ἀπ' ἄλλήλων δι' ἐδάφους ἢ λίαν πετρώδους, ἐν ᾧ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σκάψωσι τάφους, ἢ λίαν ἀνωμάλου. Θὰ ἴδωμεν δμῶς ὅτι ἡ διαίρεσις τοῦ νεκροταφείου εἰς συστάδας δὲν δρείλεται πιθανῶς μόνον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους.

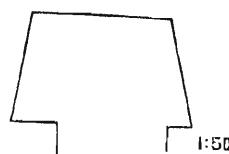
"Ἄλλο νεκροταφείον τῶν αὐτῶν χρόνων ἀνεκαλύφθη παρὰ τὸν δρυμὸν τοῦ ἀγίου Λουκᾶ εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς νήσου, δλίγον νοτιώτερον τοῦ δρυμοῦ τῶν Γραμμάτων. Ἐνταῦθα ἀνέσκαψα 94 τάφους κειμένους πάντας πλησίον ἄλλήλων, πλὴν ἐνός, δστις ἀνεκαλύψθη εἰς ικανὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀπόστασιν. Τὸ σχῆμα αὐτῶν καὶ τὰ κτερίσματα ἡσαν δμοια τοῖς τῶν τάφων τῆς Χαλανδριανῆς. Εἰς τὰ δυτικὰ δὲ τῆς νήσου ἐν θέσει Ηήδημα παρὰ τὸ Κίνι ἐπληροφορήθην ὅτι εὑρέθησαν κατὰ τὴν φύτευσιν ἀμπέλου δύο ἢ τρεῖς τάφοι καὶ ἐν αὐτοῖς τρία μαρμάρινα ειδώλια· ἡ θέσις καλύπτεται σήμερον ὑπὸ ἀμπελώνων καὶ ἐὰν ὑπῆρχον ἐνταῦθα πλείονες τάφοι σωζόμενοι μέχρι τῶν χρόνων ἡμῶν, βεβαίως θ' ἀνεκαλύπτοντο καὶ θὰ ἐγίνοντο γνωστοί· ἡ δὲν ὑπῆρχον λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς ἄλλοι τάφοι ἡ ἀνεσκάφησαν πρὸ πολλοῦ καὶ ἐλησμονήθησαν.

Οἱ τάφοι Χαλανδριανῆς καὶ ἄγ. Λουκᾶ κεῖνται ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ μόνον εἰς δσα μέρη ἐπεσώρευσαν αἱ βρογχαὶ χώματα πολλὰ εύρισκονται τὰ καλύμματα βαθύτερον. Τὸ σχῆμα δ' αὐτῶν καὶ ἡ κατασκευὴ διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπὸ τοῦ σχήματος καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν τάφων τῶν ἄλλων νήσων· διότι ἐν Σύρῳ ἐνα μόνον τάφον, δυστυχῶς σεσυλημένον, εἶδον δμοιον πρὸς τοὺς τῆς Πάρου καὶ Ἀμοργοῦ ἦτο ἐκ τεσσάρων ὁρθίων πλακῶν κατεσκευασμένον, πάντες δ' οἱ λοιποὶ ἡσαν ἐκτισμένοι ἐκ μικρῶν ἀργῶν λίθων ἀνευ πηλοῦ¹. Ως πρὸς τὸ σχῆμα δὲ ἄλλοι μὲν ἡσαν τετράπλευ-

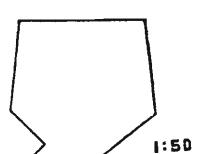
ροι (όρθογώνιοι ἢ τραπεζιοειδεῖς), ἄλλοι στρογγύλοι (κυκλικοί, ἐλλειψοειδεῖς, ἡμικυκλικοί ἢ ἀνευ

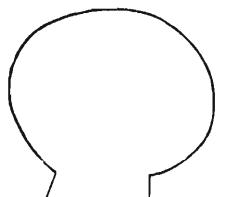
Eix. 1.

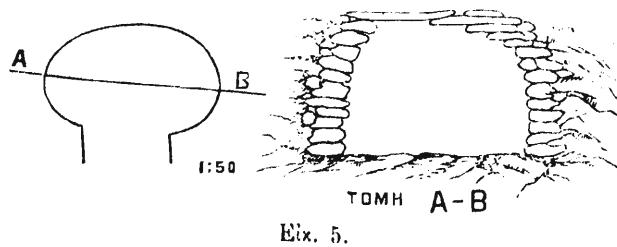
Eix. 2.

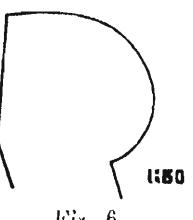
Eix. 3.

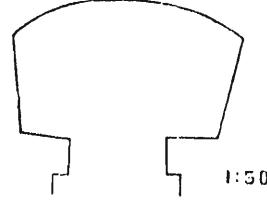
Eix. 4.

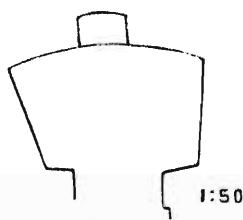
Eix. 5.

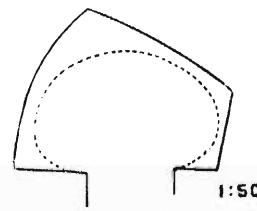
Eix. 6.

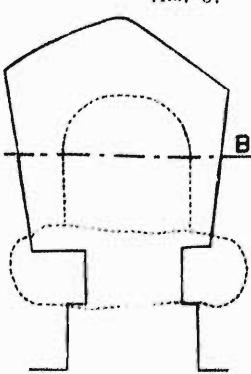
Eix. 7.

Eix. 8.

Eix. 9.

Eix. 10.

¹ Εἰς τινας δμῶς σπανιωτάτας περιπτώσεις φάίνεται ὅτι ἰγένετο καὶ πηλοῦ χρῆσις. Ο δὲ Παπαδόπουλος λέγει ὅτι εἴδεν ἐν τάφον ἔχοντα τετραπλοῦν ἐπίχρισμα κονιάματος, ἀλλ' οὗτος πρέπει νὰ ἔτο δυτερώτερος, ἃν καὶ ἦγε οὐδένα τάφον νεώτερον τῆς προμυκηναϊκῆς ἐποχῆς εύρον ἐν τοῖς νεκροταφείοις τῆς Χαλανδριανῆς καὶ τοῦ Ἀγίου Λουκᾶ.

κανονικοῦ σχήματος), ἄλλοι τετράπλευροι ἢ πολύγωνοι ἔχοντες μίαν ἢ δύο πλευρὰς καμπύλας, τέλος ἄλλοι κάτω μὲν ἡσαν τετράπλευροι ἢ πολυγωνικοί, κατὰ τὰ χεῖλη δὲ μᾶλλον ἢ ἡττον κυκλοτερεῖς. Ἐν εἰκ. 1 ἔως 10 παρατίθενται οἱ συνηθέστεροι ἢ οἱ μᾶλλον περίεργοι τύποι, τῶν παραλλαγῶν δύμως ἀπὸ τῶν τύπων τούτων ἢ ἀριθμὸς εἶναι μέγας¹. Ἐν τοῖς νεκροταφείοις οἱ στρογγύλοι, οἱ τετράπλευροι καὶ οἱ μικτοὶ τάφοι ἀπαντώσιν ἀναμεμιγμένοι καὶ εἶναι προφανὲς διτιςυγγρόνως ἡσαν ἐν χρήσει οὐχ ἡττον ἀξιον σημειώσεως εἶναι: διτιςυγγρόνως εἶναι τοῖς νεκροταφείοις ἢ συστάσι πλεονάζουσιν οἱ τετράπλευροι, ἐν ἄλλοις οἱ στρογγύλοι. Ἐκ τῶν 94 τάφων τοῦ ἐν Ἀγ. Λουκᾶ νεκροταφείου οἱ 65 ἡσαν τετράπλευροι καὶ 11 μόνον στρογγύλοι²: ἐπίσης ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι τοῦ νεκροταφείου τῆς Χαλανδριανῆς ἐσημειώσα 22 τετραπλεύρους καὶ 12 στρογγύλους, ἐκ δὲ τῶν συστάδων τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος ἡ τρίτη ἐκ τάφων 65 εἶχε 55 τετραπλεύρους καὶ πέντε στρογγύλους. Τούναντίον ἡ δευτέρα συστάσι (τάφοι 242) τοῦ αὐτοῦ τμήματος εἶχεν 143 στρογγύλους καὶ 79 τετραπλεύρους, ἡ δὲ τετάρτη (τάφοι 75) 44 στρογγύλους καὶ 4 τετραπλεύρους: μόνης δὲ τῆς ἐκ τάφων 108 πρώτης συστάδος οἱ ἡμίσεις περίπου ἡσαν στρογγύλοι καὶ οἱ λοιποὶ τετράπλευροι. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ὑποβάλλουσι τὴν εικασίαν, διτιςυγγρόνως ἐν Ἀγ. Λουκᾶ ἔχομεν τὸ νεκροταφείον μιᾶς κώμης, οὕτω καὶ ἐν Χαλανδριανῇ αἱ συστάδες τῶν τάφων ἀντεστοίχουν πρὸς ὑποδιαιρέσεις τοῦ λαοῦ—κώμας, φυλὰς—καὶ διτιςυγγρόνως ἐξ αὐτῶν ἐιώπτοντο οἱ νεκροὶ μιᾶς ὑποδιαιρέσεως: ἐκ τούτου ἡ προφανῆς προτίμησις ἐν ἄλλαις τῶν τετραπλεύρων τάφων, ἐν ἄλλαις τῶν στρογγύλων.

Τὸ μῆκος τῶν τάφων ἡ ἡ μεγίστη διάμετρος αὐτῶν σπανίως ὑπερβαίνουσι τὸ ἐν καὶ ἡμισυ μέτρον, συχνὰ δὲ ὑπολείπονται αὐτοῦ οὐχὶ ὀλίγον· τὸ δὲ βάθος τῶν ἀπὸ τοῦ πυθμένος μέχρι τῶν χειλέων εἶναι 0,60 ἐως 0,80. Τὰ καλύμματα ἀποτελοῦνται ἐκ πλακῶν, δὲν μετεγειρίζοντο δὲ μίαν

¹ Ἐν εἰκ. 9, πλὴν τῆς κατόψεως τοῦ τάφου κατὰ τὸν πυθμένα, ἐδηλώθη διὰ στιγμῶν καὶ ἡ κατόψις τῶν χειλέων κατὰ τὸ ὑψός τοῦ ἀνυφλίου, περὶ οὐ κατωτέρω: ἐν δὲ εἰκ. 10 ἐδηλώθη κατὰ τὸν αἰτοντρόπον ἡ τε κατόψις τῶν χειλέων καὶ αὐτὸ τὸ ἀνυφλίον.

² Ήσαλῶν τάφων τὸ σχῆμα δὲν ἐσημείωσα, διότι ἡσαν λίαν κατεστραμμένοι, περὶ ἄλλων δὲ εὑρισκόμην ἐν ἀμφισβολίῃ, ἀν ἐπρεπε νὰ κατατάξω αὐτοὺς μεταξὺ τῶν τετραπλεύρων ἢ μεταξὺ τῶν στρογγύλων.

μόνην πλάκα δι' ἔκαστον τάφον, ἀλλὰ πλείονας, καὶ πρὸς μεγαλειτέραν εὔκολίαν τῆς στεγάσεως συχνὰ οἱ τοῖχοι τῶν τάφων εἶναι κεκλιμένοι πρὸς τὰ ἔσω, τῶν ἀεὶ ὑπερκειμένων λίθων προεχόντων ὑπὲρ τοὺς ὑποκειμένους, τοῦτο δὲ γίνεται ἢ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ πυθμένος ἢ ἀπὸ τίνος ὑψους¹. Οὕτω ὁ τάφος στενοῦται πρὸς τὰ ἄνω, κατόπιν δὲ τίθενται πέρι τῶν χειλέων πλάκες προέχουσαι τόσον πρὸς τὰ ἔσω, ὥστε νὰ μένῃ ἐν τῷ μέσῳ μικρὸν σχετικῶς κενὸν καλυπτόμενον διὰ κορυφαίας πλακάς, ἣτις συνήθως εὔμεγέθη οὖσα πιέζει τὰς ἄλλας καὶ διὰ τοῦ βάρους της συγκρατεῖ αὐτάς. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς στεγάσεως εἶναι κοινὸς εἰς τε τοὺς στρογγύλους καὶ τοὺς τετραπλεύρους τάφους, εἰς τοὺς στρογγύλους δύμως πρὸ πάντων εἶναι σαφής καὶ τούτων ἡ στέγη γίνεται τοῦτο² αὐτὸ θολοειδής, ἀν καὶ οὐχὶ κανονική· προφανῶς δὲ εἶναι ὁ αὐτὸς τρόπος, οὐ καὶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ τόσον συχνὴ χρῆσις γίνεται ἐν ὅμοιαις περιστάσεσιν.

Τὸ χαρακτηριστικωτερὸν δύμως γνώρισμα τῶν τάφων τῆς Σύρου εἶναι διτιςυγγρόνως πάντες—αἱ ἔξαιρέσεις εἶναι ἐλάχισται—ἔχουσιν ἀνοιγμα εἰσόδου, διπερ ἐπὶ τῶν τετραπλεύρων κεῖται ὡς τὸ πολὺ εἰς μίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν· ἡ εἰσόδος συχνὰ ἔχει καὶ κατώφλιον καὶ παραστάδας ἐξ ὅρθιων πλακῶν, τὸ δὲ σύνηθες ὑψός αὐτῆς εἶναι 0,50 ἐως 0,60 καὶ ἵσον περίπου τὸ πλάτος ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἐνῷ κατὰ τὸ ὑπέρθυρον εἴνε—οὐχὶ δύμως πάντοτε—μικρότερον κατὰ 0,05 ἐως 0,10. Ἐν πίνακι 7 ἀρ. 3 καὶ 4 εἰκονίζονται αἱ προσόφεις τῶν τάφων 260 καὶ 345, ὃν αἱ κατόψεις καὶ αἱ τομαὶ ἐδημοσιεύθησαν ἀνωτέρω εἰκ. 5 καὶ 10. Αἱ παραστάδες δὲν εἶναι πάντοτε παράλληλοι ἀλλήλαις, ἀλλὰ πολλάκις ἀποκλίνουσι μὲν πρὸς τὰ ἔξω, συγκλίνουσι δὲ πρὸς τὰ ἔσω (εἰκ. 3 καὶ 4), ἡ καὶ τούναντίον, ἐνίστε δὲ πρὸ τοῦ στομίου ὑπάρχει πλάτωμα, ὡσεὶ ἀρχὴ δρόμου (εἰκ. 7. 8. 10). Αἱ εἰσόδοι αὐταὶ ἡσαν συνήθως μὲν πεφραγμέναι διὰ τοίχων ἐκ λίθων ἀργῶν, οὐχὶ σπανίως δύμως καὶ μόνον διὰ μιᾶς πλακάς προσκεκλιμένης ἔξωθεν· ἡ δὲ χρησιμότης τῶν δὲν εἶναι φανερά, διότι

¹ Ἡδε τὰς τομάς εἰκ. 5 καὶ 10. ² Άλλας δύο τομάς δημοσιεύει ὁ R.C. Bosanquet, Annual of the Br. School at Athens, 1895-6, σ. 142. Τὴν διαφορὰν δι τῶν κατόψεων τῶν πυθμένων ἀπὸ τῶν κατόψεων τῶν χειλέων δεικνύουσι διὰ στιγμῶν, ὡς ἐσημειώσαμεν ήδη, αἱ εἰκ. 9 καὶ 10.

αἱ διαστάσεις των μετὰ μεγάλης δυσχερείας ἐπέτρεπον τὴν διὰ τῶν ἀνοιγμάτων τούτων εἰσαγωγὴν τοῦ νεκροῦ εἰς τὸν τάφον, ἐνῷ εὔχολώτατον ἦτο νὰ καταθέσωσιν αὐτὸν ἄνωθεν καὶ εἶτα νὰ ἐπιβάλωσι τὰ καλύμματα. Θεωρῶ δὲ βέβαιον ὅτι ἀληθῶς οὕτω ἐγίνετο καὶ ὅτι ἡ εἰσόδος ἦτο πρακτικῶς ἀγρηστος, διότι εἰς πολλὰς περιστάσεις παρετήρησα, ὅτι ἀμέσως, πρὸ τῆς πεφραγμένης εἰσόδου τὸ στερεὸν ἔδαφος ὑψοῦτο μέχρι τοῦ ὑπερθύρου, διότι ἀνηλαδὴ δὲν εἶχον σκάψει τὸν πρὸ αὐτῆς χωρὸν, ὥστε νὰ εἴνε δυνατὴ ἡ χρῆσις τῆς εἰσόδου· τοῦτο μόνον εἰς τινας τάφους ἔχοντας, ὡς εἰπομένης ἡδη, πλάτωμα πρὸ τοῦ στομίου ἦτο ἔφικτόν· "Ἀλλῶς δὲ εἶναι καὶ καθ' ἕαυτὸν λίαν ἀπίθανον, ὅτι πρὸς ἐνταφίασιν ἐντὸς τάφων τόσον μικρῶν καὶ εἰς τόσον μικρὸν βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κειμένων ἐθεώρησαν ἀναγκαῖον νὰ κατασκευάσωσιν ιδίαν εἰσόδον. Ἡ ὑπαρξίας αὐτῆς ἐξηγεῖται μᾶλλον ἐκ τούτου, ὅτι οἱ τάφοι τῆς Σύρου ἀπομιμοῦνται προφανῶς οἰκήματα, τὴν ἐξήγησιν δὲ ταύτην ἐνισχύει καὶ ὁ τρόπος τῆς στεγάσεως, δοτις εύνοητότερος εἴναι προκειμένου περὶ δωματίων ὅπωσδήποτε εύρυχώρων ἢ περὶ τούτων τῶν τάφων, οὓς ἡδύναντο νὰ καλύψωσι θέτοντες δύο ἢ καὶ τρεῖς πλάκας πλησίον ἀλλήλων. Ἐπίσης κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀληθῶν οἰκιῶν εἶχον δύο ἢ τρεῖς τάφοι ἀνὰ μίαν θυρίδα ἤτοι τετράγωνον κόγχην ἐν τῷ τοίχῳ χρησιμεύουσαν πρὸς ἐναπόθεσιν διαφόρων κτερισμάτων (ἴδε εἰκ. 8)· δομίας κόγχας ἀναφέρει καὶ ὁ Παπαδόπουλος.

Οἱ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου τεθαμμένοι νεκροὶ δὲν ἡσαν κεκαυμένοι, περιεῖχε δὲ συνήθως ἔκαστος τάφος ἔνα νεκρόν· διότι ἐκ τῶν ὑπερεξακοσίων τάφων ἐν δέκα μόνον εύρεθησαν λείψανα δύο ἢ τριῶν — ίσως καὶ πλειόνων ἔτι — νεκρῶν· ἐκ τούτων δὲ πάλιν τῶν δέκα οἱ δύο εἶχον ἔνα σκελετὸν κάτω ἐπὶ τοῦ πυθμένος, ἀλλὰ δ' ὅστα ὑψηλότερον, ὥστε δυνατὸν εἴναι οἱ δεύτεροι νεκροὶ νὰ ἐτάφησαν πολὺν χρόνον μετὰ τοὺς πρώτους καὶ νὰ μὴ ἀνῆκον κἄν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν. Ἡ θέσις δὲ αὐτῶν ἦτο οἵα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σίφνου καὶ ἐν τοῖς πέρυσιν ἐνταῦθα περιγραφεῖσιν, ἤτοι ἡσαν κατακεκλιμένοι ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν — ἐν Σύρῳ ἐπίσης συχνὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς δον καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, συχνότερον μάλιστα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς —

καὶ εἶχον τὰ σκέλη τόσον συνεσταλμένα, ὥστε πολλάκις οἱ μηροὶ ἐσχημάτιζον μετὰ τῆς σπονδυλικῆς στήλης γωνίαν δρθῆν ἢ μικροτέραν τῆς δρθῆς (ἴδε παρένθ. πίν. σ. 88)· ἐν ἐνὶ δὲ τάφῳ ὁ σκελετὸς ἦτε οὕτω συγκεκαμμένος, ὥστε τὰ γόνατα ὀλίγον ἀπετίχον τοῦ κρανίου. Ἐκ τῶν χειρῶν ἡ ὄμώνυμος τῇ πλευρᾷ, ἐφ' ἣς ἦτο κατακεκλιμένος ὁ νεκρός, ἦτε ὡς φαίνεται πάντοτε κεκαμμένη κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ ἡ παλάμη ἔκειτο ἢ πρὸ τοῦ προσώπου ἢ ὑπὲ τὸ κρανίον χρησιμεύουσα εἰς αὐτὸν ὡς προσκεφάλαιον· ἡ δὲ ἐτέρα χεὶρ ἢ ἦτο ἐπίσης κεκαμμένη κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ ἡ παλάμη ἔκειτο πάλιν πρὸ τοῦ προσώπου ἢ ἦτο τεταμένη πρὸς τὰ γόνατα ἢ καθειμένη πρὸς τὰς κνήμας. Οἱ νεκροὶ ἀπετίθεντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους, διπερ σπανιώτατα ἦτε ἐπεστρωμένον διὰ πλακὸς ἢ πλακῶν, διπως ἦτε σύνηθες ἐν Πάρῳ καὶ ταῖς παρ' αὐτὴν νήσοις· μόνον ὑπὸ τὴν κεφαλὴν τῶν νεκρῶν ὑπῆρχεν ἐνίστε πλακίδιον ἀντὶ προσκεφαλαίου, συγγὰ δ' εύρεθησαν ἄλλοι πλακωτοὶ λίθοι κείμενοι πρὸ τοῦ νεκροῦ, ιδίως πρὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν σκελῶν, πιθανῶς προωρισμένοι διπως κατέγωσιν αὐτὰ ἐν τῇ θέσει των. Ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ τάφῳ καὶ ἐν Σύρῳ οὐδεὶς νόμος σταθερὸς ἐπικρατεῖ, διότι ἄλλοι εἶχον τὰς κεφαλὰς πρὸς μίαν τοῦ δρίζοντος διεύθυνσιν καὶ ἄλλοι πρὸς ἄλλην. Πολλοὶ δὲ τάφοι καλῶς ἐστεγασμένοι ὄντες εύρεθησαν κενοὶ χωμάτων κατὰ τὸ ημίσυον ἢ καὶ πλέον, ὀλίγοι δέ τινες σχεδὸν δλῶς κενοί· ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ διότι οἱ νεκροὶ δὲν ἐκαλύπτοντο διὰ γῆς, ἤτις κατόπιν εἰσέδυε διὰ τῶν ἀρμῶν μετὰ τῆς βροχῆς.

Τὰ κτερίσματα κατὰ κανόνα κείνται πρὸ τοῦ κρανίου· δταν δμως εἶναι πλείονα — καὶ τοῦτο ἐν Σύρῳ συχνὰ συμβαίνει — εύρισκονται πολλάκις τὰ μὲν πρὸ τοῦ κρανίου, τὰ δ' ὅπιστα αὐτοῦ καὶ ἄλλα πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ νεκροῦ, ἢ ἀλλαχοῦ τοῦ τάφου. "Οταν ὑπάρχῃ κόγχη, εύρισκονται κτερίσματα καὶ ἐν αὐτῇ, ἐν τισι δὲ τάφοις τοῦ Ἀγίου Λουκᾶ εἶχον κρύψει τινὰ τῶν κτερισμάτων ἐντὸς κοιλοτήτων τῶν τοίχων δομοίων πρὸς τὰς κόγχας, δις δμως ἐφραξαν κατόπιν διὰ λίθων, ὥστε δὲν διεκρίνοντο, ἐγνώσθη δὲ ἡ ὑπαρξίας αὐτῶν διαλυθέντων τῶν τοίχων.

"Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν κτερισμάτων πολυπληθέστατα πάντων εἰναι, ὡς συνήθως, τὰ πή-

λινα ἀγγεῖα, ἄτινα καὶ σχήματα ποικίλα ἔχουσι καὶ κατὰ τὴν τέχνην διαφέρουσιν ἀλλήλων οὐχὶ ὀλίγον. Μεταξὺ αὐτῶν πρῶτα καταλέγομεν τὰς φιάλας (πίν. 9, 25) καὶ τὰ ποτήρια (πίν. 9, 17), διότι ταῦτα καὶ συχνότατα ἀπαντῶσι καὶ κατὰ τὴν τέχνην ἀρχαικώτατα φαίνονται. Αἱ φιάλαι εἰναι μικραί, μᾶλλον ἢ ἡττον ταπειναί, ἀωτοὶ καὶ, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων (πίν. 9, 28), ἀνευ βάσεως· εὑρέθησαν δὲ ἐντὸς 224 τάφων, ὅν πολλοὶ περιεῖχον οὐχὶ μίαν, ἀλλὰ δύο μέχρις ἕξ. Ποτήρια ἀνεκαλύφθησαν 129 ἐντὸς 121 τάφων, ἐκ τούτων δὲ 62 εἶχον ἐντύπον υπὸ τὸν πυθμένα πλέγμα, 49 ἐντύπον φύλλον¹ καὶ 18 ἥσαν ἀπλᾶ. Πάντων τούτων τῶν ποτηρίων καὶ σχεδὸν πασῶν τῶν φιάλων ἡ πηλὸς εἰναι ἐρυθρὸς καὶ οὐχὶ καθαρός, ἡ ὅπτησις ἀτελῆς, τὰ τοιχώματα παχέα καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἀστιλβωτὸς καὶ τραχεῖα· ἐν γένει οὐδεμίαν πρόδον δεικνύουσιν ἀπὸ τῶν ἀγγείων τῆς Ηάρου καὶ τῆς Ἀμοργοῦ, υπολείπονται μάλιστα πολλῶν ἐξ ἔκεινων κατὰ τὴν καθαρότητα τοῦ πηλοῦ καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἐπιφανείας. Τὰ σχήματα ἀπαντῶσιν ἀμφότερα ἐν ταῖς νήσοις ἔκειναις — ἐν Ηάρῳ τὰ ποτήρια μόνον ἐν ἐρειπίοις, οὐχὶ ἐν τάφοις —, ὡσαύτως τὰ ἐντυπα φύλλα καὶ τὰ πλέγματα, ἄτινα ἐν Σύρῳ ἐπὶ οὐδενὸς ἀλλού ἀγγείου, πλὴν τῶν ποτηρίων, εὑρον.

Πλὴν τῶν κοινῶν τούτων φιάλων ἀνεκαλύφθησαν καὶ τινες ἄλλαι ἔχουσαι λείαν καὶ ἀστιλβωμένην τὴν ἐπιφάνειαν· αὗται κατὰ τὴν τέχνην συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἐπόμενά ἀγγεῖα, μία δὲ αὐτῶν (πίν. 9, 26) φέρει ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ἐντυπα σφηνοειδῆ τρίγωνα· ἄλλη (πίν. 9, 12) ἔχει τὸ σχῆμα πολλῶν μαρμαρίνων φιάλῶν.

Μετὰ τὰς φιάλας καὶ τὰ ποτήρια συνηθέστερα ἀγγεῖα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου εἰναι τὰ δοχεῖα μετὰ βάσεως (πίν. 8, ἀρ. 1 καὶ 9) ἡ ἀνευ βάσεως (πίν. 9, 3), αἱ σφαιρικαὶ πυξίδες (πίν. 8, ἀρ. 5. 7. 8. 12), τὰ τηγανοειδῆ σκεύη (εἰκ. 11 καὶ πίν. 9, 4), τὰ κύπελλα (πίν. 8, ἀρ. 6. 13, καὶ πίν. 9, ἀρ. 13. 16) καὶ αἱ πρόχοι (πίν. 8, 10 καὶ πίν. 9, 2). Ταῦτα — ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὰ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων, περὶ ὧν κατωτέρω — δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντα ιδίαν κατηγορίαν, ἡς γνω-

ρίσματα εἰναι τὰ ἀκόλουθα· ὁ πηλὸς εἰναι τεφρὸς ἢ καστανόχρους — σπανίως ἐρυθρὸς — καὶ ἐπαρχῶς

Εἰκ. 11.

καθαρός, ἡ ἐπιφάνεια λεία καὶ στίλβουσα, ἐνίστε δὲ προφανῶς καὶ ἐπηλειμμένη διὰ μέλανος γανώ-

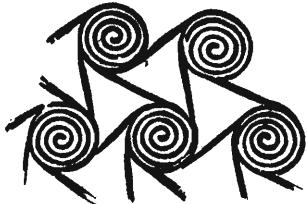

Εἰκ. 11 α.

ματος· ἐν γένει ἡ ὄψις αὐτῶν μαρτυρεῖ πρόδον μεγάλην, ἡ ὅπτησις δημως τῶν πλείστων εἰναι ἀτελῆς καὶ ἐνεκα τούτου τὰ ἀγγεῖα ταῦτα δυσκόλως εύρισκονται σῶa. Ἐκ τῶν δοχείων τὰ ἔχοντα βάσιν συχνὰ κοσμοῦνται δι' ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων, ὡσαύτως πολλαὶ τῶν πυξίδων καὶ πάντα τὰ τηγανοειδῆ σκεύη, τῶν κοσμημάτων δὲ τὰ κυριώτατα εἰναι σπείραι ἢ κύκλοι συγκεντρικοὶ ηνωμένοι δι' ἐφαπτομένων (νόθοι σπείραι) καὶ τρίγωνα σφηνοειδῆ σχηματίζοντα τεθλασμένας γραμμάς. Οἱ κύκλοι, αἱ σπεί-

¹ "Ιδε Ἀρχ." Εφημ. 1898 σ. 154. 167. 174. 182 καὶ πίν. 9 ἀρ. 11α. 24

ραι καὶ τὰ τρίγωνα εἶναι ἐντετυπωμένα διὰ σφραγίδος, αἱ δὲ ἐφαπτόμεναι γραμμαὶ καὶ τὰ ἄλλα κοσμήματα ἔγχάρακτα. Αἱ σπεῖραι εἶναι συνήθως ἀπλαῖς ἥτοι ἀπαξιπεριειλιγμέναι (εἰκ. 12),

Εἰκ. 12.

σπανιώτερον δὲ πολὺ παλινδρομικαὶ (εἰκ. 13).

Εἰκ. 13.

παραλλαγὴ αὐτῶν εἶναι αἱ σπεῖραι εἰκ. 14, αἵτινες

Εἰκ. 14.

δὲν συνδέονται δι᾽ ἐφαπτομένων. Γενικῶς οἱ συγκεντρικοὶ κύκλοι ἀπαντῶσι πολὺ συγγότερον τῶν σπειρῶν, αἴτιον δὲ τούτου εἶναι, ὡς φαίνεται, ὁ τρόπος τῆς τυπώσεως διὰ σφραγίδος· διότι πρὸς πλήρωσιν τοῦ κυκλικοῦ χώρου τῆς σφραγίδος ἀρμόζει πολὺ μᾶλλον ὁ πάντοθεν κλειστὸς κύκλος ἢ ἡ σπεῖρα, ἣτις φαίνεται ἀπεσπασμένη ἀπὸ μείζονος συστήματος. Ἐν τῇ χρήσει ὅμως οὐδεμίᾳ διαφορᾷ μεταξὺ σπειρῶν καὶ κύκλων ὑπάρχει· ἐπὶ ἐνὸς τηγανοειδοῦς σκεύους βλέπομεν σπείρας καὶ συγκεν-

τρικούς κύκλους ἐν τῷ αὐτῷ στοίχῳ κειμένους καὶ, ὡς συνήθως, δι᾽ ἐφαπτομένων ἡνωμένους (εἰκ. 15). Ἐν γένει δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ, διὰ ἐνταῦθα

Εἰκ. 15.

τούλαχιστον οἱ συγκεντρικοὶ κύκλοι εἶναι τρόπον τινὰ σχηματικαὶ ἀπλοποιημέναι σπεῖραι καὶ διὰ ἡ ἀπλοποίησις αὕτη ὁφείλεται εἰς τὸν μηχανικὸν τρόπον τῆς τυπώσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων διὰ σφραγίδος.

Ἐπὶ τινῶν δοχείων καὶ τηγανοειδῶν σκευῶν φαίνεται διὰ τὰ κοσμήματα ἥσαν πεπληρωμένα διά τινος λευκῆς ὄλης κατὰ τὸν τρόπον τῶν τρωικῶν, κυπριακῶν καὶ ἄλλων ἀγγείων.

Δοχεῖα μετὰ βάσεως καὶ κοσμημάτων εὑρον 48, τὰ πλεισταὶ ὅμως ἥσαν ἐντελῶς κατεστραμμένα. Τὸ σχῆμα αὐτῶν φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν πίνακι 8, 1 (τάφ. 345) ἀπεικονιζόμενου, προφανῶς δὲ κατάγεται ἀπὸ τοῦ σχήματος τῶν δοχείων τῆς Πάρου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων (πρβ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 6)· ἐπὶ τῶν ἐκ Σύρου ὅμως ἡ βάσις γίνεται κάτω πλατυτέρα, ὁ δὲ λαιμὸς δὲν γωρίζεται ἀπὸ τῆς κοιλίας, καὶ τὰ ὡτα, ἀφ' ὧν ἀλλοτε ἀνηρτῶντο τὰ ἀγγεῖα, μεταβάλλονται εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας μικρὰς ὄριζοντιας ἀποφύσεις, αἵτινες ἀναμιμνήσκουσι μὲν τὰ ὡτα, ἀλλ' εἶναι ἀτρητοὶ· τὰ μικρότερα μάλιστα τῶν δοχείων τῆς Σύρου στεροῦνται καὶ αὐτῶν τῶν ἀποφύσεων. Τὰ κοσμήματα κείνται ὡς τὸ πολὺ περὶ τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς ὄμοιους μεταξὺ στομίου καὶ ἀποφύσεων, ἐπὶ τινῶν ὅμως, ὡς ἐπὶ τοῦ ὅημοσιευομένου, ὑπάρχουσι κοσμήματα καὶ κατωτέρω τῶν ἀποφύσεων περιβάλλοντα τὸ μέσον τοῦ ἀγγείου· πλὴν τῶν συνήθων δὲ στοίχων ἐκ τριγώνων καὶ σπειρῶν ἢ συγκεντρικῶν κύκλων ἀπαντᾶ ἐπὶ πολλῶν καὶ ἄλλο κόσμημα ὅμοιον κλάδῳ ἢ ἰχθυακάνθῃ, ἐπὶ ἐνὸς δὲ ὑπάρχει μεταξὺ δύο στοίχων συγκεντρικῶν κύκλων ζώνη ἐκ καλέτων τετράκις τεθλασμένων γραμμῶν.

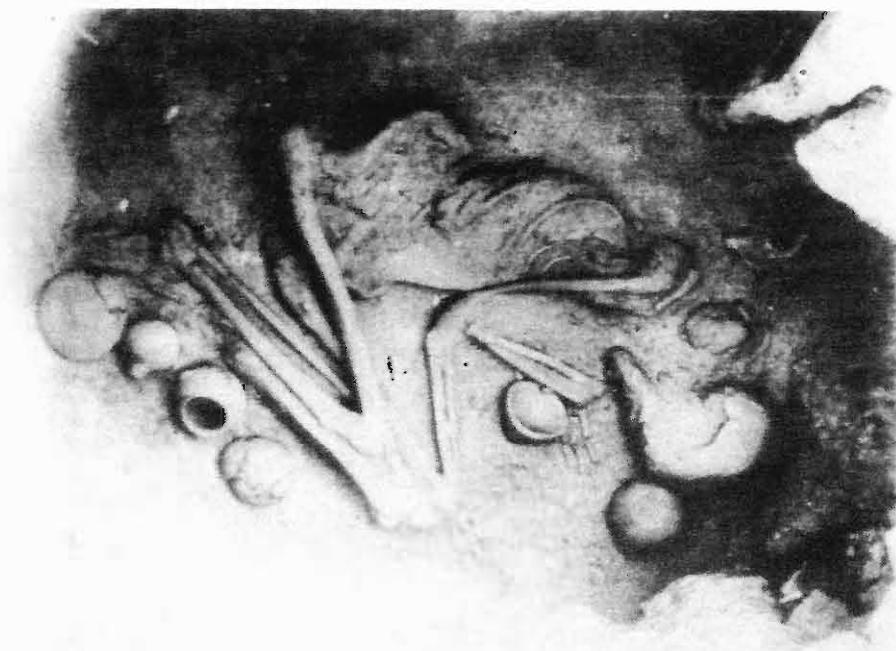
Κατὰ διάφορον τρόπον εἶναι κεχοσμημένον τὸ δοχεῖον πίν. 8, 9 (τάφ. 381), ἀν καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς διακοσμήσεως εἶναι τὰ αὐτά· ἢ διάταξις ὅμως αὐ-

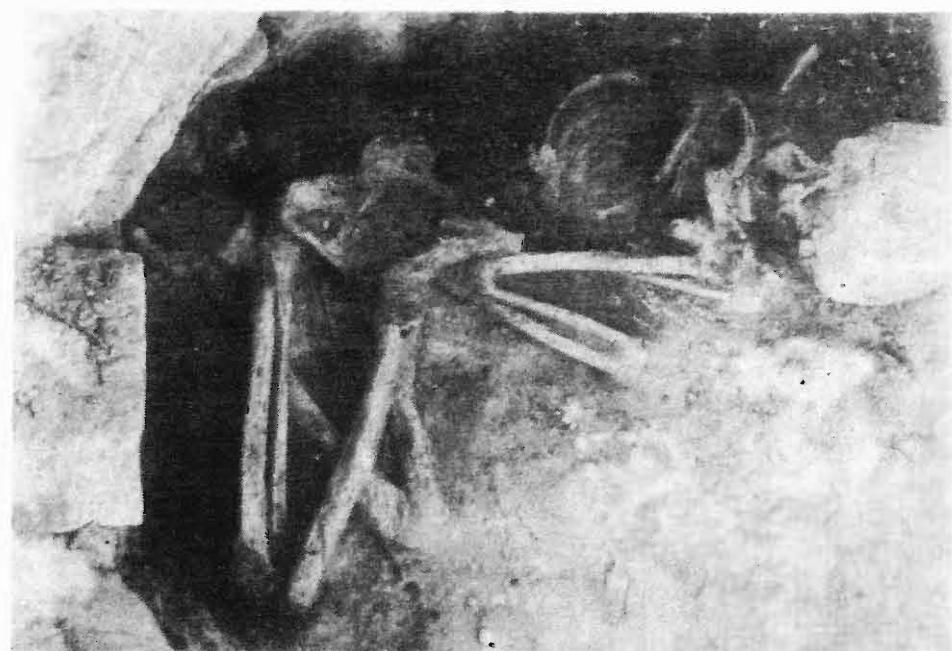
1

2

3

4

ΣΚΕΛΕΤΟΙ ΤΑΦΩΝ ΣΥΡΟΥ

τῶν εἶναι διάφορος καὶ πρὸς τούτοις καλύπτουσιν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγγείου, καὶ αὐτὴν τὴν βάσιν, διπέρ ἐπὶ οὐδενὸς ἄλλου συμβαίνει. Παραλλαγὴ δὲ τοῦ σχήματος τῶν δοχείων εἶναι τὸ ἀγγεῖον πίν. 9, 19 (τάφ. 172), διπέρ κοσμεῖται διὰ τῶν συνήθων σπειρῶν καὶ τριγώνων.

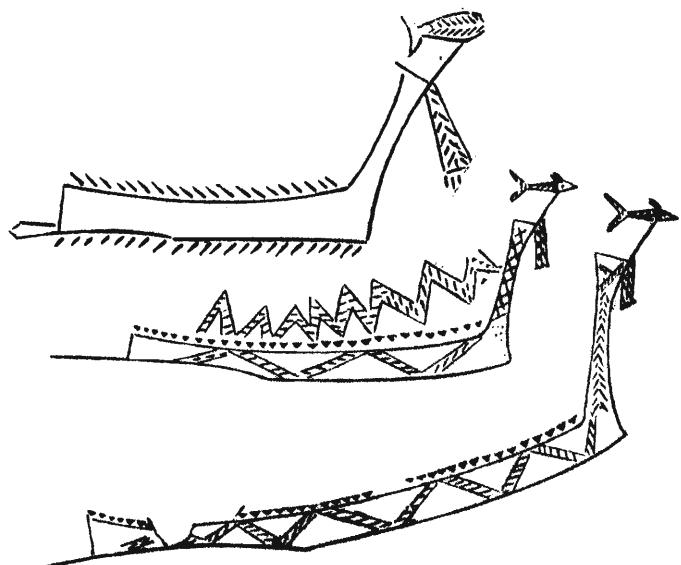
Αἱ φέρουσαι ἐγγάρακτα καὶ ἔντυπα κοσμήματα σφαιρικαὶ πυξίδες εἶναι σπανιώτεραι τῶν δοχείων, τὰ κοσμήματα δμως εἶναι τὰ αὐτά. Ἡ ἐν πίν. 8, 12 (τάφ. 264) δημοσιευμένη μετὰ τοῦ πώματός της πυξίς ἔχει τρεῖς μικρὰς τετρημένας ἀποφύσεις, ἐπὶ τινῶν ἄλλων δμως τὰ ὡτα εἶναι τέσσαρες καθέτως τετρημένοι κύλινδροι ἀποτελοῦντες δύο ζεύγη ὡς ἐπὶ τῶν μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων πυξίδων πίν. 8, ἀρ. 5. 7. 8. Ὁμοια εἶναι καὶ τὰ ὡτα τῆς ἐκ Πάρου πυξίδος Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 9, 22· ἄλλα καὶ τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ ἀγγείου τούτου συχνὰ ἀπαντᾶ ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου, Ἀντιπάρου καὶ Δεσποτικοῦ.

Τούναντίον, δσον γνωρίζω, τὰ τηγανοειδή σκεύη, ἔὰν ἔσαιρέσωμεν τὸ ἐν τάφῳ 143 τῆς Σίφνου ἀνακαλυφθὲν τεμάχιον (ἀνωτ. σ. 75), μόνον ἐκ Σύρου εἶναι γνωστά· ήδη δὲ Pollak ἐδημοσίευσεν ἐν λίαν ἐφθαρμένον¹, ἐγὼ δὲ εὑρόν 32 ἐντὸς 30 τάφων, μόνον εἰκοσιν δμως κατώρθωσα νὰ διασώσω, καὶ τούτων τὰ πλεῖστα εἶναι μᾶλλον ἢ ἥττον κολοθά. Ως ἐκ τῶν εἰκόνων 11, 11^a (τάφ. 174) καὶ πίν. 9, 4 (τάφ. 398) φαίνεται, τὰ σκεύη ταῦτα εἶναι στρογγύλα καὶ ἐπίπεδα, ἢ δὲ περιφέρειά των εἰς ἐν μέρος στενοῦται καὶ προεκτείνεται εἰς λαβήν, ἥτις εἰς πολλὰ δὲν σώζεται, εἰς δὲ τὰ λοιπά, πλὴν ἐνός, εἶναι δισχιδής. Ἐκ τῶν ἐπιφανειῶν ἢ μία εἶναι πάντοτε κεκαλυμμένη ὑπὸ κοσμημάτων, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας υψοῦται παρὰ τὴν περιφέρειαν ἢ ὀλίγον ἐνδοτέρω αὐτῆς χεῖλος εύρυνόμενον συνήθως πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔχον ὕψος 0,017 ἐως 0,039 περίπου. Η ἐπιφάνεια αὕτη οὐδέποτε κοσμεῖται, μόνον ἢ ἔξω ὅψις τῶν χειλέων φέρει ἐπὶ ἐνὸς σκεύους παγείας καθέτους γραμμάς, ἐπὶ δὲ τῆς ἄνω ὅψεως τῆς λαβῆς ἄλλου ὑπάρχουσιν ἔντυπα τριγώνα. Ἐν ἔχει πλησίον τῆς λαβῆς καὶ τρῆμα πρὸς ἀνάρτησιν. Τὸ μέγεθος τῶν τηγανοειδῶν σκεύων εἶναι ποικίλον· τὰ μεγαλείτερα ἔχουσι διάμετρον τῶν χειλέων 0,25 ἐως 0,28 μ., τὸ δὲ ἐλάχιστον πάν-

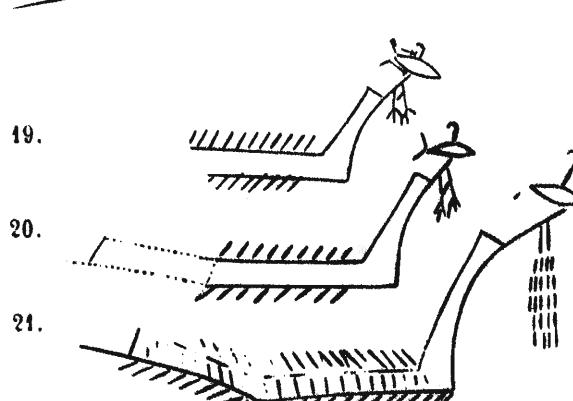
¹ Αιθεν. Mittb. 1896 πίν. 5, 14.

των 0,13 μ. Ἐνίων ἡ κάτω ἐπιφάνεια κοσμεῖται μόνον δι’ ἐντύπων σφηνοειδῶν τριγώνων σχηματιζόντων κανονικὰ ποικίλματα (πίν. 9, 4) ἢ διὰ τριγώνων, γραμμῶν καὶ κύκλων ἀνεξαρτήτων· ἐπὶ ἄλλων δλη (ἐνίστε καὶ αὐτὴ ἢ λαβῆ) καλύπτεται ὑπὸ σπειρῶν γνησίων ἢ νόθων καὶ μόνον πέριξ κατὰ τὴν περιφέρειαν περιβέβει γραμμὴ τεθλασμένη ἀπλῇ ἢ διπλῇ σχηματιζομένη ἐκ στοίχων τριγώνων. Ἐνὸς ἡ διαχόσμησις φαίνεται ἐκ τῆς εἰκ. 13, ἥτις παριστᾷ τμῆμα τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ μετὰ τοῦ κέντρου καὶ μέρους τῆς περιφερείας· ἐπτὰ δὲ φέρουσι μεταξὺ τῶν σπειρῶν ἐγκεχαραγμένην καὶ εἰκόνα πλοίου (εἰκ. 11 καὶ 16-22)· ἐπὶ ἐνὸς μάλι-

Eik. 16.
Eik. 17.

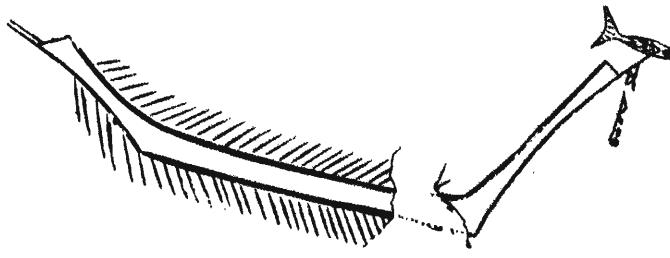

Eik. 18.

Eik. 20.

Eik. 21.

Eik. 22.

στα υπάρχουσι δύο πλοῖα, ώστε ἔχομεν οὕτω ἐν δλω δκτώ. Τὰ πλοῖα ταῦτα ἐλάχιστα διαφέρουσιν ἀλλήλων· πάντα εἰναι μαχρὰ καὶ, ὡς φαίνεται, στενά· ἡ πρῷρά των εἰναι ὑψηλή, ἡ δὲ πρύμνη εἰς τινα μὲν χωρίζεται τοῦ λοιποῦ κύτους, εἰς ἄλλα δυμάς ἀνυψώνεται μᾶλλον. Τὸ ἄκρον τῆς πρύμνης δηλοῦται ἡ δι' ἀπλῆς γραμμῆς ἡ διὰ διπλῆς (εἰκ. 16 καὶ 22), τῆς δὲ πρῷρας τὸ ἄκρον ἐπιστέφεται δι' ιχθύος, κάτωθι τοῦ ὅποιου κρέμαται σημαία κατὰ διαφόρους τρόπους παριστανομένη· οἱ ιχθύες βλέπουσι πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐπὶ ἐπτὰ δὲ πλοίων ἐκ τῶν δκτώ ἡ διεύθυνσις εἰναι πρὸς τὰ δεξιά. Ἰστια δὲν υπάρχουσιν, ἐπὶ ἔξ πλοίων δυμῶς βλέπομεν ἄνω καὶ κάτω ἐγχάρακτα πολυυρίθμα λοξὰ γραμμίδια, ἀτινα ύποθέτω δτι δηλοῦσι κώπας· πηδάλια ὡσαύτως δὲν διακρίνονται, ἐκτὸς ἐὰν αἱ γραμμαί, εἰς ἀς καταλήγουσιν αἱ πρύμναι, δηλοῦσι συσκευὴν τινα ἔχουσαν τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὰ δύο πλοῖα εἰκ. 17 καὶ 18 εύρισκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σκεύους (τάφ. 364) καὶ διαφέρουσι τῶν λοιπῶν κατὰ τοῦτο, δτι στεροῦνται τῶν ἐκατέρωθεν γραμμίδιων, ἀνθ' ὧν υπάρχει ἄνω στοῖχος μικρῶν ἐντύπων τριγώνων· πρὸς τούτοις κοσμοῦνται αἱ πλευραὶ τῶν πλοίων τούτων διὰ διπλῆς τεθλασμένης γραμμῆς, ἄλλη δὲ δμοία γραμμή, πιθανώτατα κοσμηματικὴ μόνον καὶ αὔτη, κεῖται ύπεράνω τοῦ ἐτέρου ἔξ αὐτῶν. Πλοῖα φέροντα ἀκριβῶς οὕτω ἐπὶ τοῦ ἀκροστολίου ιχθύς δὲν γνωρίζω ἄλλοθεν, ἀν καὶ ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων συχνὰ εύρισκονται ζῶα ἡ κεφαλαὶ ζῶων κεσμοῦσαι ως παράσημα τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ πλοίου· ἐνίστε δὲ βλέπομεν καὶ σημαίας κάτω πλατείας καὶ ἄνω στενὰς ἔξηρτημένας ἀπὸ τοῦ ἀκροστολίου¹. Ἐπὶ δὲ τοῦ ιστοῦ πολλῶν χαλκῶν ἀναθηματικῶν πλοίων ἐκ Σαρδηνίας κάθηται πτηνὸν² καὶ διστὸς τοῦ πλοίου ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἀγγείου τοῦ Ἀριστονόφου³ ἐπιστέφεται δι' ὥπλισμένης ἀνθρωπίνης μορφῆς. Ἰσως δυμῶς προσεγγίζουσι πρὸς τὰ σύρια μᾶλλον τὰ πλοῖα, ἀτινα εἰκονίζονται ἐπὶ ἀρχαιοτάτων (προϊστορικῶν) αἰγυπτιακῶν πηλίνων ἀγγείων καὶ ὧν οἱ ιστοὶ φέρουσι διάφορα παράσημα, μεταξὺ τῶν δποίων υπάρχει καὶ ἡ μορφὴ

ἐλέφαντος, ύπὸ τὰ παράσημα δ' εύρισκονται πάντοτε δύο μικραὶ λοξαὶ γραμμαὶ δηλοῦσαι σημαίας, δπως περίπου ἐπὶ τῆς ήμετέρας εικόνος 11⁴.

'Ἐπὶ τῶν πλείστων τηγανοειδῶν σκευῶν σχηματίζεται πρὸς τὴν λαβὴν τρίγωνον (εἰκ. 11), οὗ ἡ κάτω κειμένη κορυφὴ διχοτομεῖται διὰ γραμμῆς εὐθείας, ἐπειδὴ δ' ἔχει μεγάλην ὄμοιότητα πρὸς τὰ ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων εἰδωλίων τρίγωνα, τὰ δηλοῦντα τὸ γυναικεῖον ἄρθρον (πρβ. π. χ. τὸ ἐκ Σίφνου ειδώλιον εἰκ. 28 καὶ τὸ ἔξ Ἀμοργοῦ Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 10, 1), δὲν εἰναι ἀπίθανον δτι καὶ ἐνταῦθα τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔχει. Ἐπὶ τοῦ σκεύους πίν. 9, 4 τὸ σχῆμα ἀντὶ τριγωνικοῦ εἰναι τραπεζίοειδές, ἄλλα καὶ τοῦτο φέρει ἐν τῷ μέσῳ γραμμὴν κάθετον ως σχισμήν. Περὶ τῆς χρήσεως δὲ τῶν ἀγγείων τούτων οὐδὲν δύναμαι νὰ εἰπω· βεβαίως δὲν ἦσαν σκεύη πρὸς κοινὰς χρείας, ἄλλα πιθανώτατα ἐχρησίμευον εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὸ δὲ σχῆμά των, αἱ λαβαί, ἡ διακόσμησις μόνον τῆς κάτω ἐπιφανείας, τὰ ταπεινὰ χείλη καὶ ἡ λειότης καὶ στιλπνότης τῆς ἔσω τῶν χειλέων ἐπιφανείας ύποβάλλουσι τὴν εἰκασίαν, δτι πληρούμενα ύδατος ἐχρησίμευον ως κάτοπτρα· ἀληθῶς δὲ εἰς πολλοὺς τῶν ιδόντων αὐτὰ ἐπῆλθεν ἡ ύπόνοια αὕτη.

Τὰ πήλινα κύπελλα οὐδέποτε κοσμοῦνται δι' ἐγχαράκτων ἡ ἐντύπων κοσμημάτων, κατὰ τὸ σχῆμα δὲ διακρίνονται δύο ὄλιγον διάφορα ἀλλήλων εἰδη· τὰ τοῦ πρώτου, ἀτινα εἰναι καὶ συχνότερα, ἔχουσι τὴν κοιλίαν κάτω ὄριζοντιώς τετμημένην (πίν. 9, 13, τάφ. 375), ἐνῷ τῶν ἄλλων ἡ κοιλία εἰναι ἡμισφαιρικὴ περίπου (πίν. 9, 16). Ἐκεῖνα ἀπομιμοῦνται, ως φαίνεται, τὰ μαρμάρινα κύπελλα καὶ εἰναι ἄγνωστα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Ηάρου, τὰ δ' ἄλλα παρήχθησαν ἐκ τῶν φιαλῶν τεθεισῶν ἐπὶ βάσεως.

Αἱ πρόχοι (πίν. 9, 2, τάφ. 169) δὲν εἰναι τόσον συγναί, κατὰ τὸ σγῆμα δὲ δὲν διαφέρουσι πολὺ ἀπὸ τῆς ἔξ Ἀμοργοῦ πρόχοι Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 26. Κοσμήματα ἄλλα ἐγχάρακτα ἡ ἐντυπα δὲν φέρουσιν αὐταὶ πλὴν γραμμῶν καθέτως ἀπὸ τῶν ὄμων κατεργομένων.

Πρὶν μεταβώμεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἔχόντων γραπτὰ κοσμημάτα ἀγγείων, ἀναφέρομεν συν-

¹ De Morgan, Origines de l'Égypte 1897, εἰκ. 247-264.

² Assmann in Baumeister, Denkmäler, III σ. 1602 εἰκ.

³ Perrot et Chipiez, IV σ. 34.

⁴ Wiener Vorlegebälter 1888 πίν. I 8.

τόμως ἄλλα τινὰ σχήματα σπανιώτερον ἀπαντῶντα.

Πίν. 9, 8 (τάφ. 389) εἶναι εἰδος φιάλης βαθείας μετά βάσεως ταπεινῆς, μικρᾶς λαβῆς ὅπισω καὶ προχοῆς ἐμπροσθεν· τὸ σχῆμα ὀλιγώτερον κομψὸν εὐρίσκεται ἐν Ἀμοργῷ ('Ἐφρημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 9, 7). Ο πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, τὰ τοιχώματα λεπτότατα καὶ λεῖα, ή ὅπτησις τελεία, ή δ' ἐπιφάνεια ἔσω καὶ ἔξω ἡτο κεκαλυμμένη διὰ χρίσματος λευκοῦ.

Πίν. 9, 1 (τάφ. 418) εἶναι παραλλαγὴ του προηγουμένου σχήματος ἐπὶ τὸ φανταστικώτερον. Ο πηλὸς καὶ η τέχνη ὡς ἐν ἐκείνῳ, ἵσως δ' εἶχε καὶ τοῦτο λευκὸν χρίσμα.

Πίν. 9, 7 (τάφ. 392). Τοῦτο εἶναι δμοιον τῷ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀρ. 11 ἐκ Σίφνου· ἐν Σύρῳ εὑρέθησαν καὶ ἄλλα δύο δμοια. Ο πηλὸς αὐτῶν εἶναι ἐρυθρός, ή ἐπιφάνεια λεία καὶ η ὅπτησις τοῦ μὲν ἐνὸς ἀτελής, τῶν δὲ δύο ἄλλων καλή.

Πίν. 9, 14. Εὑρέθη ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τοῦ προηγουμένου· ή ἐπιφάνειά του, ἥτις εἶναι ἐφθαρμένη, φαίνεται· διτὶ ἡτο μέλαινα, ἐνῷ ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός. Σώζει ἐν μικρὸν ὠτίον καθέτως τετρημένον καὶ προχοὴν κειμένην εἰς τὴν κοιλίαν, ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω ἡμίσεος τῆς κοιλίας ὑπάρχουσιν ἐγχάρακτα συστήματα ἐκ πέντε παραλλήλων γραμμῶν ἐκαστον· τὸ ἄλλο ἥμισυ τῆς κοιλίας ἐκοσμεῖτο δι' ἐπικεκολλημένων ὀριζόντιων πλαστικῶν ταινιῶν ἔχουσσῶν ταπεινὴν ὁξείαν φάχιν, ὥστε ἐσχηματίζοντο οὕτω ἀβαθεῖς αὔλακες ἐμοιαὶ πρὸς δωρικὰς ῥαβδώσεις.

Πίν. 9, 20 (τάφ. 432). Ο πηλὸς αὐτοῦ εἶναι καστανόχρως, ή δ' ἐπιφάνεια μέλαινα καὶ ἐπί αὐτῆς ὑπάρχουσιν ἐγχάρακτα κοσμήματα ἀποτελούμενα ἐκ ταινίας τεθλασμένης κειμένης μεταξὺ δύο ὀριζόντιων. Ἐκάστη τῶν ταινιῶν σύγκειται ἐκ δύο παραλλήλων γραμμῶν, μεταξὺ τῶν διοίων κείνται παραπληρωματικαὶ στιγμαῖ.

Η πυξίς πίν. 9, 22 (τάφ. 195) εἶναι καὶ κολοβὴ καὶ ἐφθαρμένη, τὴν ἐπιφάνειαν, τὸ σχῆμά της δμως ἀξιοσημείωτον, διότι δμοιάζει πρὸς μυκηναϊκὰς (Furtwängler und Löscheke, Myk. Vasen πίν. 44, 32), αἴτινες, ὅσον γνωρίζω, μᾶλλον εἰς τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν περίοδον ἀνήκουσιν¹. Η ἐκ Σύρου

¹ Ήτι μᾶλλον κολοβὴ εἶναι ἄλλη πυξίς ἐκ τάφου 344 σχήματος αὐτοῦ ἀκριβῶς οἷον αἱ Myk. Vasen πίν. 44 ἀρ. 33 καὶ 34.

ρου ἔχει τρεῖς μικρὰς λαβᾶς, δπως καὶ αἱ μυκηναϊκαί, πρὸς δὲ πῶμα, καὶ ὁ πηλός της εἶναι τεφρός, ἐνῷ η ἐπιφάνεια ἡτο μέλαινα.

Τὸ ἀγγεῖον πίν. 9, 9 (τάφ. 428) ἔχει δύο ὄριζοντιας λαβᾶς εἰς τὰ πλάγια, μίαν ἀπόφυσιν δπίσω καὶ ἐμπροσθεν προχοὴν κολοβήν· δταν τοῦτο ἀνεκαλύφθη, οἱ ἐργάται ὠνόμασαν αὐτὸ ἀρμεὸν ἡτοι σκεύος, ἐνῷ ἀμέλγουσιν οἱ ποιμένες.

Πίν. 9, 29 (τάφ. 347) εἶναι μικρὰ φιάλη μετὰ προχοῆς· δπίσω εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τοῦ χειλοῦς κάθετον ἀπόφυσιν ἀντὶ λαβῆς, πατεὶ δ' ἐπὶ ταπεινῆς βάσεως· η ἐπιφάνεια αὐτῆς ἔσω καὶ ἔξω εἶναι πολλαχοῦ μέλαινα ὡς ἐκ καπνοῦ, ὑποθέτω δ' ὅτι ἐχοησίμευεν ὡς λυχνία (πρβ. τὰς κατωτέρω περιγραφομένας μαρμαρίνας φιάλας μετὰ προχοῆς). Ἄλλο δμοιον σκεύος ἀνεκαλύφθη ἐν ἄλλῳ τάφῳ.

Τὰ τρία ἀγγεῖα πίν. 9, ἀρ. 6, 24, 27 ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῷ παρὰ τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Ἀγ. Λουκᾶ μεμονωμένῳ τάφῳ (ἰδε ἀνωτέρω σελ. 79) καὶ εἶναι μοναδικὰ ἐν Σύρῳ, ἀν καὶ ἀναμφιβόλως ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Πρόχους ἄλλη δμοία τῇ ὑπ' ἀρ. 6, ἥτις ἔχει στόμιον τρίλοβον, δὲν εὑρέθη· ο πηλὸς αὐτῆς εἶναι ἐρυθρὸς καὶ η ὅπτησις ἀτελής. Τούναντίον τοῦ ἀγγείου ἀρ. 27 δη πηλὸς εἶναι τεφρός, η ὅπτησις τελεία καὶ τὰ τοιχώματα λεπτότατα· τὸ σχῆμα δμως καὶ τούτου εἶναι πρωτοφανές. Ή δὲ ὑπ' ἀρ. 24 κυλινδρικὴ πυξίς μετὰ πώματος κατὰ μὲν τὸ σχῆμα ἀνήκει εἰς τὴν περίοδον τῶν τάφων τῆς Πάρου, τὰ κοσμήματα δμως εἶναι τὰ συνήθη ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς Σύρου (πλὴν τῶν συγχεντρικῶν κύκλων πρβ. ίδιας τὸ ἐπὶ τοῦ πώματος ἐν τῷ κέντρῳ κόσμημα πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ τηγανοειδοῦς σκεύους τοῦ αὐτοῦ πίνακος ἀρ. 4), ἀλλὰ ἀρχαικώτερα τὴν ὄψιν· συμφώνως δὲ πρὸς τοῦτο καὶ η ὅπτησις εἶναι ἀτελής καὶ τὰ τοιχώματα παγέα· ο πηλὸς εἶναι ἐρυθρός. Ο τάφος, ἐνῷ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εὑρέθησαν, εἶχεν ἀνασκαλευθῆ· τὰ καλύμματα ἔλειπον, ἡτο δὲ καὶ μία τῶν πλευρῶν του κατεστραμμένη, κατὰ τὰ λοιπὰ δμως η κατασκευὴ δὲν διέφερε τῆς τῶν ἀλλῶν τάφων τῆς Σύρου. Ήν μιᾷ τῶν γωνιῶν ἐφάνησαν δστὰ δύο η πλειόνων νεκρῶν ἐν σωρῷ κείμενα, ἐπ' αὐτῶν δὲ καὶ ὑπ' αὐτὰ ἀνεκαλύφθησαν τὰ περιγραφέντα ἀγγεῖα καὶ σὺν αὐτοῖς τεμάχια

ἄλλου, ἵσως πυξίδος σφαιρικῆς. Ἐκ τῶν ἐν σωρῷ ὁστῶν, ἐκ τοῦ εἰδους καὶ τῆς θέσεως τῶν κτερισμάτων καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεως, ἥτις ἔχωριζε τὸν τάφον τοῦτον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ νεκροταφείου, εἰκάζω διτὶ οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Σύρου, διτὶ δημως πιθανῶς ἔθαψαν ἐν αὐτῷ καὶ ὑστερώτερον· εἰς τὴν πρώτην δ' ἐνταφίασιν πρέπει ν' ἀνήκῃ ἡ κυλινδρικὴ πυξίς.

Μεταβαίνομεν νῦν εἰς τὰ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἀγγεῖα. Ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων τάφων εὑρέθησαν δέκα κύπελλα μεθ' ἡμισφαιρικῆς κοιλίας (πίν. 8, ἀρ. 6 καὶ 13), ἐν ἄλλῳ διαφόρου σχήματος (πίν. 9, 10), δύο ποτήρια μετὰ λαβῆς (πίν. 8, 4), ἐννέα σφαιρικαὶ πυξίδες (πίν. 8, ἀρ. 5. 7. 8), μία κυλινδρικὴ (πίν. 8, 11), δύο πρόχοι (πίν. 8, 10) καὶ ἐν μικρὸν δοχεῖον (πίν. 9, 21), ἐν ὅλῳ 26 ἀγγεῖα.

Τὰ κύπελλα εἶναι δύο εἰδῶν διαφερόντων ὀλίγον ἀπ' ἄλλήλων. Εἰς τὰ πρῶτα (πίν. 8, 13) ἡ διάμετρος τῶν χειλέων ἐν σχέσει πρὸς τὸ βάθος εἶναι μικροτέρα, εἰς τὰ δεύτερα (πίν. 8, 6) μεγαλειτέρα· πλὴν τούτου τὰ πρῶτα ἔχουσι κοσμήματα καὶ ἔσω καὶ ἔξω, τὰ δὲ δεύτερα μόνον ἔσω. Τοῦ ὑπ' ἀρ. 13 (τάφ. 196) ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, ἡ δ' ἐπιφάνεια ἐπηλειμμένη διὰ χρίσματος λευκοκιτρίνου· τὰ κοσμήματα εἶναι χρώματος ἐρυθροῦ καὶ συνίστανται ἐκ στοίχων τόξων περιβαλλόντων τὴν βάσιν καὶ τὰ χείλη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἐντὸς δ' εἰς τὸν πυθμένα ὑπάρχει κύκλος ἡ μᾶλλον ρόμβος μικρὸς μετὰ κέντρου. Τὰ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ σχήματος κύπελλα ἔχουσι παρόμοια κοσμήματα, καλύπτεται δὲ ἡ ἐπιφάνεια πάντων—πλὴν ἵσως ἐνὸς—ὑπὸ ἀλοιφῆς κιτρινωπῆς ἡ κιτρινολεύκου ἐπηλειμμένης διὰ χρωστῆρος, ἐφ' ἣς τὰ κοσμήματα εἶναι ἔζωγραφημένα διὰ χρώματος μέλανος ἀμαυροῦ ἔως ἐρυθροῦ πορτοκαλλίνου, στιλπτοῦ πολλαχοῦ.

Τὸ κύπελλον πίν. 8, 6 (τάφ. 157) ἔχει κοσμήματα μόνον ἔσω περὶ τὰ χείλη, ἀποτελοῦνται δὲ ταῦτα ἐκ δύο διασταυρουμένων τεθλασμένων γραμμῶν σχηματίζουσῶν ρόμβους· τὸ χρῶμα αὐτῶν εἶναι μέλανος ἀμαυρού, τὸ δ' ἔδαφος εἶναι ὄπωχρον.

Ἐπὶ τοῦ κυπέλλου πίν. 9, 10 (τάφ. 330) διακρίνονται ἔσω περὶ τὰ χείλη ὀλίγα λείψανα γραπτῶν κοσμημάτων ἐπὶ λευκοκιτρίνου ἐδάφους· ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός.

Τὸ ποτήριον πίν. 8, 4 (τάφ. 407) εἶναι ἔσωθεν

δλως μέλαν, ἐπίσης μέλαινα εἶναι ἡ βάσις καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας, ἐνῷ τὸ λοιπόν, ἐφ' οὐ εἶναι γεγραμμένα τὰ κοσμήματα, φαίνεται δὲ ἔχει τὸ φυσικὸν ὑπέρυθρον χρῶμα τοῦ πηλοῦ. Τὰ κοσμήματα εἶναι καστανόχροα καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ διπλῶν διασταυρουμένων γραμμῶν.

Τὸ ἄλλο τοῦ αὐτοῦ σχήματος ποτήριον ἐκ Σύρου ἔχει ἀκριβῶς δμοια κοσμήματα, δμοιον δὲ κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὰ κοσμήματα εἶναι καὶ τὸ ἐν τῷ αὐτῷ πίνακι ἀρ. 3 ἐκ Σίφνου (ἰδε ἀνωτ. σελ. 75), πλὴν δὲ ἐπὶ τούτου αἱ γραμμαὶ εἶναι πυκνότεραι.

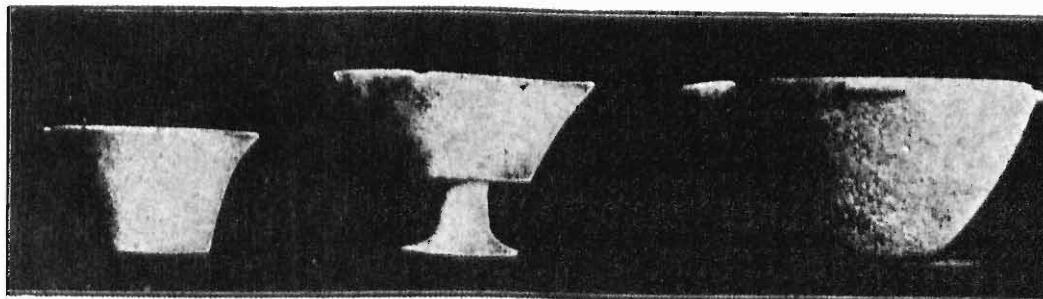
Ἐκ τῶν σφαιρικῶν πυξίδων ἀπεικονίζομεν τρεῖς ἐν πίνακι 8. Τῆς πρώτης, ἀρ. 5, ὁ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, ἡ δ' ἐπιφάνεια ὠχρόλευκος· ἔχει δύο ζεύγη λαβῶν καθέτως τετρημένων, ἐπὶ δὲ τοῦ πώματος ὑπάρχουσι δύο ζεύγη τρημάτων ἀντιστοιχούντων πρὸς τὰ ὡτα· διὰ τῶν τρημάτων τούτων διήρχοντο νήματα χρησιμεύοντα πρὸς στερέωσιν τοῦ πώματος. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πώματος διαιρεῖται δι' ἐνὸς σταυροῦ εἰς τέσσαρα τμήματα, ἔκαστον τῶν ὅποιων πληροῦνται διὰ παραλλήλων γωνιῶν, τὰ δ' ἐπὶ τῆς κοιλίας κοσμήματα εἶναι ταινίαι καὶ δύο στοῖχοι ρόμβων διατεμούμενων ὑπὸ εὐθείας γραμμῆς ἡ, δρούστερον ἵσως, δύο ζεύγη τεθλασμένων γραμμῶν ἔκατέρωθεν εὐθείας· ἐπὶ τῶν ὡμων κείνται ἀκτινοειδῶς διατεθειμέναι γραμμαὶ πέριξ τοῦ στομίου ἀπολήγουσαι εἰς ρόμβους, ἐν ἑκάστῳ τῶν ὅποιων ὑπάρχει στιγμή. Τὸ χρῶμα τῶν κοσμημάτων εἶναι κατάτινον καὶ πολλαχοῦ στιλπτού. Ἡ πυξίς ἀρ. 7 εἶναι ὄμοια κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ δὲ πώμα εἶναι καὶ ὄμοιος κεκοσμημένον· ἐπὶ τῆς κοιλίας ὅμις ὑπάρχουσι τρίγωνα πεπληρωμένα ἡ διὰ παραλλήλων γραμμῶν ἡ διὰ παραλλήλων γωνιῶν Ἡ δὲ πυξίς ἀρ. 8 κοσμεῖται ὡσαύτως διὰ τριγώνων ἡ γωνιῶν, ὃν αἱ μὲν πληροῦνται διὰ γραμμῶν διασταυρουμένων (τρίγωνα κιγκλιδωτά), αἱ δὲ περιέγουσιν ἄλλας γωνίας μετὰ στιγμῶν παραπληρωματικῶν. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι ὑποκιτρίνη, τὰ δὲ κοσμήματα χρώματος μέλανος ἀμαυροῦ. Αἱ λοιπαὶ ἔξι σφαιρικαὶ πυξίδες ὄμοιάζουσι μᾶλλον ἡ ἡττον πρὸς τὰς δημοπιευμένας, μία δ' εἶναι σχεδὸν ἐντελῶς ὄμοια τῇ ὑπ' ἀρ. 8.

Τῆς κυλινδρικῆς πυξίδος πίν. 8, ἀρ. 11 καὶ 11^a (τάφ. 271) τὸ δοχεῖον καὶ τὸ πώμα εἶναι δμοια ἀλλήλοις, τὸ πώμα ὅμις εἶναι πλατύτερον καὶ ἐπιτι

θέμενον καλύπτει δλον τὸ δοχεῖον μέχρι τοῦ πυθμένος, οὐ γὰρ περιφέρεια προέχει· ὡσαύτως προέχει γὴ περιφέρεια τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ πώματος, παρὰ τὰ χεῖλη δὲ αὐτῆς ὑπάρχουσι τέσσαρα τρήματα, πρὸς ἀντιστοιχοῦσιν ἄλλα τέσσαρα κείμενα ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ πυθμένος. Ὁ πηλὸς εἶναι μέλας, διπερ οὐχὶ σύνηθες ἐν τοῖς ἀγγείοις τούτοις, γὰρ ἐπιφάνεια κιτρινωπὴ καὶ τὰ κοσμήματα ἐρυθρὰ μέχρι καστανοχρόων. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ πώματος εἶναι πάλιν διηρημένη διὰ τεσσάρων γραμμῶν ἀποτελουσῶν σταυρὸν εἰς τέσσαρα τμήματα πληρούμενα διὰ γωνιῶν παραλλήλων, ὅμοιώς δὲ εἶναι κεκοσμη-

μένη καὶ γὴ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ πυθμένος· τὰ πρόχοντα χεῖλη τοῦ τε πυθμένος καὶ τοῦ πώματος κοσμούνται διὰ τόξων, αἱ δὲ παρειαὶ τοῦ πώματος διὰ τεθλασμένων γραμμῶν μετὰ παραπληρωμάτικῶν στιγμῶν καὶ αἱ παρειαὶ τοῦ δοχείου διὰ στοιχου φόμβων.

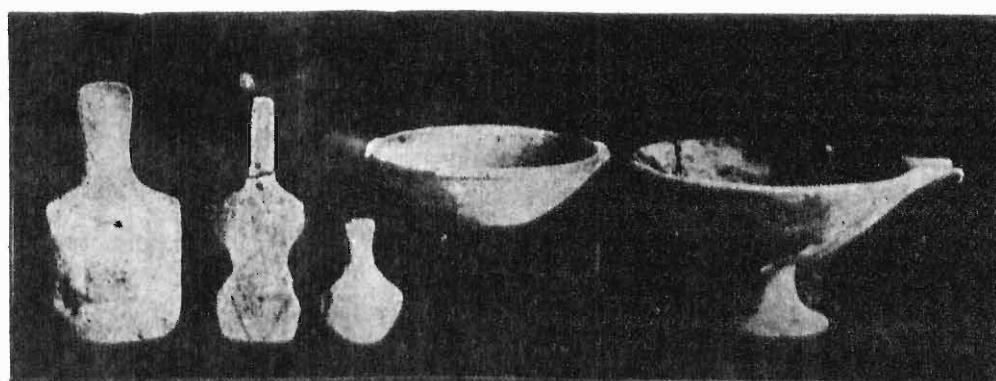
Τῆς πρόχου πίν. 8, 10 (τάφ. 374)· δὲ πηλὸς εἶναι ἐρυθρός, γὴ ἐπιφάνεια λευκοχιτρίνη· τὰ κοσμήματα (τρίγωνα πεπληρωμένα διὰ γραμμῶν παραλλήλων) εἶναι χρώματος καστανίνου ἔως πορτοκαλίνου, πολλαχοῦ στιλπτοῦ· Ἡ ἄλλη ἐκ Σύρου πρόχους μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἔχει τὸ

Εἰκ. 23.

Εἰκ. 24.

Εἰκ. 25.

Εἰκ. 29.

Εἰκ. 28. Εἰκ. 30.

Εἰκ. 26.

Εἰκ. 27.

αὐτὸς σχῆμα καὶ τὰ αὐτὰ κοσμήματα, ὑπάρχει δμως ἐπὶ ἔκεινης ὑπὸ τὴν γραμμήν, γῆτις φέρει τὰ τρίγωνα, στοιχος ἐκ τόξων, ὅποιος καὶ ἐπὶ τῆς πυξίδος πίν. 8, 8 διακρίνεται.

Τέλος τοῦ μικροῦ δοχείου πίν. 9, 21 (τάφ. 183) τὰ κοσμήματα δμοια ὄντα τοῖς ἐπὶ τῆς πυξίδος πίν. 8, 8 ἐξηλείρθησαν κατὰ τὸ πλειστον· τὸ χρώμα αὐτῶν ἦτο μέλαν.

Ὄλες ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, τὰ γραπτὰ κοσμήματα εἶναι πάντα καθαρῶς γεωμετρικὰ καὶ σύγκεινται ἐκ γραμμῶν εὐθειῶν· αἱ σπειραι καὶ σι-

συγκεντρικοὶ κύκλοι λείπουσιν ἐνταῦθα. Τοῦτο εἶναι παράδοξον, διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, δτι τὰ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων ἀγγεῖα καὶ τὰ μετ' ἐντύπων καὶ ἐγγαράκτων εἶναι σύγχρονα. Ἐν τοῖς τάφοις 236, 292 καὶ 408 εὑρέθησαν δμοῦ ἀγγεῖα μετὰ γραφῶν καὶ σκεύη τηγανοειδῆ, ἐν ἄλλοις δὲ τάφοις ἀνεκαλύφθησαν μετ' αὐτῶν ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῶν τάφων τῆς Σύρου κτερισμάτα, γῆται φιάλαι πήλιναι, πυξίδες μέλαιναι σφαιρικαί, δοχεῖα μέλανα, σωλῆνες ὀστέινοι, σπάθαι, λεπίδες δψιανοῦ κ.τ.τ. Ἡλὴν τῶν κτερισμάτων δὲ καὶ τὰ

σχήματα τῶν τάφων καὶ ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τοῖς νεκροταφείοις καὶ ὁ τρόπος τῆς ταφῆς ἀποδεικνύουσιν, διὰ δὲν δύναται νὰ γείνη διάχρισις τῶν περιεχόντων γραπτὰ ἀγγεῖα τάφων ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Ἱσως δμως ἡ διαφορὰ τῶν κοσμημάτων προέρχεται ἐκ τούτου, διὰ δὲν κατεσκευάζοντο ἀμφότερα τὰ ἔθη τῶν ἀγγείων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

Ως πρὸς τὸ χρώμα τῶν κοσμημάτων ἄξιον σημειώνεως εἶναι, διὰ, ὡς ἀνεφέραμεν ἡδη πολλάχις, ἐνιαχοῦ στίλθει, ἐκ τούτου δὲ γεννᾶται ἀμφιβολία, ἢν ἀληθῶς ἡ ἀρχὴ τῶν στίλπνων χρωμάτων ἀνεκχλύφθη κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς μυκηναϊκῆς τέχνης· διότι ἐν Σύρῳ φαίνεται ἀρχαιοτέρα πολὺ.

Τὰ ἐκ τῶν τάφων τῆς Σύρου πήλινα ἀγγεῖα ἀναμφισβήτητας δὲν ἥσαν πάντα χρήσιμα ἐν τῷ βίῳ· ἴδιας τὰ ἐκ μέλανος πηλοῦ, δπως εἶνε τὰ πλείστα τῶν μετ' ἔγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων, εἶναι συχνὰ τόσον κακῶς ὠπτημένα, ὡστε βέβαιον θεωρῶ, διὰ κατεσκευάζοντο, ὡς τὸ πολὺ τούλαχιστον, ἐπίτηδες διὰ τοὺς τάφους.

Μετὰ τὰ πήλινα ἀγγεῖα ἐρχόμεθα εἰς τὰ μαρμάρινα. Τὰ πλείστα τούτων εἶναι κύπελλα ἄωτα (εἰκ. 24) ἔχοντα τὴν κοιλίαν δριζοντίως τετμημένην καὶ φιάλαι ἡ δμοιαι ταῖς πηλίναις πίν. 9,25 ἡ μετὰ τεσσάρων ἀποφύσεων ἐπὶ τῶν χειλέων (εἰκ. 26). Ἀλλα σπανιώδερα σχήματα παρουσιάζουσι τὸ ἀγγεῖον εἰκ. 23, δπερ εἶναι δμοιον τοῖς κυπέλλοις, ἀλλὰ στερεῖται βάσεως, τὸ ἀγγεῖον εἰκ. 25 (τάφ. 472), δπερ εἶναι φιάλη βαθεῖα ἔχουσα τρεῖς δριζοντίας ἀποφύσεις καὶ μίαν αὐλοειδῆ προχοὴν δμοίαν ταῖς τῶν πρόχων, καὶ τὸ ἀγγεῖον εἰκ. 27 (τάφ. 325), δπερ εἶναι κύπελλον ἔχον προχοὴν πλατυνομένην πρὸς τὰ ἔξω, ἀκριβῶς δπως ἐπὶ τῶν μυκηναϊκῶν λαμπτήρων!. Ὅμοια τούτῳ εύρεθησαν ἀλλα τρία, ὧν τὸ ἐν ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τῆς πηλίνης φιάλης πίν. 9,29, τῆς ἔχουσης προχοήν. Ταῦτα τὰ ἀγγεῖα, πήλινα καὶ μαρμάρινα, ὡς εἴπον ἡδη, ὑποθέτω διὰ ἥσαν λυχνίαι. Ἐξ ἀλλιων λιθίνων ἀγγείων μνημονεύω μίαν σφαιρικὴν πυξίδα μετὰ πώματος δμοίαν ταῖς πηλίναις καὶ τὸ μικρὸν δοχεῖον πίν. 8, 2 (τάφ. 408), τὸ ὅπετον εἶναι λιθου πρασινωποῦ. Ὅψος ἔχει τοῦτο μόνον 0,033, τὰ δὲ ἐπ' αὐτοῦ κοσμήματα εἶναι ἔγχαρακτα. Τὰ ἐν Ηάρῳ τόσον συνήθη μαρμάρινα δοχεῖα

¹ Πρ. Tsountas-Manatt, The Mycenaean Age, εἰκ. 30.

'Εφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 10, 16 καὶ τὰ ἀγγεῖα αὐτ.: πίν. 10, 18 δὲν εύρεθησαν ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου. Ἐκ τῶν λιθίνων φιάλῶν ἔξ σώζουσιν ἐντὸς λείψανα χρώματος κυανοῦ, ἔξ οὐ φαίνεται διὰ αὐτὰ ἐχρησίμευον εἰς τὸν καλλωπισμόν.

Πλὴν τῶν ἀγγείων ἀνεκαλύφθησαν καὶ λιθίνα πινάκια δμοια τῷ ἐκ Σίφνου (ἀνωτ. σ. 75), ἤτοι ἐπιπέδα, τετράπλευρα, ἀλλ' οὐχὶ λίαν κανονικοῦ σχήματος, μετὰ ταπεινοῦ περιχειλώματος, διαστάσεων δ' ἀσυνήθων ἐν τοῖς τάφοις τῆς Πάρου· διότι τὰ ἐκ Σύρου ἔχουσι μῆκος ἔως 0,36 καὶ πλάτος ἔως 0,185, πάχος δ' ἀνάλογον. Ἐπὶ οὐδενὸς ἔξ αὐτῶν παρετήρησα ἵχνη χρώματος, τριπτήρες δμως λιθίνοι ἔχοντες σχῆμα μᾶλλον ἢ ἥττον κανονικὸν εύρισκονται σχεδὸν πάντοτε μετὰ τῶν πινακίων· εἰς τούτων λίθου γρανίτου, δε εύμορφώτερον ἐσχηματισμένος, δστις ἔχει Ὅψος 0,155, ἀπεικονίζεται ἐνταῦθα (εἰκ. 31). Ἐν πινακί δὲ 10 ἀρ. 35 καὶ 36

Εἰκ. 31.

ἐδημοσιεύθησαν δύο ἀλλοι πολὺ μικροὶ κυλινδρικοὶ τριπτήρες προερχόμενοι ἐκ τοῦ τάφου 338.

Μετὰ τῶν ἀλλων λιθίνων κτερισμάτων ἀναφέρομεν ἔτι ἐνταῦθα τὰς λεπίδας ὄψιαν καὶ τὰ ἀμάρμαρινα εἰδώλια. Λι λεπίδες εἶναι συγναῖ, διότι εύρεθησαν ἐν πεντήκοντα περίπου τάφοις· ως τὸ πολὺ δὲ εἶναι μικραὶ ἔχουσαι μῆκος 0,05; ἔως 0,09. Τούναντίον τὰ εἰδώλια εἶναι σπανιωτατα· διότι ἀνεκαλύφθησαν μόνον ἔξ ἐντές πέντε τάφων, ἐδόμου δὲ τὸν κορμὸν εὔρομεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀγ. Λουκᾶ. (Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀπέναντι τοῦ πλήθους τῶν ἀνοιγθέντων τάφων εἶναι ἐλάχιστος. Εκ τῶν ἐπτὰ εἰδώλιών τὰ τέσσαρα εἶναι ὅμοια περίπου τῷ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 10, 1, τὰ δὲ λοιπὰ τρία εἶναι ἀμορφα-

τὸ ἐν τούτων (εἰκ. 29, τάφ. 468) ἔχει ύψος 0,105, τὸ δ' ἄλλο (εἰκ. 30, τάφ. 415) ἔχει ύψ. 0,052.

Ἐκ τῶν μεταλλίνων κτερισμάτων μηνυμονεύομεν πρῶτον τὰς καρφίδας, ὡν δέκα ἀπεικονίζονται εἰς τὸ πραγματικὸν μέγεθός των ἐν πίν. 10. Μεταξὺ αὐτῶν δύο (ἀρ. 10, τάφ. 343, καὶ ἀρ. 11, τάφ. 372) εἶναι ἀργυραῖ, αἱ δὲ λοιπαὶ χαλκαῖ· ἡ κεφαλὴ τῆς ἀρ. 10 ἔχει μορφὴν πρόχου, ἡ δὲ τῆς ἀρ. 11 εἶναι στρογγύλη· ὁμοίᾳ ταύτῃ εἶναι καὶ ἡ καρφὶς ἀρ. 17 (τάφ. 205), ἡ δὲ κεφαλὴ τῆς ἀρ. 19 (τάφ. 361) εἶναι πυραμιδειδής περίπου καὶ ἡ τῆς ἀρ. 14 (τάφ. 343) ὠοειδῆς μετὰ μικροῦ κομβίου. Ἡ καρφὶς ἀρ. 22 (τάφ. 231), ἡς μόνον τὸ ἄνω μέρος ἀπεικονίσθη, ἔχει μῆκ. 0,122, εἶναι δὲ ἡ κεφαλὴ αὐτῆς πεπλατυσμένη καὶ τετρημένη. Ἡ κατασκευὴ τῶν σπειρῶν τῶν δύο καρφίδων ἀρ. 15 (τάφ. 468) καὶ 16 (τάφ. 469) εἶναι σαφῆς· τὸ ἄνω ἄκρον αὐτῶν διγάζεται καὶ ἑκάτερον τῶν μερῶν λεπτύνεται διὰ σφυρηλατήσεως, κατόπιν δὲ περιελίσσεται εἰς σπειραν· αἱ δὲ καρφίδες ἀρ. 18 (τάφ. 204) καὶ 19 (τάφ. 372) ἀποτελούνται ἐξ ἑνὸς μόνου σύρματος, τὸ διποίον λεπτότερον ὃν ἄνω περιελίσσεται προσηκόντως, ὥστε νὰ σχηματίσῃ τοὺς δαχτυλίους ἡ κρίκους, οἵτινες κοσμοῦσι τὴν κεφαλήν.

Πλὴν τῶν μεταλλίνων ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς τεσσάρων τάφων καὶ τέσσαρες διστέιναι καρφίδες, ὡν αἱ κεφαλαὶ ἔχουσι μορφὴν πτηνοῦ· μία τούτων (τάφ. 355) ἀπεικονίζεται πίν. 10, 13.

Ἐν ελῷ εὑρέθησαν δεκαέξι χάλκιναι, δύο ἀργυραῖ καὶ τέσσαρες διστέιναι καρφίδες ἐντὸς δεκατεσσάρων τάφων, διότι πέντε τάφοι περιείχον ἀνὰ δύο ἔκαστος, ἐκ τῶν χαλκῶν δὲ αἱ δικτὸν εἶναι δμοιαι· ἡ παρεμφερεῖς ταῖς ἀρ. 18 καὶ 19, ὥστε τοῦτο τὸ σχῆμα φαίνεται διτὶ ἡτο παρ' αὐταῖς τὸ ἐπικρατέστερον.

Ἡ καρφὶς πίν. 10, 17 (τάφ. 205) εὑρέθη κειμένη ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν δστῶν τοῦ λαιμοῦ τοῦ νεκροῦ καὶ οὕτω, ὥστε ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἡτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δ' αἰχμὴ πρὸς τὰ κάτω· τοῦτο ἀποδειχνύει διτὶ συνεκράτει τὸ φόρεμα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νεκρὸς ἡτο κατακεχλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, τὸ φόρεμα ἐπορπούθι πιθανῶς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὥμου, διότι ἐὰν ἐπορπούθι ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἡ εἰς τὸ μέσον, ἡ καρφὶς θ' ἀνεκαλύπτετο κειμένη ὑπὸ τὰ δστὰ τοῦ λαιμοῦ ἡ παρ' αὐτά. Ἐν ἄλλῳ

τάφῳ (247) ἡ καρφὶς ἔκειτο πλησίον τοῦ δστοῦ τῆς κλειδός, ἀγνοῶ δμως ἀν τῆς ἀριστερᾶς ἡ τῆς δεξιᾶς· Ἡ ὑπόθεσις διτὶ τὰς καρφίδας μετεχειρίζοντο ἀντὶ πορπῶν ἐνισχύεται ἐκ τούτου, διτὶ ἐπὶ τεσσάρων ἐξ αὐτῶν παρετήρησα εἰς τὴν κεφαλὴν ἡ πρὸς τὸ μέσον τοῦ σώματος λείψανα κλωστῆς, ἥτις ὡς φαίνεται ἐχρησίμευεν, δπως μετὰ τὴν ἐμπόρησιν συνδέωνται τὰ δύο ἄκρα τῆς καρφίδος καὶ κωλύηται οὕτω τὸ ιμάτιον νὰ ἔξολισθήσῃ¹. Ἐνεκα τούτου εἶναι τετρημένη καὶ ἡ πεπλατυσμένη κεφαλὴ τῆς καρφίδος πίν. 10, 22, ὡς καὶ μιᾶς ἄλλης δμοιᾶς ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνακαλυφθείσης.

Συχνότερον τῶν καρφίδων ἀπαντῶσιν αἱ βελόναι, ὡν μία ἀπεικ. πίν. 10, 19. Αὗται εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ χαλκοῦ στρογγύλου σύρματος μᾶλλον ἡ ἡττον λεπτοῦ, μῆκος ἔχουσι 0,10 ἕως 0,16 περίπου καὶ εἰς τὸ ἔτερον ἄκρον φέρουσιν δπήν, ἥτις σγηματίζεται καμπτομένου τοῦ ἄκρου. Βελόναι ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς τριάκοντα τάφων, ἐν τισι μάλιστα δύο ἡ καὶ πλείονες δμοῦ, ἐπὶ τεσσάρων δὲ σώζονται καὶ ἐλάχιστα λείψανα κλωστῆς.

Μετὰ τῶν βελονῶν εὑρίσκεται σχεδὸν πάντοτε καὶ ἐν χαλκοῦν ἐργαλεῖον—ἐνίστε δύο—τοσ σχήματος τῶν ἐν πίν. 10, ἀρ. 9 καὶ 12. Μῆκος ἔχουσι ταῦτα ἀπὸ 0,08 ἕως 0,15 περίπου, εἶναι δὲ τετράπλευρα καὶ λεπτύνονται πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ὡν τὸ ἐν φαίνεται διτὶ εἰσήρχετο εἰς λαβὴν ξυλίνην. Περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν ἔχω σταθερὰν γνώμην· ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρίσκονται, ὡς εἴπον ἡδη, συνήθως μετὰ τῶν βελονῶν, ὑποθέτω διτὶ ἡσαν δπεις².

Πίν. 10 ἀρ. 30-34 ἀπεικονίζονται πέντε ἀλλαχάλκινα ἐργαλεῖα, ἐξ ὧν ἀνεκαλύφθησαν εἰκοσικαὶ ἐννέα ἐντὸς εἰκασιεῖς τάφων· συχνὰ εὑρίσκονται δμοῦ μετὰ βελονῶν, σπανιώτερον δὲ μετὰ καρφίδων. Ἀρ. 30 (τάφ. 207) ἔχει λαβὴν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐλάσματος ἐσφυρηλατημένην ἀπολήγουσαν εἰς τέσσαρας δαχτυλίους, ἀρ. 31 (τάφ. 469) δὲ στερεῖται ἰδίας λαβῆς καὶ τὸ ἄνω ἄκρον αὐτοῦ καμπτομένον σχηματίζει κρίκον, ἐν φ σώζεται τεμά-

¹ Πρ. A. Voss, Zeitschrift für Ethnol. 1898 σ. (216) κτε.

² Τοιαῦτα ἐργαλεῖα εὑρέθησαν καὶ ἐν τῇ ἄκροπλεισ Μυκηνῶν· παρατηρῶ δὲ δμοιον, ὡς φαίνεται, εἶναι καὶ τὸ στιχεῖριον μετὰ λαβῆς, ὅπερ δημοσιεύει ο Blinkenberg (Mém. des antiquaires du Nord 1898, σ. 48, 49, εἰκ. 14) καὶ περιγράφει ὡς ίξης: tige de bronze carré, qui va s'amincissant, depuis le manche, près duquel elle a 0^m,002 d'épaisseur, jusqu'au bout où elle en a seulement 0^m,001.

χιον σύρματος· σμισια τούτω εύρεθησαν ἄλλα τρία, δμοιον δὲ τῷ ἀρ. 30 ἄλλο ἔν. Τὰ πλεῖστα σμως εἶναι ἀπλᾶ τετράπλευρα, σχεδὸν πανταχοῦ ισοπαχῆ ἐλάσματα, ὃν ἡ ἄνω πλευρὴ εἶναι ἡ ὄλιγον κοίλη ἡ γωνιωδῶς ἐντειμημένη, παρ' αὐτὴν δὲ φέρουσιν ἔνα, δύο ἡ τρεῖς χαλκοὺς ἥλους (ἐνὸς ὁ ἥλος εἶναι ἀργυροῦς), δι' ὃν συνηλοῦτο τὸ ἔλασμα μετὰ λαβῆς ξυλίνης ἡ ὄστεήνης· τὰ ἐπὶ τῆς λεπίδος ἄκρα τῆς λαβῆς ταύτης ἦσαν αἰχμηρά, ὡς δεικνύουσι καὶ ἵχνη σαφῆ ἐπὶ τῶν λεπίδων διακρινόμενα καὶ ἡ μόνη σωζομένη λαβὴ (ἀρ. 33), ἣτις ἀποτελεῖται ἐξ ὄστοι στρογγύλου ἔχοντος πεπλατυσμένον καὶ ἐσχισμένον τὸ κάτω ἄκρον· εἰς τὴν σχισμὴν ταύτην εἰσέρχεται ἡ λεπίς, ἣτις παραδόξως δὲν εἶναι συνηλωμένη μετὰ τοῦ ὄστοι, πιθανῶς δὲ ἡγοράσθη τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἐπίτηδες διὰ τὸν τάφον πρὶν συνηλωθῆ.

Καὶ τούτων τῶν ἐργαλείων ἡ χρῆσις δὲν εἶναι βεβαία· φαίνεται δμως δτι ἦσαν σπάθαι χρησιμεύουσαι εἰς τὸν καλωπισμὸν τῶν γυναικῶν κυρίως, τοῦτο δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς συχνῆς αὐτῶν μετὰ βελονῶν ἀνακαλύψεως. Σπάθη φαίνεται εἶναι καὶ τὸ φυλλοειδὲς ἐργαλεῖον πίν. 10, 29 (τάφ. 264).¹

Άλλα χαλκᾶ ἐργαλεῖα ἀπαντῶντα ἐν τοῖς τάφοις τῆς Σύρου εἶναι αἱ λαβῖδες, ἐξ ὃν εύρεθησαν δεκαπέντε ἐντὸς ἐνδεκα τάφων, διότι εἰς τάφος περιείχε τέσσαρας καὶ ἄλλος δύο· τὸ σχῆμα τῶν πλείστων εἶναι ὡς πίν. 10, 41, δύο δμως εἶναι δλίγον διάφοροι· ἡ πίν. 10, 42 (τάφ. 472) εἶναι δμοία τῇ ἐξ Ἀμοργοῦ Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 12, 4, τῆς δὲ πίν. 10, 40 (τάφ. 338) τὸ καμπύλον μέρος εἶναι στρογγύλον, μόνον δὲ τὰ ἄκρα πεπλατυσμένα.

Μετὰ τῶν χαλκῶν τούτων κτερίσμάτων ἀπαντῶσι συνήθως καὶ κτένες θαλάσσιοι (*pecten jacobaeus L.*)², τοῦτο δὲ συμβαίνει τόσον συχνά, ὥστε δσάκις ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἀνεκαλύπτετο ἐν τινὶ τάφῳ κτείς, σχεδὸν βέβαιον ἐθεωρεῖτο δτι θὰ εύρισκετο καὶ τὶ χαλκοῦν πρᾶγμα, βελόνη, σπάθη, λαβῖς ἡ τινὰ ἐξ αὐτῶν δμοῦ· καὶ ἀληθῶς κτερίσματα

¹ Ωσαύτως τὸ ἐπίσης ἐκ τάφου τῆς Σύρου προερχόμενον ἐργαλεῖον τὸ Βερολίνῳ, τὸ δποιον περιγράφει ὁ Furtwängler (Arch. Anzeiger 1893, σ. 10?) ὡς «βραχύ, πλατύ, σμιλοειδές, λεπτόν, μεθ' ἴνος ἥλου πρὸς συνήλωσιν μετὰ λαβῆς».

² Τὸν δρισμὸν τῶν ἐν Σύρῳ ἀνακαλυφθέντων ὀστράκων ὄφειλα εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς ζωολογίας κ. Ν. Ἀποστολίδην.

χαλκᾶ ἄνευ κτενὸς εὔρομεν, σπανιώτατα δμως ἀπηντήσαμεν κτένα μὴ συνοδευόμενον ὑπὸ χαλκῶν.

Πίν. 10, ἀρ. 2 (τάφ. 174) καὶ 3 (τάφ. 228) ἀπεικονίζονται δύο ὄστεῖνοι σωλῆνες, ἐξ ὃν ἀνεκαλύφθησαν 35 ἐντὸς τριάκοντα τάφων· τῶν πλείστων δμως δὲν σώζονται ἡ τεμάχια μόνον. Πάντες ἔχουσι τὸ αὐτὸ σχῆμα ἥτοι πάντες εἶναι δλίγον καμπύλοι καὶ μειοῦνται εἰς τὸ μέσον, ἐκ τῶν ἄκρων δέ, ἀτινα ἀμφότερα εἶναι ἀνοικτά, τὸ μὲν εἶναι ράμφοειδές, τὸ δ' ἔτερον εύθὺ ἀποκεκομένον· τὸ εύθὺ τοῦτο ἄκρον φέρει σχεδὸν πάντοτε δύο ἀντιστοιχοῦντα τρήματα, ἀτινα ἔχρησίμευον βεβαίως δπως στερεώνηται ἐν αὐτῷ πῶμα, πιθανῶς ξύλινον ὡς τὸ πολύ ἀνεκαλύφθησαν δμως καὶ τρία λίθινα πώματα (ἐν τούτων πίν. 10, 4) φέροντα καὶ ταῦτα τρῆμα ἀνάλογον πρὸς τὰ τῶν σωλήνων. Ή ἐπιφάνεια τῶν σωλήνων, ἐξαιρουμένων δλίγων, κοσμεῖται δι' ἐγχαράκτων ποικιλμάτων, ἀτινα εἶναι δμοία ἡ πρὸς τὰ τῶν δύο δημοσιευμένων ἡ πρὸς τὰ τοῦ εύθέος σωλῆνος πίν. 10, 5, ἐνδεκα δ' ἐξ αὐτῶν σώζουσιν ἐντὸς λείψανα ἡ ἵχνη τοῦ αὐτοῦ κυανοῦ χρώματος, δπερ, ὡς εἰδομεν, καὶ ἔν τισι μαρμαρίνοις φιαλιδίοις ὑπῆρχεν. Άλλο χρώμα δὲν παρετήρησα ἐν αὐτοῖς, βώλους δμως χρώματος ἐρυθροῦ εὔρον ἐν τρισὶν τάφοις. Αγνοῶ, ἐὰν καὶ τὸ κυανοῦν χρώμα μετεγειρίζοντο, δπως τὸ ἐρυθρόν, πρὸς κόσμησιν τοῦ προσώπου ἡ καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος.

Ο εύθὺς ὄστεῖνος σωλὴν πίν. 10, 5 ἔχει ώσαύτως δύο ἀντικείμενα τρήματα εἰς τὸ ἔτερον τῶν ἄκρων του, ίσως δμως ἔχρησίμευεν οὗτος ὡς λαβὴ ἐργαλείου τινός. Οι σωλῆνες πάντες εἶναι κατεσκευασμένοι οὐχὶ ἐξ ἐλέφαντος, ἀλλ' ἐκ κοινοῦ δτοῦ, τὸ αὐτὸ δὲ ίσως ισχύει καὶ περὶ τῶν καρφίδων.

Τα λοιπὰ κτερίσματα πλὴν τῶν μνημονευθέντων δὲν εἶναι πολλά. Εν τάφῳ 453 ἀνεκαλύφθησαν δύο χαλκᾶ ἄγκιστρα (πίν. 10, ἀρ. 38, 39), ἐφ' ὃν σώζονται λείψανα κλωστῆς, δι' ἡς περιειλιγμένα ὄντα κατετέθησαν εἰς τὸν τάφον. Ή ἀρχαϊκότης αὐτῶν καταφαίνεται ἐκ τούτου, δτι στεροῦνται τοῦ ὅγκου, δστις κωλύει τὸν συλληφθένταιχθὺν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔξολισθήσῃ. Εν τάφῳ 264 εύρεθη τὸ σφηνοειδὲς ἐργαλεῖον πίν. 10, 44, τὸ δποιον εἶναι τεμφραυσμένον ἄνω, ἐν δὲ τάφῳ 468 εύρεθησαν

σφενδόνη δακτυλίου ὁστείνου (πίν. 10, 8), τεμάχιον ἐκ τοῦ κύκλου ἄλλου ὅμοίου δακτυλίου, ἔξι λίθιναι ψῆφοι (αἱ τέσσαρες ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 23 - 26) καὶ δέκα μικρὰ στραχα (ἐπιπτύγματα πορφύρας, operecula τοῦ murex brandaris) τετρημένα πρὸς δρμον. Καὶ ἐν τάφ. 205 εὑρέθησαν πολλὰ κογχύλια (τοῦ εἶδους dentalium elephantinum L.) γρηγοριμεύοντα πιθανῶς εἰς δρμον, ὡσαύτως δ' ἐν τάφῳ 343 ἄλλα μικρὰ κογχύλια (littorina littorea L.). Ἐν γένει ὅμως φαίνεται ὅτι ἐν Σύρῳ δὲν συνειθίζοντο πολὺ οἱ δρμοι καὶ τὰ τοιαῦτα κοσμήματα, διότι εἶναι παράδοξον ὅτι μόνον ἐν ἑνὶ τάφῳ εὑρέθησαν λίθιναι ψῆφοι, ἐνῷ ἐν Ηάρῳ καὶ ταῖς παρ' αὐτὴν νήσοις ἥσαν τόσον συγγαί.

Ηήλινα σφρονδύλια ἀνεκαλύφθησαν δύο ἐντὸς δύο τάφων, ὡν τὸ ἐν (πίν. 10, 6, τάφ. 467) μετ' ἔγγαρογμάτων, τὸ ἄλλο ἀπλοῦν. Τὸ σφρονδύλιον πίν. 10, 7 δὲν εὑρέθη ἐν τάφῳ, ἀλλ' ἐν τῇ θέσει τῆς περὶ τὴν Χαλανδριανὴν πολίγνης.

Ὕπολείπεται ν' ἀναφέρω ἔτι, ὅτι ἐν τισι τάφοις ἀνεκαλύφθησαν καὶ λείψανα τροφῶν βεβαίως, ἦτοι ἐντὸς ἐνὸς τάρου ἐν φιάλῃ πηλίνῃ μία πεταλίς (patella vulgata L.) καὶ ἐν κυπέλλῳ πηλίνῳ ἐν στρεον (ostrea edulis L.), ἐντὸς ἄλλου τάρου μία πεταλίς καὶ εἰς κοχλίας θαλάσσης, ἐντὸς τεσσάρων ἄλλων μία πεταλίς ἐν ἑκάστῳ, ἐν ἄλλῳ σιαγῶν προβάτου, ἐν ἄλλῳ μόνον ὁδόντες προβάτου, ἐν ἄλλῳ σπόνδυλος ζώου καὶ ἐντὸς τριῶν ἄλλων τρία διάφορα κογχύλια (cassis glauca Lamarck, Area Noe L. καὶ triton tritonis L.). Ἐκ τῶν δώδεκα τούτων τάφων οἱ ἐνέα εἴχον θαλάσσια ζῶα, ἐπειδὴ ὅμως μία πεταλίς ἦν κογχύλιον δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀληθίνις ὡς ὁεπίνον, φαίνεται ὅτι μόνον συμβολικὴν ἔννοιαν εἴγον.

Ἔκαν παρεξετάσωμεν τὰ κτερίσματα τῶν τάφων τῆς Σύρου καὶ τὰ τῶν ἄλλων νήσων, περὶ ὧν πέρυσιν ἐπραγματεύθημεν ἐνταῦθα, θά ἴσωμεν ἀμέσως ὅτι τὰ μὲν πλείστα τῶν γενικῶν χρακτηριστικῶν εἶναι τὰ αὐτά, ὅτι δμῶς ἐν τοῖς καθ' ἔκαστον ὑπάρχει μεγάλη πρόσδοσις, ἦτις καὶ ἐν ἄλλοις εἶναι καταφανής καὶ οὐγ. ἦτον ἐν τῇ κεραμεικῇ ἐκ τούτου πρόσδηλον εἶναι ὅτι, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, γί κυκλαδική ἐποχὴ πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο περιόδους, ἀρχαιοτέραν καὶ νεωτέραν. Κατὰ

τὴν πρώτην ἡ κεραμεικὴ εἶναι πολὺ ἀρχαικωτέρα καὶ μεταχειρίζεται ως ἐπὶ τὸ πολὺ ἔγχάρακτα κοσμήματα, σπανιώτερον δ' ἔντυπα· κατὰ τὴν δευτέραν ἐπικρατοῦσι τὰ ἔντυπα πανταχοῦ, διότι ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶναι δυνατή, πρὸς τούτοις δμῶς εἰσάγεται καὶ ὁ μέγας νεωτερισμὸς τῶν γραπτῶν κοσμημάτων. Τὸ τεχνικὸν μέρος βελτιωσται ὡσαύτως πολύ, ἀν καὶ εἰδη τινὰ ἀγγείων, ως αἱ κοιναὶ φιάλαι καὶ τὰ ποτήρια πίν. 9, 17 ἔξακολουθοῦσι κατασκευαζόμενα καθ' ἐν τρόπον καὶ ἐν τῇ ἀργαιοτέρᾳ περιόδῳ (ἴδε σ. 85)· ἐκ τῶν σχημάτων δὲ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγγείων ἄλλα διατηροῦνται ἀπαράλλακτα, ἄλλα μεταρρυθμίζονται ἐπὶ τὸ κομψότερον καὶ ἄλλα ἔξαφανίζονται, ἀντ' αὐτῶν δ' ἀναφράνονται νέα. Παραδόξως δμῶς, ἐνῷ ἡ πρόσδοσις ἐν ἄλλοις εἶναι τόσον κατάδηλος, τῆς χρήσεως τοῦ κεραμεικοῦ τροχοῦ, οὗ ἵχνη εὑρομεν ἐν Ἀμοργῷ, οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἀναμφίλογος ἔνδειξις ἀνεκαλύφθη ἐν Σύρῳ ἀπ' ἐναντίας τὰ πλεῖστα καὶ αὐτῶν τῶν γραπτῶν ἀγγείων εἶναι καταδήλως χειροποίητα. Τὰ μαρμάρινα ἀγγεία εἶναι ἐπίσης κοινὰ ἀμφοτέραις ταῖς περιόδοις, σχήματά τινα δμῶς ἔξαφανίζονται πάλιν, ιδίως τὰ ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ δλῶς ἀχρηστα βαρέα δοχεῖα (Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 πίν. 10, 16 καὶ σ. 185). Κοινὰ εἶναι πρὸς τούτοις καὶ τὰ μαρμάρινα εἰδώλια, τά τε ἀμφορφα καὶ τὰ τελειότερα, ἀπαντώσιν δμῶς ἐν τῇ νεωτέρᾳ περιόδῳ πολὺ σπανιώτερον.

Ἡ αὐτὴ γρονικὴ διαφορὰ ἔξαγεται καὶ ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν νεκροταφείων· διότι εἰδόμεν δτι ἐν Ἀμοργῷ, Ηάρῳ, Ἀντιπάρῳ καὶ Δεσποτικῷ τὰ νεκροταφεῖα εἶναι πολλά, σύγκεινται δμῶς ἔξ δλίγων τάφων ἔκαστον, τὸ πολὺ ἐκ τινῶν δεκάδων. Ἐκ τούτου εικάσαμεν δτι ὁ λαὸς κατώκει διεσπαρμένος εἰς μικροὺς συνοικισμοὺς κειμένους μᾶλλον ἢ ἡτον μακρὰν ἄλληλων. Τούναντίον ἐν Χαλανδριανῇ ἔχομεν ἐν μέγα νεκροταφεῖον, τὸ ὅποιον ἀν καὶ ἐπὶ πολλὰ ἐτη ὑπέστη κατατροφάς ἐκ τῆς ἐμφυτεύσεως ἀμπέλων καὶ τῆς ἄλλης καλλιεργείας καὶ ἐκ λαθραίων ἀνασκαφῶν, δμῶς πάλιν ἐνέκρυπτεν ὑπερπεντακοσίους τάφους. Τὸ νεκροταφεῖον τούτο ἀπετελεῖτο μὲν ἐκ συστάδων, ἀνήκεν δμῶς ἀνατιρρήτως έλον εἰς μίαν μόνην κώμην, ἦτις ἔκειτο περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Χαλανδριανῆς. Πλὴν ταύτης ὑπῆργον ἐν Σύρῳ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους

παρὰ μὲν τὸν δρόμον τοῦ Ἀγ. Λουκᾶ χωρίον πολὺ μικρότερον, ἐν δὲ τῇ θέσει Ηγένημα συνοικισμὸς ἐξ ὀλίγων ἵσως κατοικιῶν· εἰς τὰ νοτιώτερα τῆς νήσου μέρη ἐγώ οὐδὲν βέβαιον ἵχνος τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ εὑρόν, ἀντὶ καὶ κατὰ τοὺς ιστορικοὺς γρόνους τὰ μέρη ταῦτα ἡσαν, ως φαίνεται, μᾶλλον κατωχημένα τῶν βορειότερων¹, ὅπως καὶ σήμερον συμβαίνει. Οὐχ ἡτον δμως, ἐὰν ὑπῆρχεν αὐτόθι κώμη μεγάλη ώς ἡ ἐν Χαλανδριανῇ, θ' ἀνεκαλύπτοντο, ὑποθέτω, ἔως τώρα τεκμήρια τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. "Ωστε δσον σήμερον ἔχ τῶν πραγμάτων ἐξάγεται, ἡ ἐν Χαλανδριανῇ κώμη ἦτο ἡ κυριωτέρα δλης τῆς νήσου, ἡ κατ' ἐξοχὴν πόλις αὐτῆς, θὰ ἰδωμεν δὲ κατωτέρω δτι ἡ πόλις αὔτη εἶχε καὶ ἀκρόπολιν ὄχυράν². Ταῦτα δμως, ἡ συγκέντρωσις δηλ. τοῦ πλείστου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ εἰς μίαν πόλιν, ἀφ' ἣς πιθανώτατα ἐξηρτώντο αἱ μικρότεραι κώμαι καὶ αἱ σποράδην κατοικίαι, καὶ ἡ δχύρωσις ἀκροπόλεως χρησιμευούσης ώς καταφύγιον ἐν καιρῷ ἀνάγκης, τεκμηριοῦσιν ἴκανῶς ἰσχυρὰν πολιτικὴν σύνταξιν, ἡς οὐδὲν ἵχνος παρετηρήσαμεν ἐν ταῖς ἄλλαις νήσοις.

'Ο πολιτισμὸς τῆς Σύρου διαφέρει ἀπὸ τοῦ τῆς Πάρου οὐχὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως, δυνατὸν δὲ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις αὕτη νὰ δφείληται ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν φυσικὴν πρόοδον τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν νησιωτῶν καὶ εἰς τὴν μετὰ ταύτης συμβαδίζουσαν πρόοδον τῆς τέχνης. Υπάρχει δμως καὶ τις διαφορά, ἥτις ἵσως δὲν ἐξηγεῖται εύχολως ἐκ τοιαύτης φυσικῆς προόδου, αὕτη δὲν εἶναι ἡ τοῦ σχήματος τῶν τάφων. Οἱ τάφοι τῆς Σύρου ἀπομιμοῦνται προφανῶς οἰκήματα πραγματικὰ (ἴδε σ. 83), τοιαύτην δὲ σημασίαν δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸ σχῆμα τῶν τάφων τῶν περὶ τὴν Ηάρον νήσων, ἀν καὶ πολλάκις καὶ ἔκεινων ἡ προσθία πλευρὰ φράσσεται διὰ τοίχου κτιζομένου μετὰ τὴν

¹ Τὸ δνομα Γαλησσᾶς τῆς εἰς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου παραλίας θεσσες εἶναι ἀνεμφιδόλως δνομα ἀρχαίας πολίχνης, ως ἀπέδειξεν ζδηδ Κλών Στέφανος (Ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Σύρου σ. 88 κτξ.), τὰ δ' ἱρεπιαὶ αὐτῆς νομίζω δτι εὖρον ἐγώ ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν θάλασσαν μεταξύ δέο δρμισκῶν καιμάνου λόφου τῆς Ἀγίας Παλαοῦς (Παναγίας Ἐπηνδου).

² Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ Σύρος μίαν μόνην πολίχνην εἶχεν, δκως καὶ δλλαι νήσοι, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἀνήρχοντο τὸ 1771 κατὰ τὸν Pasch van Krienen εἰς χιλίας ψυχάς (Ross, Reisen auf den Inseln des gr. Meeres, I, σ. 7). Ἀνάλογον περίπου δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὸν πληθυσμὸν καὶ κατὰ τὴν κυκλαδικὴν ἐποχὴν.

ἐνταφίασιν· πλὴν τούτου βέβαιον εἶναι, δτι ἐν ἄλλαις νήσοις τὸ ἀρχαιότερον σχῆμα διετηρήθη καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ περιόδῳ¹. 'Αφ' ἔτέρου δὲ τὸ σχῆμα τῶν τάφων τῆς Σύρου, παραβλεπομένου τοῦ μεγέθους, δμοιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὸ τῶν θολωτῶν καὶ μυκηναϊκῶν τάφων, ὥστε ἡ δμοιάστης δὲν φαίνεται τυχαία· καὶ τῷ ὄντι, ἐὰν οἱ Σύριοι, ἀντὶ νὰ θάπτωσιν ἔκαστον νεκρὸν χωριστά, ἀπεφάσιζον νὰ κατασκευάζωσι τάφους οίκογενειακούς, βεβαίως μικρὰ ἡ οὐδεμία διαφορά θὰ ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν τάφων τούτων καὶ τῶν μυκηναϊκῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῶν Συρίων καὶ τῶν μυκηναϊκῶν λαῶν στενοτέρα φυλετικὴ συγγένεια ἡ μεταξὺ τῶν Συρίων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Πάρου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων. Βεβαίως εἶναι πρόωρον νὰ θέτωμεν τοιαῦτα ζητήματα, προσθέτω δμως δτι κατὰ τὸν διευθυντὴν τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ μουσείου Κλώνα Στέφανον ὁ δεσπόζων τύπος τῶν κρανίων, ἀτινα ἐκ Σύρου ἐκόμισα, εἶναι δλως διάφορος τοῦ τύπου τῶν κρανίων τῆς Ηάρου.

Μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν τάφων κτερισμάτων ἄξια ίδιαιτέρας μνείας εἶναι τὰ ἀποδεικνύοντα ἀμέσους σχέσεις πρὸς τὴν Τροίαν· οὗτω οἱ δστεῖνοι σωλῆνες, ὃν δύο ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 2 καὶ 3, εἶναι ἀκριβῶς δμοιοι τῷ ἐκ Τροίας παρὰ Schliemann, Ilios (ἔκδ. γαλ.) εἰκ. 577, ωσαύτως τὸ πήλινον σφονδύλιον πίν. 10, 6 εἶναι αὐτὸ τοῦτο τρωικόν, ἡ ἀργυρᾶ καρφὶς πίν. 10, 10 ὑπενθυμίζει τὴν ἐν Ilios εἰκ. 898 χρυσῆν, ἡ δὲ γαλαχῆ πίν. 10, 15 εἶναι δμοία τῆς Ilios εἰκ. 912 καὶ ἡ δστεῖνη πίν. 10, 13 τῆς Ilios εἰκ. 1511. Ἐκ τῶν ἀγγείων δὲ παραβλητέα εἶναι ἡ πυξὶς πίν. 8, ἀρ. 11. 11 α πρὸς τὰς Ilios εἰκ. 303. 304 καὶ εἰκ. 451. 451^a καὶ τὰ δύο ἐκ τοῦ μεμονωμένου τάφου ἐν Ἀγ. Λουκᾶ ἀγγεῖα πίν. 9, ἀρ. 6 καὶ 27 πρὸς τὰ Ilios εἰκ. 1494 καὶ 1487 περίπου. Ἀνάλογα εύρήματα, μεταξὺ τῶν ὅποιών προεξέχουσι δύο μῆτραι καὶ ἐν δέπας ἀμφικύπελλοι, ἐγένοντο ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Χαλανδριανῆς. Πρὸς τὰς σχέσεις δὲ ταύτας μετὰ τῶν

¹ Ιδε ἀνωτ. σ. 75 τάφους 142 καὶ 143 τῆς Σίφνου. Καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ὄρόφῳ τοῦ διπλοῦ τάφου 126 τοῦ Δεσποτικοῦ (Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 σ. 163) φαίνεται ὅτι ἡ θετερωτέρα ἐνταφίασις ἐγένετο κατὰ τὴν νεωτέραν περίοδον τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ ἐν αὐτῷ ἀνακαλυφθείσα βελόνη εἶναι ἐντελῶς δμοία ταῖς εἰς Σύρου, ὃν διέγμα ἀπεικ. πίν. 10, 20· ώστε τὰ ἐν τῷ τάφῳ ἐκείνωψ μέλανα χώματα προήρχοντο βεβαίως οὐχὶ ἐκ καύσεως νεκροῦ.

άκτων τῆς Μ. Ἀσίας συμφωνεῖ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν τηγανοειδῶν σκευῶν ἀπεικόνιστις τῶν πλοίων, ἀτινα μαρτυροῦσιν δτι οἱ Σύριοι ἡσχολοῦντο εἰς τὴν ναυτιλίαν.

"Οπως ὁνηθῆ ὁ ἀναγνώστης νὰ συγηματίσῃ ἰδέαν καὶ περὶ τοῦ συνόλου τῶν κτερισμάτων, ἀτινα ἀπαντῶσιν ἐν ἑτὶ τάφῳ, πρὸς δὲ καὶ περὶ τῆς θέσεώς των ἐν αὐτῷ, θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ παραθέσω σύντομον περιγραφὴν ἢ μᾶλλον ἀπαρίθμησιν πάντων τῶν ἐν τισιν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τάφων ἀνακαλυφθέντων πραγμάτων.

Τάφ. 157. Ἐλλειψοειδῆς περίου, διαμ. 100 καὶ 130. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς· πρὸ τοῦ κρανίου τὸ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων κύπελλον πίν. 8, 6 καὶ φιάλη πηλίνη κοινή.

Τάφ. 166. Κάτω μέχρις ὕψους 0,25 ἢ 0,30 μ. σχεδὸν τετράγωνος, ύψη λότερον στρογγύλος· διαστ. 135 × 100 × (βάθος) 70. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς δεξ. πλευρᾶς, πρὸ τῶν χειρῶν λίθος πλακωτός, ἄλλος δὲ πρὸ τῶν σκελῶν. Πρὸ τοῦ κρανίου πρόχους μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων δμοίων τῇ πίν. 8, 10, πυξίς ἔμοία τῇ πίν. 8, 7 πλὴν τῶν ὡτίων καὶ τοῦ πώματος, δπερ εἶναι λίθινον, καὶ ἄλλη σφαιρικὴ πυξίς μέλαινα.

Τάφ. 172. Στρογγύλος, διαμ. 105 ἔως 115. Ὁ νεκρὸς πιθανῶς ἐπὶ τῆς ἀρ. πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐν σωρῷ σκεῦος τηγανοειδές, τὸ δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων πίν. 9, 19, μικρὸν πήλινον κύπελλον, μικρὰ σφαιρικὴ πυξίς καὶ ποτήριον μετ' ἐντύπου πλέγματος.

Τάφ. 174. Στρογγύλος, διαμ. 130 ἔως 145, βάθος 90. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀρ. πλευρᾶς, τὸ κρανίον ἐπὶ λίθου πλακωτοῦ ἀντὶ προσκεφαλαίου, ἄλλοι δύο λίθοι πρὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν σκελῶν. Πρὸ τῆς κεφαλῆς κύπελλον μαρμάρινον, δπίσω δ' αὐτῆς τὸ τηγανοειδὲς σκεῦος εἰκ. 11 καὶ 11α, πήλινον κύπελλον, πρόχους λίαν κολοβὴ καὶ δ σωλὴν πίν. 10, 3. *

Τάφ. 179. Τετράπλευρος, μήκ. 122, πλ. 68. Παρὰ τὴν δεξ. προσθίαν γωνίαν δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων, μαρμάρινον φιαλίδιον, σπάθη, βελόνη, δπεύς, κτείς θαλάσσης.

Τάφ. 186. Τετράπλευρος, μήκ. 122, πλ. 82,

βάθ. 60. Ὁ νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀρ. πλευρᾶς· πρὸ τοῦ κρανίου κύπελλον μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων δμοίων τῷ πίν. 8, 13 καὶ πυξίς σφαιρικὴ μέλαινα, πρὸ τῶν ποδῶν δὲ φιάλη πηλίνη.

Τάφ. 192. Στρογγύλος, διαμ. 135 ἔως 158. Ὁστὲ δὲν ἐσώζοντο· εἰς ἐν μέρος τοῦ τάφου τρία τετράπλευρα λίθινα πινάκια καὶ λίθινος τριπτήρ, δλίγον δὲ περαιτέρω σκεῦος τηγανοειδές (οὗ τμῆμα τῆς διακοσμήσεως ἔδει εἰκ. 13) καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλος λίθινος τριπτήρ καὶ φιάλη λιθίνη περιέχουσα χρῶμα κυανοῦν καὶ δευτέραν μικροτέραν φιάλην πηλίνην· εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τοῦ τάφου τρίτος λίθινος τριπτήρ.

Τάφ. 205. Στρογγύλος, ἐπιμήκης, διαμ. 82 καὶ 122, βάθ. 72. Εἰκὼν τοῦ σκελετοῦ ἐν παρενθέτῳ πίνακι (σ. 88), ἀρ. 3. Ὁπίσω τοῦ κρανίου μικρὸν ἐφθαρμένον ἀγγεῖον, δλίγον περαιτέρω πρόχους καὶ παρ' αὐτὴν χαλκῆ λαβίς· ἐπὶ τοῦ λατιμοῦ ἡ καρφὶς πίν. 10, 17, πρὸ τοῦ προσώπου δὲ πάλιν μικρὸν πήλινον ἀγγεῖον καὶ κογχύλια τοῦ εἰδούς dentalium elephantinum. Ἄλλα πέντε ἀγγεῖα ἔκειντο τὸ μὲν πρὸ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τὰ δὲ πρὸ τῶν κνημῶν.

Τάφ. 242. Κατεστραμμένος. Εἰς ἐν μέρος αὐτοῦ μαρμάρινον φιαλίδιον, ἐντὸς τοῦ δποίου ἔκειντο κτείς θαλάσσης, χαλκῆ σπάθη καὶ λείψανα χρώματος κυανοῦ, πλησίον δὲ ἄλλο δμοίον μαρμάρινον φιαλίδιον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κτείς θαλάσσης, σπάθη χαλκῆ καὶ λαβίς χαλκῆ. Ὁλίγον περαιτέρω πήλινον δοχεῖον μετ' ἐγχαραγμάτων.

Τάφ. 262. Ἀριστερὰ τῆς θύρας δύο πήλιναι φιάλαι, ἡ μία ἐντὸς τῆς ἄλλης, δεξιὰ δὲ σκεῦος τηγανοειδές (τμῆμα τῶν σπειρῶν αὐτοῦ εἰκ. 15) καὶ ἐντὸς αὐτοῦ σπάθη χαλκῆ καὶ πῶμα λίθινον (ἴδε πίν. 10, 4). πλησίον τοῦ τηγανοειδοῦς σκεύους πήλινον μέλαν κύπελλον.

Τάφ. 264. Στρογγύλος, διαμ. 95 ἔως 118. Δεξιὰ τῆς θύρας εὑρέθησαν ἡ πυξίς πίν. 8, 12, ἡ σπάθη πίν. 10, 29, ὁ σφήνη αὐτ. ἀρ. 44, τρεῖς χάλικες χρησιμεύοντες ἀντὶ τριπτήρων, δύο τεμάχια ἐρυθροῦ χρώματος καὶ κύπελλον πήλινον.

Τάφ. 268. Στρογγύλος, κατεστραμμένος. Εὑρέθησαν δύο τηγανοειδῆ σκεύη, εύμεγεθες λίθινον πινάκιον, ὁ τριπτήρ εἰκ. 31 καὶ φιάλη πηλίνη.

Τάφ. 271. Στρογγύλος, διαμ. 105 ἔως 133.

Εις τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ τάφου λείψανα τοῦ κρανίου, πρὸ αὐτοῦ ἡ πυξὶς πίν. 8, 11, πλησίον δ' αὐτῆς σωλὴν ὁστέινος καμπύλος καὶ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ λεπίς δύψιανος.

Τάφ. 292. Ἡμικυκλικὸς περίπου, διαστ. 100 ἔως 150. Εἰς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν πυξὶς πηλίνη σφαιρικὴ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων, φιάλη πηλίνη, σκεῦος τηγανοειδὲς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἄλλη πηλίνη φιάλη. Ἡ πυξὶς ἔχει δύο τετρημένας ἀποφύσεις ἀντὶ ωτίων, τὰ δὲ κοσμήματα εἰναι τρίγωνα πεπληρωμένα διὰ παραλλήλων γραμμῶν (πρᾶ. πίν. 8, 7)· πρὸς τούτοις δ' ἔσω περὶ τὰ χεῖλη ὑπάρχει γραμμὴ τεθλασμένη.

Τάφ. 307. Ἡμικυκλικὸς περίπου, διαστ. 100 ἔως 153. Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος λείψανα τοῦ κρανίου· πρὸ αὐτοῦ τρία λίθινα κύπελλα καὶ δύο μαρμάρινα γυναικεῖα εἰδώλια δμοια περίπου τῷ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 10, 1, δύσω δὲ τῆς κεφαλῆς σκεῦος τηγανοειδὲς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κύπελλον μαρμάρινον καὶ φιάλη πηλίνη. Ἐντὸς τοῦ κυπέλλου ὑπῆρχε σωλὴν ὁστέινος καμπύλος, ἄλλος δ' δμοιος ἐντὸς ἐνὸς τῶν πρώτων κυπέλλων καὶ τρίτος πρὸς τὸ μέσον τοῦ τάφου δεξιὰ τῆς λεκάνης.

Τάφ. 322. Στρογγύλος, διαμ. 90 ἔως 102, κατεστραμμένος ἐν μέρει· φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν εἴσοδον. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, πρὸ τῆς κεφαλῆς σκεῦος τηγανοειδές, ὑπ' αὐτὸ δ' ὅστα τῶν δακτύλων τῆς χειρός· παρὰ τοὺς πόδας πινάκιον λίθινον, τριπτήρ, κύπελλον μαρμάρινον μετὰ προχοής (πρᾶ. εἰκ. 27), φιάλη πηλίνη, σπάθη χαλκῆ, δύο τεμάχια λεπίδος δύψιανος.

Τάφ. 338. Τετράπλευρος. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς δύο τηγανοειδῆ σκεύη, ἐπ' αὐτῶν πυξὶς σφαιρικὴ καὶ πλησίον φιάλη μαρμάρινη· μεταξὺ δὲ τῶν ἄκρων ποδῶν καὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ τάφου πλευρᾶς τρεῖς ἄλλαι μαρμάριναι φιάλαι, ἡ λαβῖς πίν. 10, 40, σπάθη χαλκῆ, δύο καμπύλοι δοτένοι σωλῆνες, ἐν μικρὸν δλῶς ἐφθαρμένον πήλινον ἀγγεῖον καὶ οἱ δύο μικροὶ λίθινοι τριπτήρες πίν. 10, ἀρ. 35, 36. Πρὸ τῆς θύρας δὲ τοῦ τάφου εὐρέθη δοχεῖον μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων.

Τάφ. 345. Τὴν κάτοψιν καὶ τομὴν τοῦ τάφου τούτου δρα ἀνωτ. εἰκ. 10 (πρᾶ. καὶ σ. 81, σημ.

1), τὴν δὲ πρόσοψιν πίν. 7, 4. Ὁ πυθμὴν τούτου κατ' ἔξαίρεσιν ἦτο ἐπεστρωμένος διὰ πλακῶν, ἐφ' ὧν ἔκειτο ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ βλέπων οὐχὶ πρὸς τὴν θύραν τοῦ τάφου, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀπέναντι αὐτῆς τοῖχον. Ὁπίσω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ εὐρέθησαν τὸ μετ' ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων δοχεῖον πίν. 8, 1, τεμάχια ἄλλου ὅμοιου πιθανῶς δοχείου ἀλλὰ μικροτέρου καὶ ἄνευ κοσμημάτων, μαρμάρινον φιάλιδιον, μαρμάρινον γυναικεῖον εἰδώλιον καὶ βαθεῖα λιθίνη εὔμεγέθης φιάλη. Ἡ θύρα τοῦ τάφου εἶχεν ὑψός 0,66, πλάτος δὲ κάτω μὲν 0,56 καὶ ἄνω μόνον 0,36.

Τάφ. 347. Μᾶλλον στρογγύλος, διαστ. 122×90. Εἰσόδος δὲν διεκρίνετο. Εἰς τὴν δεξιὰν ὀπισθίαν γωνίαν εὐρέθη τὸ μετὰ προχοής ἀγγεῖον πίν. 9, 29, ἐντὸς τοῦ ὅποιου ὑπῆρχε φιάλιδιον λίθου πρασινωποῦ ἔχον καὶ τοῦτο προχοήν (λυχνίαι; ἵδε ἀνωτ. σ. 99). ἐπὶ τούτων ἔκειτο σκεῦος τηγανοειδές, πλησίον δὲ μαρμάρινον κύπελλον. Παρὰ δὲ τὴν δεξ. προσθίαν γωνίαν εὐρέθησαν πινάκιον λίθινον καὶ τριπτήρ λίθινος.

Τάφ. 351. Κάτοψις αὐτοῦ ἀνωτ. εἰκ. 8. Πρὸ τῆς εἰσόδου εἶχε καὶ οὗτος πλάτωμα, ὡς δ 345 (πρᾶ. ἀνωτ. σ. 82), ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς εἰς ὑψός 0,40 ἀπὸ τοῦ πυθμένος ὑπῆρχε κόγχη τετράπλευρος ἔχουσα ὑψός 0,27, πλ. 0,32 καὶ βάθος 0,23. Ὁ νεκρὸς ἦτο κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστ. πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἔκειτο ποτήριον μετ' ἐντύπῳ πλέγματος ὑπὸ τὸν πυθμένα καὶ πλησίον φιάλη πηλίνη, ὃπίσω δὲ τῆς κεφαλῆς εὐρέθη δοχεῖον πήλινον μετ' ἐγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων καὶ παρὰ τὰ γόνατα λεπίδος δύψιανος. Ἐν τῇ κόγχῃ ὑπῆρχε σκεῦος τηγανοειδές, ἐφ' οὐ ἐγχάρακτον τὸ πλοτόν εἰκ. 16, ὑπ' αὐτὸ δ' ἔκειντο κτείς θαλάσσης, δύο βελόναι γαλακταὶ καὶ σπάθη χαλκῆ· τέλος ἐντὸς τοῦ τηγανοειδοῦς σκεύους εὐρέθη σωλὴν ὁστέινος καμπύλος.

Τάφ. 355. Τετράπλευρος. (¹) νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς· πρὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ δύο πήλινα δοχεῖα, ὡν τὸ ἔτερον μετὰ βάσεως καὶ κοσμημάτων, ἐν σκεῦος τηγανοειδές, τρία μαρμάρινα φιάλιδια, ἐντὸς ἐνὸς τῶν ὅποιων σώζονται λείψανα κυανοῦ χρώματος, κύπελλον μαρμάρινον, κτείς θαλάσσης, χαλκῆ λαβῖς, σπάθη, ἡ ὁστείη καρφίς

μετὰ κεφαλῆς πτηνομόρφου πίν. 10, 13, σωλὴν δστέινος, λεπὶς ὁψιανοῦ καὶ τέλος τεμάχια ἄλλου πηλίνου ἀγγείου, πιθανῶς πάλιν δοχείου μετὰ κοσμημάτων.

Τάφ. 356. Κάτοψις αὐτοῦ ἀνωτ. εἰκ. 7. Πρὸ τῆς εἰσόδου πλάτωμα ως ἀρχὴ δρόμου. 'Ο νεκρὸς ἐπὶ τῆς ἀριστ. πλευρᾶς· πρὸ τοῦ κρανίου αὐτοῦ πήλινον δοχεῖον μετ' ἔγχαράκτων καὶ ἐντύπων κοσμημάτων, μαρμάρινον φιαλίδιον καὶ λεπὶς ὁψιανοῦ· δπίσω τοῦ κρανίου φιάλη πηλίνη, σκευος τηγανοειδές, ἐφ' οὗ ἔγχαράκτον τὸ πλοῖον εἰκ. 21, πινάκιον λίθινον καὶ τριπτήρ· παρὰ τοὺς πόδας φιαλίδιον μαρμάρινον, ἐνῷ ἵχνη χρώματος ἐρυθροῦ, κτεῖς θαλάσσης, λαβῖς χαλκῆ, σωλὴν δστέινος καμπύλος, ἐνῷ ἵχνη χρώματος κυανοῦ, δέ εὐθὺς σωλὴν πίν. 10, 5 καὶ παρ' αὐτὸν σπάθη χαλκῆ, πρὸς τούτοις καρφὶς δστέινη μετὰ κεφαλῆς πτηνομόρφου, δύο τεμάχια δστοῦ ἵσως ἐξ ἄλλης καρφίδος καὶ δύο βῶλοι χρώματος ἐρυθροῦ.

Τάφ. 359. Τετράπλευρος, μῆκος 120, πλ. 85. 'Ἐν τῇ δεξιᾷ προσθίᾳ γωνίᾳ δοχεῖον πήλινον μετ' ἐντύπων καὶ ἔγχαράκτων κοσμημάτων καὶ μαρμάρινον φιαλίδιον, πρὸς δὲ τὴν δεξιὰν δπισθίαν γωνίαν σωλὴν δστέινος καμπύλος, τεμάχιον καρφίδος δστέινης μετὰ κεφαλῆς πτηνομόρφου, κτεῖς θαλάσσης καὶ ἡ σπάθη πίν. 10, 33, ἡ μόνη ἥτις σώζει καὶ τὴν λαβὴν δστέινην οὔσαν.

Τάφ. 361. Στρογγύλος, ἀλλ' ἀκκνόνιστος, διαστ. 125 πρὸς 100 περίπου. Δεξιὰ τῆς εἰσόδου φιάλη πηλίνη βαθεῖα μετὰ προχοῆς (σχήματος ως περίπου Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 7) καὶ δύο ποτήρια μετ' ἐντύπων φύλλων ὑπὸ τὸν πυθμένα· ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου ἡ καρφὶς πίν. 10, 19, χρίκοι τινὲς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἄλλης καρφίδος δμοίας τῇ πίν. 10 ἀρ. 18 ἡ 21, καὶ τεμάχια σωλῆνος δστέινου καμπύλου, πρὸς τὸ μέσον δὲ τοῦ τάφου λεπὶς ὁψιανοῦ. Ηλὴν τούτων εύρεθησαν καθ' δλον τὸν τάφον διεσπαρμένα πλεῖστα τεμάχια ἀγγείων πηλοῦ μέλανος καὶ ἐρυθροῦ, ἀτινα ἵσως προήρχοντο ἐξ ἀρχαιοτέρας ἐνταφιάσεως.

Τάφ. 371. Στρογγύλος, κατεστραμμένος. Εύρεθησαν πρόχους μέλαινα δλως ἐφθαρμένη, κύπελλον πήλινον φέρον γραπτὰ κοσμήματα (τόξα περὶ τὴν βάσιν καὶ γραμμὰς ἔσω καὶ ἔξω περὶ τὰ χείλη), λεπὶς ὁψιανοῦ, πεταλίς καὶ κογλίας θαλάσσιος.

Τάφ. 374. Στρογγύλος. 'Αριστερὰ τῆς εἰσόδου δοχεῖον πήλινον ἀνευ κοσμημάτων, δεξιὰ δ' αὐτῆς τρεῖς λίθιναι φιάλαι, ὅντες μία λίθου πρασίνου μετὰ προχοῆς (λυχνία;), λιθίνη σφαιρικὴ πυξίς μετὰ πώματος, κύπελλον μαρμάρινον, μικρὰ πηλίνη φιάλη μετὰ βάσεως ταπεινῆς (σχ. πίν. 9, 28), ἐν ἄλλῳ μικρὸν πήλινον ἀγγείον ἐφθαρμένον καὶ τέλος ἡ πρόχους μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων πίν. 8, 10.

Τάφ. 408. Τετράπλευρος, διαστ. 127 πρὸς 80. Παρὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ τάφου ἡ μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων πυξίς πίν. 8, 7, σκευος τηγανοειδές, πρόχους μέλαινα ἐφθαρμένη, δύο μαρμάριναι φιάλαι, μικρὸν μαρμάρινον κύπελλον, τὸ μετ' ἔγχαράκτων κοσμημάτων λίθινον ἀγγείον πίν. 8, 2, λαβῖς χαλκῆ, σπάθη χαλκῆ, κτεῖς θαλάσσης καὶ λεπὶς ὁψιανοῦ.

Τάφ. 415. Τετράγωνος περίπου, μῆκος πλευρᾶς 56. Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ τάφου πυξίς μέλαινα σφαιρικὴ καὶ τὸ ἄμορφον μαρμάρινον εἰδώλιον εἰδώλιον εἰκ. 30.

Τάφ. 447. Τετράπλευρος, διαστ. 105 πρὸς 140. Λείψανα κρανίου εἰς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν καὶ πλησίον τεμάχια πηλίνης φιάλης εύμεγέθους, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν δπισθίαν γωνίαν ἄλλη πηλίνη φιάλη, ἀγγείον πήλινον σφαιρικόν, ἡ σπάθη πίν. 10, 32 καὶ γυναικείον μαρμάρινον εἰδώλιον δμοίον περίπου τῷ Ἀρχ. Ἐφημ. 1898, πίν. 10, 1.

Τάφ. 468. Τετράπλευρος, διαστ. 138 πρὸς 82. Εἰς τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν δπεὺς χαλκοῦς (σχ. ως πίν. 10, 9), πινάκιον λίθινον, χάλιξ ἀντὶ τριπτήρος καὶ ποτήριον ἔχον φύλλον ἔντυπον ὑπὸ τὸν πυθμένα· ἐν τῷ τοίχῳ δὲ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ τάφου ἀνεκαλύφθη κοίλωμα (ἴδε ἀνωτ. σ. 84) μῆκος 0,40 καὶ πλ. 0,20 περίπου, ἐνῷ ἡσαν κεχρυμμένα δοχεῖον πήλινον μετ' ἐντύπων καὶ ἔγχαράκτων κοσμημάτων, δύο κτένες θαλάσσης, τρεῖς χαλκαῖ σπάθαι, ἡ χαλκῆ καρφὶς πίν. 10, 15, μία ἄλλη καρφὶς μετὰ κρίκων παρεμφερῆς τῇ πίν. 10, 18, τρεῖς βελόναι· χαλκαῖ, δύο δπεὺς, ἐξ λίθωνται ψῆφοι δρμοῦ (αἱ τέσσαρες ἀπεικ. πίν. 10 ἀρ. 23-26), τὸ τεμάχιον δστέινου δακτυλίου πίν. 10, 8, τεμάχιον ἐκ τοῦ κύκλου ἄλλου δμοίου δακτυλίου, τεμάχια σωλῆνος δστέινου, δέκα κογχύλια (ἐπιπτύγματα πορφύρας) τετρημένα εἰς δρμον καὶ τέλος τὸ μαρμάρινον εἰδώλιον εἰκ. 29.

Τάφ. 469. Τετράπλευρος, μήκ. 152, πλ. 88. Εις τὴν δεξιὰν προσθίαν γωνίαν ποτήριον μετ' ἐντύπου φύλου ύπὸ τὸν πυθμένα· εἰς τὴν δεξιὰν διπισθίαν γωνίαν πινάκιον λίθινον, χάλιξ ἀντὶ τριπτῆρος, δοχεῖον πήλινον, κτείς θαλάσσης, ἡ σπάθη πίν. 10, 31, ἡ καρφίς πίν. 10, 16, βελόνη καὶ ὁ διπεύς πίν. 10, 9.

Τάφ. 472. Τετράπλευρος, μήκ. 160, πλ. 100. Ὁ νεκρὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς. Πρὸ τοῦ κρανίου τὸ μαρμάρινον ἀγγεῖον εἰκ. 25 καὶ ἐντὸς αὐτοῦ χαλκῆ λαβίς, πλησίον δὲ ἄλλαι τρεῖς λαβίδες, ὅν ἡ μία ἀπειχ. πίν. 10, 42, καὶ σπάθη χαλκῆ· ὀλίγον περαιτέρω δύο λεπίδες ὀψιανοῦ· πρὸ τοῦ στήθους πήλινον δοχεῖον ἀνευ κοσμημάτων καὶ υπ' αὐτὸν κτείς θαλάσσης, ἄλλο δὲ πήλινον δοχεῖον παρὰ τὰ νῶτα καὶ παρὰ τοὺς πόδας κύπελλον πήλινον, δύο χαλκαὶ βελόναι καὶ λεπίς ὀψιανοῦ.

3 Δύο ἀκροπόλεις ἐν Σύρῳ καὶ Σέφνῳ

Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τῆς φάραγγος, ἥτις δρίζει πρὸς δυσμὰς τὴν κλιτὺν τῆς Χαλανδριανῆς καὶ ἔκβάλλει εἰς τὴν Κλεισούραν (ἴδε σ. 78), ύψος ται λόφος ἀπότομος (ἴδε πίν. 7, 1 τὴν ἀπὸ τῆς Χαλανδριανῆς ὅψιν αὐτοῦ), ὅπιστος δὲ αὐτοῦ ἀνέρχεται χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ λόφου δι' ἄλλης χαράδρας τὸ ὄρος, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὅποίου κεῖται τὸ μικρὸν χωρίδιον "Ἄγ. Μιχαήλ". Ἡ δευτέρα χαράδρα εἶναι παράληλος τῇ πρώτῃ καὶ ἔκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν ὀλίγον δυτικώτερον αὐτῆς, δὲ μεταξὺ τῶν δύο μεμονωμένος λόφος εἶναι ύψηλὸς καὶ κρημνώδης τὰς τρεῖς πλευράς, μόνον δὲ ἡ βορεία (ἀκριβέστερον βορειοανατολική) κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασσαν μετὰ μικροτέρας κλίσεως. Πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς περατοῦται ἡ πλευρὰ αὗτη, μάλιστα πλησίον τῆς κορυφῆς, εἰς δέξιας ὀφρύς καταπιπτούσας ἀποτόμως, σχεδὸν καθέτως, πρὸς τὰς δύο χαράδρας. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τούτου σώζεται ἡμικυκλικὸν τείχος διαμ. 20 μ. περίπου περιβάλλον τὸ πρὸς βορρᾶν εὔεπίβατον ἥμισυ αὐτῆς, ἐκ τούτου δὲ λόφος φέρει τὸ σηνομα Καστρί, ἡ ἥλικια δμῶς τοῦ τείχους δὲν εἶναι βενταία, ἀν καὶ τὰ θεμέλια φαίνονται πολὺ ἀργαλα. Ἀλλὰ περὶ τὰ 30 μέτρα κατωτέρω αὐτοῦ παρετή-

ρησα, ἦδη κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν μου, ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν κατερχομένης πλευρᾶς πλῆθος πολὺ λίθων, οἵτινες ἐκάλυπτον τὸ ἔδαφος εἰς ἴκανὴν ἔκτασιν, μεταξὺ δὲ τῶν λίθων ὅχι μόνον εύρον τεμάχια προϊστορικῶν ἀγγείων, ἀλλὰ διέκρινα καὶ γραμμήν τινα τείχους μετὰ πύργων. Ταῦτά με παρεκίνησαν νὰ ἐπιχειρήσω ἐνταῦθα μικρὰν ἀνασκαφήν, καθ' ἣν ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἔρειπια, ὡν σχέδιον παρατίθεται ἐνταῦθα εἰκ. 32, ἔνεκα ἄλλων αἰτίων δμῶς διέκοψα τὴν ἐργασίαν πρὶν καθαρίσω ὅλον τὸν ἐντὸς τῶν τειχῶν χώρον, ἐν ᾧ βεβαίως σώζονται ἀκόμη τοῖχοι τινὲς σικημάτων.

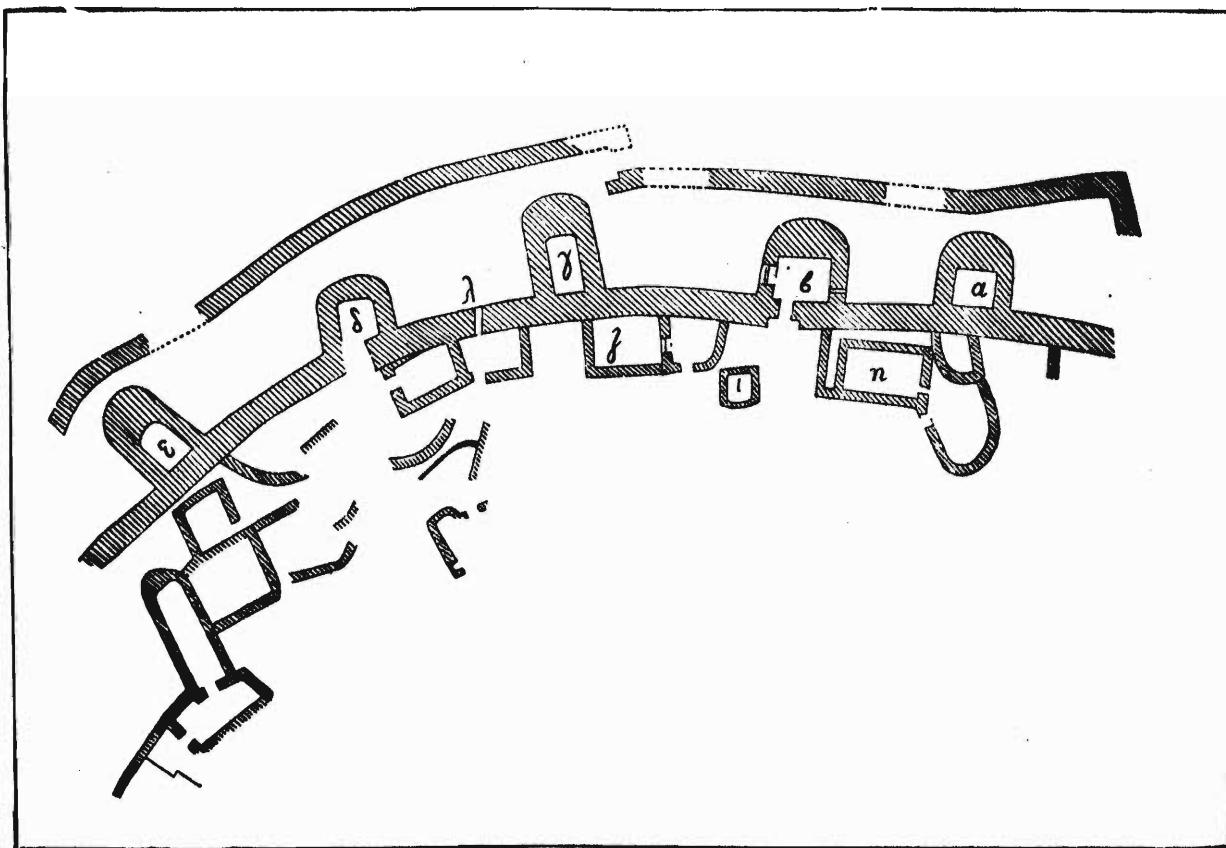
'Ως ἐκ τοῦ σχεδίου φαίνεται, τὰ κυριώτερα τῶν ἔρειπιων εἶναι δύο παράληλα τοξοειδῆ τείχη, ὡν τὸ ἐσώτερον ἔχει καὶ πύργους· τὰ τείχη ταῦτα πιθανώτατα δὲν ἔξηκολούθουν ἐπὶ τῶν τριῶν ἄλλων πλευρῶν, αἵτινες καὶ ἀνευ τειχῶν ἡσαν ικανῶς διχυρά, τὸ δὲ ἔξωτερικὸν τείχος σγηματίζει εἰς τὸ ἀνατολικὸν σημερινὸν τέρμα του πλησίον τῆς ὀφρύος, εἰς ἣν ώς εἴπομεν περατοῦται ἡ βορεία κλιτὺς τοῦ λόφου, ἀπότομον καμπήν, ἐξ ἣς ἀποδεικνύεται δτὶ ἐνταῦθα που παρὰ τὴν ὀφρὺν ἥνουτο μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ κατέληγον ἀμφότερα. Πρὸς δυσμὰς ἀμφότερα τὰ τείχη ἔξηκολούθουν ἐπὶ τινα μέτρα εἰσέτι, πιθανῶς δὲ κατὰ τὸ τέρμα των εἰχον διεύθυνσιν μεσημβρινοδυτικὴν καὶ ἐνούμενα πάλιν κατέληγον παρὰ τὴν δυτικὴν ὀφρὺν τῆς κλιτύος. Τὸ ὅλον μῆκος τῶν τειχῶν μεταξὺ τῶν δύο ὀφρύων ἥτο 70 μ. περίπου, ὃ δὲ ἐντὸς αὐτῶν καὶ τῶν τριῶν κρημνωδῶν πλευρῶν περικλείμενος κατοικήσιμος χώρος δὲν εἶχε, κατὰ πρόχειρον ὑπολογισμόν, ἐμβαδὸν μεγαλείτερον τῶν 2500 τετραγωνικῶν μέτρων.

'Ἐκ τῶν δύο τειχῶν τὸ ἔξωτερικὸν ἥτο ἀσθενέστερον, σώζονται δὲ αὐτοῦ σήμερον μόνον μία ἡ δύο σειραὶ λίθων, ἐνιαχοῦ μάλιστα ἔξηφανίσθη ἐντελῶς· τοῦτο συνέβη ἱδίως ἐκεῖ, δπου ὁ κεκλιμένος ὀλισθηρὸς βράχος ἔξέχει τῆς πέριξ ἐπιφανείας, οἱ δὲ κτίσται ἡναγκάσθησαν νὰ θεμελιώσωσιν ἐπ' αὐτοῦ, χωρὶς νὰ παρασκευάσωσι πρώτων διὰ πελεκήσεως κοίτην τῶν λίθων ἐπίπεδον καὶ ἀσφαλῆ. Οἱ λίθοι, δι' ὧν εἶναι ἐκτισμένον τὸ τείχος, εἶναι μικροί, φαίνεται δὲ δτὶ δὲν συνεδέοντο διὰ πηλοῦ· τὸ πάχος αὐτοῦ εἶναι 1,00 ἔως 1,10 μ. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ τείχους ὑπῆργεν ἀνοιγμα πύ-

λης, ήτις, ως φαίνεται σαφῶς ἐκ τῶν σωζομένων λειψάνων, δὲν ἔκειτο καθέτως ἐπὶ τοῦ τείχους, ἀλλ' ἔβλεπε πρὸς ἀνατολάς, ὡστε ὁ πρὸς αὐτῆς ιστάμενος ἐχθρὸς ἐβάλλεται ἀπὸ τῶν πλαγίων. Οὐδός δὲν σώζεται.

Τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος, οὗ ἐν τμῆμα μεταξὺ τῶν πύργων γ καὶ δ ἀπεικονίζεται πίν. 7,2, διατηρεῖται πολὺ καλλίτερον, κατὰ τὸ μέσον δὲ σώζεται μέγρις ὑψους ἑνὸς μέτρου καὶ πλέον· καὶ τοῦτο εἶναι ἔκτισμένον διὰ μικρῶν ἀργῶν λιθῶν ἄγεν πηλοῦ,

τὸ δὲ πάχος του εἶναι 1,40 ἔως 1,60 μ. περίπου. Οι πύργοι ἀπέχουσιν ἀλλήλων 4,50 ἔως 8 μ., πιθανῶς δὲ πλὴν τῶν σωζόμενων πέντε ὑπῆρχε κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον καὶ ἔκτος. Ἐξωθεν εἶναι οἱ πύργοι στρογγύλοι, ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς δὲ ισογείων δωματίων τὰ μὲν δύο εἶναι τετράγωνα, τρία δὲ ἔχουσι τρεῖς πλευρὰς εὐθείας καὶ μίαν μᾶλλον ἡ τέττον καμπύλην· αἱ δὲ παρ' αὐτὰς γωνίαι δὲν εἶναι πάντοτε δμοιόμορφοι οὐδὲ κανονικαί, διότι π.γ. τοῦ πύργου δὴ μὲν βορειοδυτικὴ γωνία ἡτο μᾶλλον στρογγύλη,

Ex. 32.—1:400

ἡ δὲ βορειανατολικὴ κάτω μὲν σχεδὸν ἡρήια, ὀλίγον
δ' ὑψηλότερον ἀπεστρογγυλωμένη. Δύο ἐκ τῶν ὁμ-
ματίων τούτων συγκοινωνοῦσιν ἀπ' εὐθείας μετὰ
του ἐσωτερικοῦ τῆς ἀκροπόλεως, τὰ δ' ἄλλα τρία
οὐχί, καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅπως εἶναι πιθανόν, ἔτι
ἐχρησίμευον εἰς τι, πρέπει νὰ κατέβαινον εἰς αὐτὰ
ἄνωθεν διὰ κλιμάκων· ἀληθῶς δ' ἐντὸς τοῦ πύρ-
γου γ ἔχειντο παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν λίθοι τι-
νὲς ἀποτελοῦντες οἰονετοῖχον μῆκ. 1,20 καὶ πλ.
0,67 μ., δεστις ἵσως ἢτο ὑπεδομὴ τοιαύτης κλι-

μαχος'. Η εισόδος εις τὸν πύργον δὲ δὲν σώζεται καλῶς καὶ ἔνεκα τούτου δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ τὸ πλάτος αὐτῆς, ἢ δὲ ἐκ τοῦ πύργου 6 εἰσόδος εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔχει πλ. 0,82 μ. Σημεῖα μαρτυροῦντα τὴν ὑπαρξίν θύρας δὲν παρετήρησα, διὰ τοῦτο εἰς τὰς ἄλλας εἰσόδους, πλὴν τῆς ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ αὐτοῦ πύργου 6, δι' ἣς εἰσήρ-

¹ Ὁμοιώς δινθεν κατέβαινον καὶ εἰς ἓν τῶν πύργων τῆς Ιερῆς (μυχηναῖτης) πόλεως τῆς Τροίας. Athen. Mith. 1894 v. 389 (Dörpfeld).

χοντο ἔξωθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ πύργου καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀκρόπολιν· αὕτη ἔχει πλ. 1,15 μ., τὸ δὲ κατώφλιόν της ἀποτελεῖται ἐκ δύο πλακοστρώτων βαθμίδων. Ἐσω παρὰ τὴν γωνίαν τῆς ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι παραστάδος κεῖται ἐπὶ τοῦ ἑδάφους πλάξι μικρὰ οὐχὶ κανονική, διαστ. 0,34 πρὸς 0,31 καὶ πάχους 0,10 μ., φέρουσα ἐν τῷ μέσῳ ἐσκαμμένην κοιλότητα διαμέτρου 0,11 καὶ βάθους 0,023 περίπου· ἐν αὐτῇ ἐστρέφετο τὸ κάτω ἄκρον τοῦ στρόφιγγος τῆς θύρας, ἥτις ἡτο μονόφυλλος καὶ ἀνοίγετο πρὸς τὰ ἔσω Ἀπέχει δὲ ἡ κοιλότης ἀπὸ τῆς παραστάδος 0,13 μ., ὥστε ὁ στρόφιγξ ἡτο ὡς φαίνεται ίχανῶς παχύς, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἡ θύρα. Αἱ παραστάδες τῆς εἰσόδου ταύτης εἶναι ϕύκοδομημέναι ἐκ πλακιδίων μικρῶν, μικροτέρων τῶν κατὰ τὸ λοιπὸν τείχος χρησιμοποιηθέντων λίθων, τοῦτο δὲ συντελεῖ μὲν εἰς κατασκευὴν γωνιῶν κανονικῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν στερεότητα αὐτῶν. Ἰχνη ἐπενδύσεως τῶν παραστάδων διὰ ξύλων ἡ χρίσματός τινος δὲν παρετήρησα. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ τοῦ πύργου ἔπαρχει διχετός πλ. 0,15 περίπου καὶ ψφ. 0,31 μὲν ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ τοίχου, μόνον δὲ 0,17 ἐπὶ τῆς ἔξω· δὲ διχετός κεῖται μόλις 0,15 ψήφιλότερον τοῦ ἀρχικοῦ ἑδάφους τοῦ δωματίου, τὸ δποιὸν ἀπετελεῖτο ἐκ λίθων ἀτάκτως ἐρριμμένων καὶ χώματος, καὶ δὲν ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ἔξω δρατήν ἄνευ καταμετρήσεως. Εἰς τί ἔχρησίμευε δὲν γνωρίζω.

Ἡ εἰσόδος τοῦ πύργου δὲ ἡτο ἡ κυρία πύλη, δι' ἣς ἡδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν· πλὴν ταύτης ψηφιγχει μικρά τις πυλίς λ μεταξὺ τῶν πύργων γ καὶ δ ἔχουσα πλ. 0,45 ἔως 0,50 (αἱ παραστάδες εἶναι λίαν ἀκανόνιστοι), ὥστε μόλις διέρχεται εἰς ἀνήρ, δὲν φαίνεται δὲ οὐδὲν σημεῖον θύρας καὶ Ισως οὐδὲ ψηφιγχεν. Οὕτω δ ἔξωθεν ἐρχόμενος διήρχετο πρῶτον διὰ τῆς πύλης τοῦ ἔξωτρικοῦ τείχους, κατόπιν δὲ περιέκαμπτε τὸν πύργον γ, ἵνα φθάσῃ πρὸ τῆς πυλίδος λ ἡ ἐστρέφετο πρὸς ἀριστερὰ ἐν δεξιᾷ ἔχων τὸν πύργον γ καὶ διημύνετο πρὸς τὴν εἰσόδον τοῦ πύργου δ. Ἀμφότεραι αἱ παρὰ τὸν πύργον γ δίοδοι εἶναι στεναὶ (1,20 καὶ 1,60 περίπου), ὥστε εὔκόλως ἡδύναντο ν' ἀποκλεισθῶσιν. Ὅπως δὲ ἡ εἰσόδος εἰς τὸν πύργον δ, οὗτω καὶ ἡ μεταξὺ τῶν πύργων γ καὶ δ πυλίς δὲν

εἰσῆγεν ἀμέσως εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἀλλ' εἰς δωμάτιον συγκοινωνοῦν μετ' αὐτῆς δι' ἄλλης θύρας. Ὁστε ὁ θέλων νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς ἀκροπόλεως, οἰανδήποτε τῶν δύο ὁδῶν ἡχολούθει, ὥφειλε νὰ διέλθῃ διὰ τεσσάρων πυλῶν ἢ διέδων στενῶν καὶ εὔκόλως ἀπὸ τῶν τείχων καὶ τῶν πύργων ψηφασπιζομένων. Πόσον ἡτο τὸ ψῆφος τῶν τείχων καὶ τῶν πύργων δὲν δυνάμεια νὰ γνωρίζωμεν· τοῦτο μόνον μοι φαίνεται βέβαιον, δτι τὸ ἔξωτρικὸν τείχος ἡτο χαμηλότερον τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῶν πύργων· διότι ἐὰν ἡτο ψηφιλότερον ἦ καὶ ίσον, τότε, ἐὰν ἔχθρος τις κατώρθωνε νὰ κυριεύσῃ αὐτό, εὔκολότερον θ' ἀπεδίωκεν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ψήφους μαχόμενος καὶ τοὺς ψηφασπιστὰς τῶν πύργων καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους. Ἐπρεπε λοιπὸν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου τὸ ἔξωτρικὸν τείχος νὰ εἶναι χαμηλότερον τοῦ ἐσωτερικοῦ· τοῦτο ἄλλως ψηφειχνύει καὶ τὸ μικρότερον πάχος τοῦ ἔξωτρικοῦ τείχους. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τείχων ἀπόστασις εἶναι 4,50 ἔας 6,50 περίπου, περὶ αὐτὰ δὲ καὶ μάλιστα μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐντὸς τῶν πύργων ἀνεκαλύψθη πλῆθος πολὺ στρογγύλων χαλίκων, ἀπὸ τῆς παραλίας μετενεχθέντων, μεγέθους ὡς ὅρνιθος συνήθως· ψηφιγχον ἔμως καὶ μεγαλείτεροι καὶ μικρότεροι· οὗτοι ἔχρησίμευον ἀναμφιβόλως ὡς βέλη ἀπὸ τῆς γειρὸς ριπτόμενα ἢ καὶ ἀπὸ σφενδονῶν ἐκ σφενδονίζομενα.

Τὰ ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως οἰκήματα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὐχὶ κανονικά, πολλὰ δὲ ἡσαν μᾶλλον ἡττον στρογγύλα. Τὰ θεμέλια αὐτῶν πολλάχις δὲν φθάνουσι μέχρι τοῦ βράχου, ἀλλὰ στηρίζονται ἐπὶ στρώματος λίθων καὶ γωμάτων, δι' ὧν ισοπεδώθη τὸ ἀνώμαλον κατωφερὲς ἑδαφος, ἐπὶ τοῦ στρώματος δὲ τούτου ἐκτίσθησαν οἱ τοίχοι διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων καὶ πιθανῶς ἄνευ πηλοῦ οἱ πλείστοι. Οἱ τοίχοι ἔμως τοῦ δωματίου η φαίνονται πηλότητοι¹, ἀλλὰ χρίσμα δὲν ἔγουσι καὶ οὗτοι ἐὰν

¹ Διν εἶναι παράδοξον ὅτι, ἀν καὶ ἐγνώριζον τὴν γρῆσιν τοῦ πηλοῦ, ὅμως κατεσκεύαζον ἐπὶ τοῦ ψηφιλοῦ τούτου καὶ ἀνύδρου λόφου τοίχους ἔηρολιθους· οἱ Ἀθηναῖοι ὄχυροῦντες τὴν Πύλον, λόφον ἐν πολλοῖς ὅμοιοι τῷ τοῦ Καστρίου, καὶ στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων καὶ σκευῶν εἰργάσθησαν καθ' ὃν τρόπον οἱ πανάργατοι νησιῶται καὶ ἐνεκα τούτου θεωρῶ δξιον παραθέσεως τὸ οἰκεῖον χωρόν τοῦ Ησουκεδίου (IV 4)· ἐγχειρίσαντες ἡπιγόντο, σιδήρια μὲν λιθουργά οὐκ ἔχοντες, λογάδην δὲ φέροντες λίθους, καὶ ζυντεύθεσαν ὡς ἱκατόν τι ξυμβαίνοι· καὶ τὸν πηλόν, εἴ που διοι χρῆσθαι, ἀγγεῖων ἀπορίᾳ ἐπὶ τοῦ νούτου ἔφερον . . . παντὶ τε τρύπων ἡπιγόντο φέναι

εῖχον, θὰ ἐφαίνετο, διότι ὁ μεσημβρινὸς τοῖχος του δωματίου σώζεται μέχρις ὕψους 1,15 μ. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχουσιν· ἐν αὐτῷ ἐνωκοδομημέναι ξύλιναι δοκοί. Ἐν γένει οὐδαμοῦ παρετήρησα ἐνταῦθα χρῆσμα ἡ ξυλίνους συνδέσμους τῶν τοίχων. Δύο ἔχ τῶν δωματίων (ζ καὶ τὸ παρ' αὐτὸν) ἀποτελοῦσιν ἐν οἰκημα, διότι τὸ μεγαλείτερον ζ, οὐ οἱ τοῖχοι σώζονται μέχρις ὕψους 0,75, δὲν εἶχεν ἄλλην θύραν πλὴν ἐκείνης, δι' ἣς συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ δεξιὰ αὐτοῦ κειμένου, τὸ ὅποιον οὕτω ἐχρησίμευεν ως πρόδομος τοῦ ἄλλου. Τοῦ δωματίου τούτου ἡ στρογγύλη μεσημβρινανατολικὴ γωνία καὶ τὸ βραχὺ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἐξηγούνται πιθανῶς ἐκ τούτου, διτὶ προϋπῆρχε τὸ μικρὸν κτίσμα ι, τὸ ὅποιον εἶναι τετράγωνον ἔχον μῆκος πλευρᾶς 1,22 περίπου· δύο διαστάσεις τῶν πλευρῶν αὐτοῦ εἶναι ὀλίγον καμπύλαι, ἡ δὲ κάλλιον σωζόμενη μεσημβρινὴ πλευρά, ἥτις ἔχει σήμερον ὕψος 0,65, εἶναι καὶ ὀλίγον κεχλιμένη πρὸς τὰ ἔσω· οἱ τοῖχοι ἔχουσι πάχος 0,30 ἔως 0,40, θύρα δὲν ὑπῆρχε, τὸ δὲ ἔδαφος εἶναι ἐστρωμένον διὰ πλακῶν. Η χρῆσις αὐτοῦ μοι εἶναι ἀγνωστος.

Περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀκροπόλεως ταύτης μαρτυροῦσι τὰ ἐν αὐτῇ γενόμενα εύρήματα. Μεταξὺ τῶν λίθων, σίτινες πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἐκάλυπτον τὰ λείψανα τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν τειχῶν, ἀνεκαλύψθησαν τεμάχιον ἀγγείου πρωτοκεριθιακοῦ ρυθμοῦ καὶ τεμάχιον λύχνου ῥωμαϊκῶν γρόνων. Ἐν δὲ τῷ πύργῳ ἐπλησίον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ εύρεθη μαχαίριον γαλκοῦν (πίν. 10, 43) κείμενον 0,40 μ. περίπου ύψηλότερον τοῦ ἔδαφους μεταξὺ τῶν καταπεπτωκότων λίθων τοῦ πύργου· τὸ μαχαίριον τοῦτο εἶναι φαίνεται μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἀπωλέσθη, διτὶ οἱ τοῖχοι τοῦ πύργου εἴγον ἐν μέρει τούλαχιστον καταρρεύσει. Πάντα τὰ ἄλλα εύρήματα ἀνῆκον ἀναμφισῆτής των εἰς τὴν κυκλαδικὴν ἐποχὴν· μεταξὺ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι πάλιν τὰ πήλινα ἀγγεῖα καὶ ἴδιως τὰ θραύσματα πίθων. Πολλὰ τούτων φέρουσιν ἐπιτειμένας πλαστικὰς ταινίας ἡριζόντιας, καθέτους ἡ λοξάς, ἀπλᾶς ἡ πολλαπλᾶς (ἰδε πίν. 9, 23)· ἐπὶ τινῶν πίθων φαίνονται αὗται ως συνέγειαι τῶν τοὺς λακεδαιμονίους τὰ ἐπιμαγιώτατα ἐξεργασάμενοι πρὶν ἐπιβοηθήσαι· τὸ γὰρ πλέον τοῦ χιωτίου αὐτὸν καρτερόν ὑπῆρχε καὶ οὐδὲν ήσει τείχους.

τοὺς λακεδαιμονίους τὰ ἐπιμαγιώτατα ἐξεργασάμενοι πρὶν ἐπιβοηθήσαι· τὸ γὰρ πλέον τοῦ χιωτίου αὐτὸν καρτερόν ὑπῆρχε καὶ οὐδὲν ήσει τείχους.

ἄκρων τῶν ὥτων καὶ ἐπὶ ἄλλων διακόπτονται ἀποτόμως, κοσμοῦνται δὲ διὰ λοξῶν ἐγχαραγμάτων καὶ ἀπομιμοῦνται προφανῶς σχοινία. Ἄλλα τεμάχια πίθων φέρουσι ταινίας πλαστικὰς μετὰ τύπων δακτύλων (πίν. 9, 18), εἶναι δὲ καὶ αὗται ὄριζόντιαι ἡ κάθετοι, ἀπλαῖ ἡ πολλαπλᾶς. Τὰ ὥτα τῶν πίθων εἶναι ὄριζόντιας τετρημένα, τὸ δὲ σύνηθες σχῆμα αὐτῶν δμοιον τῷ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1898 πίν. 9, 29. Λαβαῖ ὡς ἡ αὐτόθι πίν. 9, 37 μετὰ λοξῶν ἐγχαραγμάτων ἀπαντῶσι σπανιώτερον. Ὁ πηλὸς τῶν πίθων εἶναι ἐρυθρὸς ἡ τεφρὸς καὶ οὐχὶ καθαρός, ἀλλ' ἀναμεμιγμένος μετὰ κόκκων ἀμυμού καὶ μικρῶν τεμαχίων σχίστου, ἐνίστε δὲ καὶ μετὰ τριμμάτων ἀμιάντου. Ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν οἰκημάτων εὔρον πολλὰ τεμάχια τοῦ λίθου τούτου, ἀτινα τρίβοντες ἀνεμίγνυον μετὰ τοῦ πηλοῦ τῶν πίθων, οἱ δὲ ἐργάται τῶν ἀνασκαφῶν, οὓς ἡρώτησα, δὲν ἐγνώριζον νὰ εύρισκηται ἀμιάντος πλησίον τῆς Χαλανδριανῆς· ὥστε ἵσως ἔφερον αὐτὸν ἐξ ἄλλου μέρους.

Ἀπέναντι τοῦ πλήθους τῶν πίθων ὁ χριθμὸς τῶν θραυσμάτων ἄλλων ἀγγείων δὲν ἦτο μέγας. Ἐπὶ τινῶν ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἔντυποι κύκλοι συγκεντρικοί, τρίγωνα σφηνοειδῆ καὶ γραμμαὶ ἐγχάρακτοι· ἐν δὲ ἀγγείον σχεδὸν ἀρτιον (πίν. 9, 15) φέρει ἐντύπους σφραγίδας καὶ διπλῆν τεθλασμένην γραμμὴν ἐκ στιγμῶν. Τὰ χαρακτηριστικώτερα τῶν ἐκ τῶν τάφων γνωστῶν σχημάτων, ἥτοι δοχεῖα, πυξίδας σφαιρικάς, σκεύη τηγανοειδῆ, δὲν παρετήρησα ἐν τῇ ἀκροπόλει, δὲν ἀνεκαλύψθησαν δὲ καὶ ἀγγεῖα μετὰ γραπτῶν κοσμημάτων· εὔρον δμοιος δύο ποτήρια μετὰ φύλου ύπὸ τὸν πυθμένα καὶ τὰ στόμια πρόχων ὄμοιών της πίν. 9, 2. Τέλος εὑρέθη τὸ μνημονεύθεν ἥδη ἀνωτέρω τρωϊκὸν δέπας ἀμφικύπελλον¹.

Πλὴν τῶν πηλίνων ἀγγείων ἀνεκαλύψθησαν καὶ πολλὰ τεμάχια φιαλῶν ἐκ μαρμάρου, ἐξ ἄλλων λίθων δὲ πινάκια εύμεγέθη ως τὰ ἐκ τῶν τάφων,

¹ Τὸ σχῆμα τοῦτο, πλὴν τῆς Τροίας, μόνον ἐν τύμβῳ τῆς Φρυγίας ἀνεκαλύφθη μέχρι τοῦδε· A. Körte, Archäol. Anz. 1896 σ. 36 (ὅστις δμοιος οὐδὲν σχῆμα ἀναφέρει Ιδαιτέρως) καὶ Kretschmer, Einführung in die Gesch. d. gr. Sprach. σ. 176. [Τίδε νῦν ἐν Αθην. Mithl. 1899 σ. 1 κτέ. λεπτομερῆ ἔκθεσιν τοῦ Körte μετὰ πινάκων, ἐν οἷς ἀπεικονίζονται καὶ καρφίς χαλκῆ ὄμοια περίκου τῇ ήμετέρᾳ πίν. 10, 19, σωλήνη ὀστείνος εὔθετη μετ' ἐγχαραγμάτων παρεμφερῶν τοῖς τῶν ἱκ Σύρου καὶ τεμάχιον λιθίνης μητρές ρέον τύπον ἐγχειρίδου].

τριπτήρες (εἰκ. 33, 34), πολὺ μικρὸς πέλεκυς (πίν. 10, 37), σκευος κολοβόν, τὸ ὄπειον ἐγρησίμευε φαίνεται ως τράπεζα μικρά, καὶ ἄλλα τινά.

Εἰκ. 33.

Εἰκ. 34.

Ἐκ μετάλλων ἀνεκαλύφθησαν ἀργυρος, γαλχὸς καὶ μόλυβδος. Ἀργυρᾶ εἶναι ή ταινία πίν. 10, 1, ητις εἶναι ἔκ λεπτοτάτου ἐλάσματος, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν σώζεται ὁλόκληρος. Τὸ πλάτος αὐτῆς εἶναι 0,048, τὸ δὲ μῆκος ήτο πιθανῶς μεγαλείτερον τοῦ ἡμίσεος μέτρου· διότι ὡς ἐκ τινῶν μὴ συναρμοζομένων τεμαχίων ἔξαγεται. ὑπῆργον ἐπ' αὐτῆς ἐν ἄλλῳ ζώον, ἐν ἔτι ἀστεροειδὲς κόσμημα καὶ πιθανῶς δευτέρᾳ μορφῇ ἀντίστοιχος τῇ πρὸς τὸ δεξιὸν ἄκρον παριστωμένῃ. Ἐκάτερον τῶν ἄκρων ἔχει τρεῖς δόπας, δι' ὧν διήρχετο κλωστὴ συνδέουσα αὐτά, πᾶσαι δ' αἱ γραμμαὶ τῶν εἰκόνων ἀποτελοῦνται ἐκ στιγμῶν ἔκτυπων καὶ ἔνεκα τούτου πολλαχοῦ τὸ περίγραμμα εἶναι σαφέστερον ἐπὶ τῆς διποσθίας ἐπιφανείας ή ἐπὶ τῆς κυρίας ὅψεως. Ἐπὶ τοῦ σώματος δὲ τοῦ τετράποδος ζώου διακρίνονται ἐπίτηδες συγχεγυμένα καὶ ἀσαρῇ μικρὰ σφυροκοπήματα, δι' ὧν φαίνεται ἡθέλησεν ὁ τεχνίτης νὰ δηλώσῃ τὸ τριχωτὸν δέρμα. Τὰ ἐπὶ τῆς ταινίας ῥοδακοειδῆ ή μᾶλλον ἀστεροειδῆ κοσμήματα σύγκεινται ἐκ δύο κοινοτάτων ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς Σύρου στοιχείων, ήτοι ἐκ κύκλων συγκεντρικῶν καὶ γραμμῶν τεθλασμένων, ἀπαντώσι δὲ παρεμφερῆ ἐπὶ τινῶν τηγανοειδῶν σκευῶν (πρδ. εἰκ. 13 καὶ πίν. 9, 4). Τὸ ζώον ὑποτίθεται πιθανῶς ἡμερον, διότι φέρει περιόδειραιον, δμοιον δὲ τούτῳ ήτο τὸ ἐλλειπον ἀντίστοιχον ζώον οὐ μόνον τεμάχια ἰσώθησαν· ἐπὶ ἐνὸς τούτων, 1^α, φαίνονται τὰ ὅρθια ὄτα. Ἡ σπουδαιοτέρα δμως τῶν ἐπὶ τῆς ταινίας παραστάσεων εἶναι ή πρὸς τὸ δεξιὸν ἄκρον μορφῇ· ή κεφαλή αὐτῆς καὶ αἱ πτέρυγες δεικνύουσιν δτι εἰχονίζεται πτηνόν, ίσως δὲ καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ σώματος πυκναὶ στιγμαὶ δηλοῦσι πτερά·

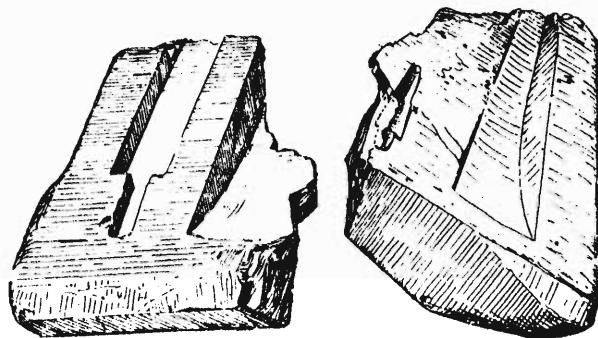
οἱ πόδες δμως ἀντικαθιστῶνται ὑπὸ κορμοῦ στρογγύλου ή κωνικοῦ, τοῦτο δ' ὡς μοι φαίνεται ὑποδεικνύει, δτι δὲν πρόκειται περὶ συνήθους πτηνοῦ· διότι ὁ τεχνίτης ἡδύνατο βεβαίως νὰ παραστήσῃ καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, δπως παρέστησε τοὺς τοῦ ζώου. Ο κωνικὸς κορμὸς καὶ αἱ πτέρυγες ή πτερυγοειδεῖς ἀποφύσεις ἀντὶ χειρῶν ἀπαντῶσι παρὰ πολυπληθεῖ κατηγορία γυναικείων μυκηναϊκῶν εἰδωλίων, τὸ δὲ πτηνόμορφον τῆς κεφαλῆς εἶναι γνωστὸν γνώρισμα πλείστων ἀρχαικωτάτων εἰδωλίων· δέν μοι φαίνεται λοιπὸν λίαν τολμηρὸν νὰ ὑποθέσωμεν, δτι ή ἐπὶ τῆς ταινίας μορφὴ παριστᾶ εἰδώλιον καὶ δὴ τὸ ἀρχαιότατον δεῖγμα τοῦ κατόπιν ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ κοινοτάτου τύπου.

Ἡ ἀργυρᾶ ταινία εἶναι, νομίζω, τὸ παλαιότατον σήμερον ἐν Ἑλλάδι γνωστὸν μετάλλινον πεποικιλμένον ἔλασμα· ὁ διὸ στιγμῶν δμως τρόπος τῆς διακοσμήσεως δὲν εἶναι πρωτοφανής, διότι ἀπαντᾶ καὶ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ τέχνῃ καὶ μετὰ ταύτην. Ἐν τῷ τετάρτῳ τάφῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν ἀνεκαλύφθησαν ἐν χρυσοῦν διάδημα καὶ τρία ἔξαρτήματα (Schliemann Mycēnes εἰκ. 357. 370), ἀτινα εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διὰ στιγμῶν κεκοσμημένα, ἄλλο δὲ χρυσοῦν διάδημα φέρον σπείρας ἐκ στιγμῶν ἐδημοσίευσεν δ. A. Evans¹. Ἐν τῷ ἐκ τοῦ τετάρτου τάφου διαδήματι διαβλέπει δ. Evans παραχμήν καὶ ἐπειδὴ εἶναι διάφορον τῶν λοιπῶν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις τάφοις τῆς ἀκροπόλεως ἀνακαλυψθέντων, εἰκάζει δτι ἐνεταριάσθη πολὺ ὑστερώτερον. Ἐγὼ ὄμολογῶ, δτι πάντοτε τὸ ἐθεώρησα ἀρχαικώτερον τῶν ἄλλων, νῦν δὲ ἀποδεικνύεται δτι τὸ εἰδος τοῦτο τῆς τέχνης εἶναι προμυκηναϊκόν.

Χάλκινα πράγματα δὲν εὑρέθησαν πολλὰ ἐν τῇ ἀκροπόλει· πλὴν τοῦ μαχαιρίου πίν. 10, 43 ἀνεκαλύφθησαν ἐν ἐργαλείον δμοιον τῷ πίν. 10, 12 καὶ ὅλιγα ἄλλα τεμάχια βέλονῶν ίσως. Σπουδαιοτέρα δμως τούτων διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Συρίων εἶναι ή ἀνακάλυψις ἄλλων τινῶν πραγμάτων σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων. Ἐντὸς τοῦ πύργου δὲ εὑρένη τεμάχιον σκωρίας γαλχοῦ, ως τὰ ἐν Ἀβύσσῳ τῆς Πάρου ἀνακαλυφθέντα, πλησίον δὲ τοῦ κτίσματος· εὑρέθησαν μεταξὺ πολλῶν τεμαχίων πίθων δύο κολο-

¹ Journal of hell. Studies XIII, σ. 211, εἰκ. 16.

εσί μῆτραι, ή μὲν (εἰκ. 35, 35 α) ἔχ σχιστολίθου, ή δ' ἔτερα (εἰκ. 36) πηλίνη, καὶ δύο χολόβαι πήλιναι χοάναι, ὡν η μία ἀπεικ. εἰκ. 37, 37 α (τομὴ συμπεπληρωμένη). "Ἄλλης χοάνης τεμάχιον εύρεθη ὅπιστα τοῦ δῶματίου η. Τὸ τε-

Eik. 35.

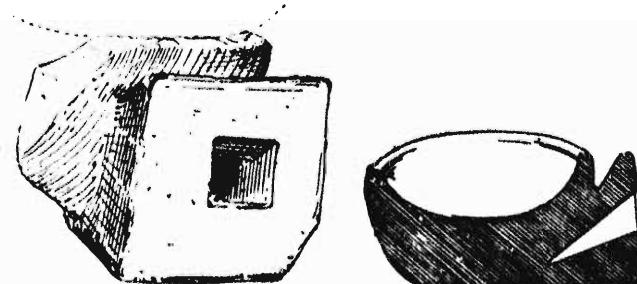
Eik. 35 α.

μάγιον τῆς ἔχ σχιστολίθου μῆτρας ἔχει μῆχ. 0,15 καὶ πλ. 0,11 μ., φέρει δὲ τύπους ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων, ἥτοι ἐπὶ τῆς μιᾶς τύπον αἰχμῆς

Eik. 36.

δόρατος καὶ παρ' αὐτὸν τύπον πελέκεως ἐπιπέδου, ἐπὶ δὲ τῆς ἔτερας ὄψεως τοὺς τύπους πάλιν πελέκεις ἐπιπέδου καὶ αἰχμῆς βέλους, ὡς φαίνεται.

Eik. 37.

Eik. 37 α.

"Η πηλίνη μῆτρα ἔχει σήμερον πλ. 0,135 καὶ μῆχ. 0,095 μ., φέρει δ' ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνης ὄψεως τύπους πελέκεως ἐπιπέδου, λεπίδος ξιφιδίου η δόρατος καὶ αἰχμῆς τινος μικροτέρας. Άι μῆτραι αύ-

ται δὲν εἶχον καλύμματα, ἐκ τῶν τύπων δ' αὐτῶν τὰ ἕπλα δὲν εἶχερχοντο ἐντελῶς συμμετρικά, ἀλλ' ἐλάμβανον βεβαίως τὸ δριστικὸν σχῆμα των κατόπιν διὰ σφυρηλατήσεως, δι' οὓς καὶ πυκνότερον καὶ ισχυρότερον ἐγίνετο τὸ μέταλλον. 'Ο πηλὸς τῆς πηλίνης μῆτρας φαίνεται διτὶ περιεῖχε καὶ ὄργανικὰς οὐσίας, ὅπως καὶ ὁ πηλὸς τῶν χοανῶν, εἰς δν ἀνεμίγνυον πιθανῶς κόπρον βοός¹. Τῆς χοάνης εἰκ. 37 δὲν σώζεται η μικρὸν μέρος τῆς περιφερείας μετὰ τετραπλεύρου ἀποφύσεως φερούσης ἐν τῷ μέσῳ τετράγωνον πυραμιδοειδὲς τρῆμα διευθυνόμενον πρὸς τὰ ἔσω καὶ κάτω (δρα τὴν τομήν). Τὸ χειλός τοῦ τρήματος ἔχει μῆκος πλευρᾶς 0,025 μ., προφανῶς δ' εἰσήρχετο εἰς αὐτὸ στελεός, δι' οὗ ἀπέσυρον τὴν χοάνην ἀπὸ τοῦ πυρός. Τὰ τοιχώματα τοῦ ἀγγείου εἶναι λίαν παχέα (σχεδὸν 0,02 μ. κατὰ τὰ χείλη, παχύτερα δ' ἔτι πρὸς τὸν πυθμένα) καὶ καλύπτονται ἔσω ὑπὸ στρώματος σκωρίας χαλκοῦ. "Ομοιον στρώμα σώζεται καὶ ἐπὶ τῶν τεμάχιών τῶν ἄλλων χοανῶν.

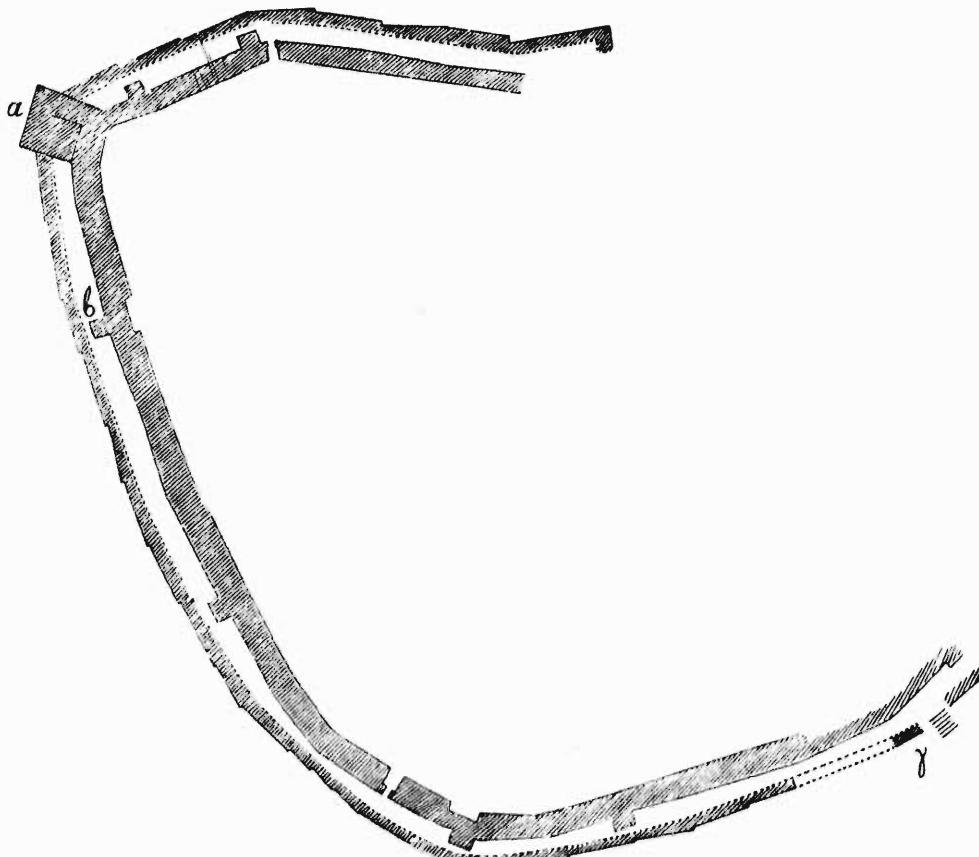
'Ἐκ μολύbdου εἶναι σύνδεσμοί τινες, δι' οὓς συνέδεον ως φαίνεται διερρωγότα ἀγγεῖα, καὶ ἐν πρᾶγμα, τὸ ὅποιον ἵσως ήτο σταθμίον. Δύο τεμάχια ἀγγείου μεγάλου συγκρατοῦνται σήμερον ἔτι διὰ δύο συνδέσμων, ἐνὸς φαεδοειδοῦς καὶ ἄλλου ἀποτελουμένου ἐκ δύο πλακῶν, ὡν η μὲν εἶναι ἐπιτεθειμένη ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ διερρωγότος μέρους, η δ' ἔτερα ἐπὶ τῆς ἔξω· μεταξύ τῶν εἶναι ἡνωμέναι αἱ πλάκες διὰ τρημάτων διαπερῶντων τὸ τοίχωμα τοῦ ἀγγείου καὶ πεπληρωμένων μολύbdου, φέρουσι δ' ἀμφότεραι ἔντυπον τὸ πλέγμα, ὅπερ ἐπὶ τῶν πυθμένων τῶν ποτηρίων τόσον συχνὰ ἀπηντήσαμεν, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἀξιοσημείωτον ἐν αὐταῖς· φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ἐπίεσαν ἐπὶ τοῦ μολύbdου θερμοῦ ἔτι σητος τεμάχιόν τι πλεκτὸν καὶ οὕτω ἐνετυπώθη τὸ πλέγμα. Τὸ ἐκ μολύbdου σταθμίον (ἐὰν εἶναι σταθμίον) ἔχει σχῆμα δμοιον περίπου τῷ τοῦ τριπτῆρος εἰκ. 33, τὸ δὲ βάρος αὐτοῦ εἶναι 1250 γραμμαρίων· λείπει δμως ἐν τεμάχιον.

'Εξ ἄλλων εύρημάτων μνημονεύω πέντε ἀπλά πήλινα σφονδύλια, τεμάχια λεπίδων ὄψιανος καὶ δλίγα ὄστα ζωῶν (προβάτων η αἰγῶν)· ἐκ θαλασσίων δ' ὄστρακων συχναὶ ἦσαν ιδίως αἱ πεταλίδες.

¹ Πρδ. Schliemann, Illos (γαλλ. έκδ.), σ. 719. Much, Die Kupferzeit in Europa, σ. 311.

‘Ως ἐκ τῶν καταλεχθέντων εύρημάτων ἔξαγεται, δὲν δύναται νὰ υπάρξῃ ἀμφιβολία δτὶ ή ἀκρόπολις τῆς Χαλανδριανῆς εἶναι τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων μετὰ τῶν τάφων. “Οτι δὲ πολλὰ σχήματα ἀγγείων, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν κοινοτέρων ἐν τοῖς τάφοις, δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἀποδεικνύει μόνον δτὶ, ως εἰπομένη ἥδη ἀνωτέρω, τὰ ἀγγεῖα ἔκεινα κατεσκευάζοντο, ώς ἐπὶ τὸ πολὺ τούλαχιστον, ἐπίτηδες διὰ τοὺς τάφους ἢ δτὶ ἡσαν ἀγγεῖα πολυτελείας. Καὶ ἐν Πάρῳ τὴν αὐτὴν διαφορὰν εὕρομεν μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν τάφων ἀγγείων

καὶ τῶν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν οἰκημάτων ἀνακαλυφθέντων. Τὸ σύγχρονον δὲ περίπου τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τῶν τάφων ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τούτου, δτὶ τὰ τείχη αὐτῆς εἶναι ἐκτισμένα δπως καὶ οἱ τοῖχοι τῶν τάφων καὶ δτὶ τὰ σχέδια τῶν πύργων καὶ οἰκημάτων δεικνύουσι τὴν αὐτὴν ἀκανόνιστον ποικιλίαν καὶ τὸν αὐτὸν συνδυασμὸν τῶν εὔθειῶν καὶ καμπύλων γραμμῶν καὶ γωνιῶν, δν καὶ ἐν τοῖς τάφοις παρετηρήσαμεν. “Οταν δμως λέγωμεν δτὶ ἡ ἀκρόπολις καὶ οἱ τάφοι εἶναι σύγχρονοι περίπου, ἐννοεῖται δτὶ δεχόμεθα ως πιθανὴν τὴν ὑπαρξίν

Εἰκ. 38. 1:1000

καὶ τινος γρονικῆς διαφορᾶς μεταξὺ αὐτῶν, ἣτις ἔξηγεται ἐκ τῶν κατωτέρω.

Τὸ νεκροταφεῖον τῆς Χαλανδριανῆς εἴπομεν δτὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν πολύγνην, ἡς ἵχνη σώζονται περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ΙΙαναγίας· ἡσαν οἱ κάτοικοι αὐτῆς διάφοροι· τῶν τῆς ἀκροπόλεως; Τοῦτο δὲν εἶναι πιθανόν, διότι οἱ δύο συνοικισμοὶ θὰ ἔκειντο πολὺ πλησίον ἀλλήλων γωριζόμενοι σγεδὸν μόνον ύπὸ τῆς βαθείας φάραγγος, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει οἰκουμενὲς δυσκόλως ἦδύναντο νὰ ζήσωσιν ἄνευ τῶν

περὶ τὴν Χαλανδριανὴν ἀγρῶν. Πιθανῶς κατωκήθη πρώτη ἡ πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν κειμένη καὶ ἐκ φύσεως ὄγυρα ἀκρόπολις, ἔξ αὐτῆς δὲ κατελήφθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν οἱ περὶ τὴν Χαλανδριανὴν ἀγροί· βραδύτερον ἔνεκα τῆς ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν στενογωρίας καὶ κακοτοπίας μετώκησαν, ἵσως οὐχὶ διὰ μῆσας, ἀλλὰ βαθυμηδόν, εἰς τὴν Χαλανδριανὴν, ἔνθα ἔζων μεταξὺ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κτηνῶν των ἐν ἀνέτῳ εὔρυγωρίᾳ. Ἡ ἀκρόπολις δμως φαίνεται δτὶ δὲν ἐγκατελείφθη ἐντε-

λῶς, ἀλλ' ἔχρησίμευεν ἐν δειναῖς περιστάσεσιν ώς καταφύγιον· συνέβη δηλονότι καὶ ἐνταῦθα διπλαῖς τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα οἱ κάτοικοι κατελθόντες ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν ἀκροπόλεων κατώκησαν παρὰ τοὺς πρόποδας αὐτῶν ἐν τόποις ὄμαλωτέροις καὶ εὔρυχωροτέροις· ἐν Σύρῳ δμως, ἐπειδὴ ἡ ἀκρόπολις περιβάλλεται ὑπὸ χαραδρῶν, ἡναγκάσθησαν οἱ ἀνθρωποι νὰ μετοικήσωσιν ἀπώτερον. Εἶναι ἀληθές, διτὶ ή βορείᾳ κλιτὺς τοῦ λόφου κατέρχεται ἡρεμώτερον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἡδύνατο ἡ πόλις νὰ ἔκταθῇ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο· ἀλλὰ πλὴν τοῦ διπλοῦ τείχους τοῦ λόφου τούτου ἔτι μᾶλλον τῶν ἀγρῶν

των, ἵσως δὲν ἥσαν παρὰ τὴν παραλίαν τόσον ἀσφαλεῖς ἀπὸ αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν, δσον ὑψηλότερον παρὰ τὴν Χαλανδρίανήν. Ἐκ τούτων φανερὸν γίνεται, διτὶ ὅχι μόνον δυνατόν, ἀλλὰ καὶ πιθανώτατον εἶναι, διτὶ τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως καὶ πολλὰ ἐκ τῶν εὑρημάτων εἶναι ἀρχαιότερα κατά τι τῶν χρόνων ἀκμῆς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Χαλανδρίανῆς.

Τὸ διπλοῦ τείχος τῆς ἐν Σύρῳ ἀκροπόλεως δὲν εἶναι μοναδικὸν ἐν ταῖς νήσοις, διότι δμοιον εὔρον καὶ ἐν Σίφνῳ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου μεσημβρινοανατολικῶς τῆς Ἀπολλωνίας (εἰκ. 38). Ἡ

Εἰκ. 39.

χορυφὴ τοῦ λόφου τούτου σχηματίζει μικρὸν ὁροπέδιον, τοῦ ὅπερού τρεῖς πλευραὶ περιβάλλονται ὑπὸ διπλοῦ τείχους, ἐνῷ ἡ τετάρτη, ἡ ἀνατολική, ητὶς εἶναι ικανῶς ἀπότομος καὶ ἐκ φύσεως ὄχυρά, ἡτο πιθανῶς ἀτείχιστος. Ἐκ τῶν δύο τειχῶν τὸ ἔξωτερικὸν εἶναι ἀσθενέστερον ἔχον πάχος 1,30 ἔως 1,60 καὶ συγγραμματίζει πολύγωνον, οὐ αἱ πλευραὶ ἔχουσι μῆκος ἡ μὲν ἐλαχίστη 2,90, ἡ δὲ μεγίστη 9,30 μ. Λι πλευραὶ δὲν τέμνονται ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ πάντοτε ἡ μία στρέφεται ἐπὶ ὅλιγον πρὸς τὰ ἔσω καὶ ὅρθῃν γωνίαν ἡ σγεδὸν ὅρθῃν καὶ κατόπιν ἔνοιγται μετὰ τῆς ἄλλης, οὕτω δὲ σχηματίζονται κατὰ

διαστήματα γωνίαι προέχουσαι· τῆς παρακειμένης πλευρᾶς ἀπὸ 0,15 ἔως 0,40 μ., μία δμως προέγει 0,70 μ. περίου¹. Ἐσωθεν φαίνεται διτὶ δὲν ὑπάρχουσιν αἱ γωνίαι καὶ ἔνεκα τούτου παρ' αὐτὰς τὸ τείχος εἶναι ἀσθενέστερον κατά τι. Τὸ τείχος τοῦτο εἶναι ώχοδομημένον ἐξ ἀργῶν, μᾶλλον ἡ ἡτοπν πλακιωτῶν καὶ ως ἐπὶ τὸ πολὺ οὐχὶ μεγάλων λίθων (ἐν τμῆμα τῆς βορείας πλευρᾶς ἀπεικονίζεται

¹ Λι γωνίαι αὗται εἶναι νῦν γνωσταὶ ἐκ πολλῶν ἀρχαίων πόλεων· ἓδε Noack, Athen. Mitt. 1891 σ. 428; πρὸς τούτοις A. J. Evans, Annual of the Br. School at Athens 1895-6 σ. 23 (τείχος Γουλαίν Κρήτη) καὶ Cecil Smith, αὐτ. 1896-7 σ. 14 (τείχος Φυλακών· πῆς ἐν Μήλῳ).

έντασθα ειχ. 39), σώζεται δὲ εἰς ἐν μέρος μέχρις ὑψους 2,60 μ. καὶ, δον δύναται νὰ κρίνῃ τις σήμερον, εἶχε μίαν μόνην πύλην κειμένην πιθανῶς πρὸς τὸ σημερινὸν ἄκρον τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ἔνθα υπάρχει κλίμαξ (γ) κατασκευασθεῖσα πρότινων ἐτῶν· διότι οὐδαμοῦ μὲν τοῦ λοιποῦ τείχους υπάρχει ἄνοιγμα εἰσόδου, η δ' ἀτείχιστος πλευρὰ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀκατάλληλος.

Ο μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν χῶρος φαίνεται ὅτι ἡτο ὁδός, διότι δοκιμάσας εἰς πλείονα μέρη εὔρον ὑπὸ ἐπίχωσιν 0,30 ἔως 0,50 μ. στρῶμα γῆς πεπατημένης καὶ ὑπ' αὐτὸ λίθους ἀτάχτως ἐρριμμένους· η ἐπιφάνεια τοῦ δρόμου κείται πολλαχοῦ ἐν μέτρον καὶ πλέον ὑπὲρ τὸ φυσικὸν στερεὸν ἔδαφος. Πλησίον τοῦ πύργου ἐ ἀνεκαλύφθη ὑπόνομος, ητις ἀπὸ τῆς ΜΔ αὐτοῦ γωνίας ἀρχομένη διασχίζει τὸ ἔξωτερικὸν τεῖχος· ἐντὸς τοῦ τείχους ἔχει ἡ ὑπόνομος πλ. 0,25 καὶ ὑψος μόλις 0,15 μ., μεταξὺ δμως τοῦ τείχους καὶ τοῦ πύργου τὸ ὑψος αὐτῆς εἶναι 0,90 μ. καὶ τὸ πλάτος μέχρι 0,40 περίπου. Ἐνεκα τοῦ μεγάλου τούτου ὕψους μεταξὺ τείχους καὶ πύργου καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔξαχολουθεῖ ὑπὸ τὸν πύργον, πιθανὸν φαίνεται ὅτι διώχέτευε τὰ μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν πίπτοντα ἔμβρια ὄδατα.

Τὸ ἔσωτερικὸν τεῖχος ἔχει πάχος λίαν διάφορον κατὰ τὰ διάφορα μέρη, ητοι ἀπὸ 2,40 ἔως 4,10 περίπου, εἰδικώτερον δ' η μὲν βορεία πλευρὰ αὐτοῦ ἔχει πάχος 2,40 ἔως 2,80, αἱ δ' ἀλλαι 3,60 ἔως 4,10. Τὸν λόγον τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀγνοῶ, διότι η βορεία πλευρὰ δὲν εἶναι μᾶλλον δυσάλωτος. Τὰ κατώτερα μέρη τοῦ ἔσωτερικοῦ τείχους εἶναι ἐκτισμένα ἐκ μικρῶν λίθων, τὰ δ' ἀνώτερα, δον σώζονται, ἐκ μεγαλειτέρων η καὶ ἔξ ὅγκολιθων ἔχόντων διαστάσεις, οἵας π. χ. οἱ τῆς ἐν Μυκήναις ἀκροπόλεως. Αἴτιον τούτου εἶναι ὅτι τὰ κατώτερα μέρη τοῦ ἔσωτερικοῦ τείχους καλυπτόμενα ὑπὸ τῆς μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν ἐπιχώσεως τοῦ δρόμου δὲν ἥσαν ὄρατά, τοῦτο δέ, πλὴν πολλῶν ἀλλων, ἀποδεικνύει δι τὰ δύο τειχῶν ἐκτίσθησαν συγχρόνως καὶ ἐν σχέσει πρὸς ἀλληλα. Εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τεῖχος ὑπάρχουσι κατὰ διαστήματα προσκεκολλημένοι πύργοι τετράγωνοι, ὃν τὰ μόνα σωζόμενα κατώτερα μέρη εἶναι ὡσαύτως ἐκ μικρῶν λίθων ὥχοδομημένα, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους μένει πάντοτε διόδος στενή·

εἰς δμως πύργος (α) κείμενος ἐν τῇ γωνίᾳ, ἣν σχηματίζουσιν η βορεία καὶ η δυτικὴ πλευρά, ὅχι μόνον καταλαμβάνει δλον τὸ πλάτος τοῦ δρόμου, ἀλλ' ἔκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους καὶ πρόέχει ἔτι καὶ τούτου· δυστυχῶς δὲ πύργος οὗτος δὲν σώζεται ἐπαρχῶς πρὸς κατανόησιν πλειόνων λεπτομερειῶν· πρόδηλον δμως εἶναι δι τι διέχοπτε τὸν μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν δρόμον, πιθανώτατα δὲ καὶ τὴν συνέχειαν τῶν ἐπάλξεων τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους· ὥστε ἐὰν ἔχθρος τις κατώρθωνε νὰ γείνῃ κύριος τοῦ ἐνὸς τμῆματος τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους, δὲν ἡτο κύριος καὶ τοῦ ἑτέρου. Ἐπὶ τοῦ ἔσωτερικοῦ τείχους, καθ' ἐσον σώζεται, υπάρχουσι δύο πυλίδες, η μὲν ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς, η δ' ἑτέρα εἰς τὰ μεσημβρινοδυτικά, ἀμφότεραι δὲ δὲν κείνται πλησίον τῆς πύλης τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους (δπουδήποτε καὶ ἀν υποτεθῆ αὕτη), ἀλλ' ἵκανῶς μακράν, καὶ δ' ἐκείνης εἰσελθὼν ἔπρεπε νὰ βαδίσῃ διάστημά τι μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν καὶ ὑπὸ τοὺς πύργους, ἵνα φθάσῃ πρὸ μιᾶς· τῶν εἰσόδων τῆς ἀκροπόλεως. Αἱ εἰσόδοι αὕται ἔχουσιν ἀμφότεραι πλ. 0,85 μ., εἶναι δέ, ὡς φαίνεται, δύο ἐνεκα τῆς διχοτομήσεως τοῦ δρόμου διὰ τοῦ πύργου α· διότι ἐὰν ἡ πύλη τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους ἔχειτο παρὰ τὴν νεωτέραν κλίμακα, η ἐν τῇ βορείᾳ πλευρῷ τοῦ ἔσωτερικοῦ τείχους πυλίς δὲν ἥδυνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἡ δπως ἔξέρχωνται ἐνδοθεν εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ δρόμου καὶ ἀνέρχωνται εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ ἔξωτερικοῦ τείχους· διὰ τὴν ἐν καιρῷ εἰρήνης συγκοινωνίαν μετὰ τῶν ἔξω ἡ πυλίς αὕτη οὐδεμίαν εἶχε σπουδαιότητα. Εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ ἔσωτερικοῦ τείχους ἀνέβαινον διὰ κλιμάκων ἐκτισμένων εἰς τὰς ἐσοχὰς τοῦ τείχους, ὃν μία υπάρχει παρὰ τὸν πύργον ἐ καὶ ἀλλη παρὰ τὸν πύργον τὸν πλησίον τῆς μεσημβρινοδυτικῆς πυλίδος.

Η ἀκρόπολις τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ὑστερωτέραν τῆς ἐν Σύρω· τοῦτο ἀποδεικνύεται ὅχι μόνον ἐκ τῆς μεγαλειτέρας ἐκτάσεως, ἣν κατέχει, καὶ τοῦ μεγαλειτέρου πάχους τῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας, δστις εἶναι τελειότερος (πρβ. τὰς δύο ἀπεικονίσεις ειχ. 39 καὶ πίν. 7, 2), ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἀνωτέρων λίθων τοῦ ἔσωτερικοῦ τείχους, ἐκ τοῦ τετραγώνου σχήματος πάντων τῶν πύργων καὶ τέλος ἐκ τῶν εὐρημάτων· διότι ἐν ταῖς μικραῖς δοκιμαῖς, ἀς ἐπε-

χείρησα δπως κατανοήσω τὸ σχέδιον τῶν τειχῶν, τὸ ὅποιον ἐξ ἀρχῆς μοι ἐφάνη ἴδιόρρυθμον, εὔρον μόλις ἐν ἡ δύο τεμάχια ἀγγείων ἀναγόμενα εἰς τὴν κυκλαδικὴν ἐποχήν, πολὺ πλείονα δὲ μυκηναϊκὰ καὶ πλεῖστα χονδροειδῆ, ἄνευ τινὸς κόσμου, τέγνης ἐγγωρίου, ἀτινα πρέπει νὰ ἥσαν ἐν γρήσει συγχρόνως μετὰ τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων μυκηναϊκῶν¹. Παρὰ τὴν διαφορὰν τῶν γρόνων ὅμιος ἡ δμοιότης τῶν σχεδίων τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σύρου καὶ τῆς τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου εἴναι καταφανῆς· ἐν ἀμφοτέραις ὑπάρχει ἐν προτείχισμα, ὅπιστος τοῦ ὅποιου ἐγείρεται τὸ κύριον τείχος, παγύτερον, βεβαίως ὑψηλότερον καὶ ὑπὸ πυκνῶν πύργων ὑπερασπιζόμενον. Αἱ πύλαι εἴναι δσον τὸ δυνατὸν ὀλίγαι καὶ δσον τὸ δυνατὸν στεναῖ, ἡ πρόσοδος δὲ πρὸς τὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους δυσχεραίνεται δσον οἶνον τε πλεῖστον· διότι οἱ ἐγχροὶ εἴναι ἡναγκασμένοι νὰ βαδίζωσιν ὑπὸ τοὺς πύργους, οἵτινες προέχουσι τό-

¹ Πολλὰ τεμάχια μυκηναϊκῶν ἀγγείων εἰδον ἐν Σ/φνῳ καὶ ἐν τῇ θέσει Φρούδη τοῦ Καλαμιτσίου, βράχου κρημνώδους πρὸς Δ. καὶ ἐπικλινούς πρὸς Μ. καὶ Λ., ἐφ' οὐ σύζονται καὶ θεμέλια οἰκημάτων.

σον, ὥστε μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους νὰ μένῃ δίοδος χωροῦσα ἐνα μόνον ἄνδρα. Αἱ δμοιότητες αὗται καὶ ἀρ' ἔτερου ἡ διαφορὰ τῶν χρόνων ἀποδεικνύουσιν, δτι τὸ ὄχυρωτικὸν τοῦτο σύστημα ἦτο πατροπαράδοτον ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐπὶ αἰώνας ἐν γρήσει¹.

¹ Καὶ περὶ τὴν ἐν Φυλακωπῇ τῆς Μήλου προϊστορικὴν πόλιν ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν "Ἀγγλῶν δύο παράλληλα τείχη ἀπέχοντα ἀλλήλων τρια ἡ τέσσαρα μέτρα (Cecil Smith ἐν Annual of the B. School at Athens 1896-7 σ. 11 κέ.)., ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ σύστημα ὑπῆρχε. Τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους τὸ κατωτέρον μέρος εἴναι ὥχοδομημένον ἐκ λιθῶν μικρῶν μετὰ πηλοῦ, τὸ δ' ἀνώτερον ἐξ ὄγκολίθων κατὰ τὸν κυκλώπειον τρόπον. Περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, τὸ ὅποιον εἴναι ἀσθενέστερον κατεσκευασμένον ἐκ γῆς καὶ μιᾶς μέχρι τριῶν σειρῶν λιθῶν, εἰκάζει δ Smith, ὅτι ἔχρησίμευεν ὅπως κυλή τὰ ἔξω χώματα νὰ πιέζωσι τὸ ἐσωτερικὸν τείχος· ἀλλ' ἡ ἐξηγήσις αὕτη ἀναμφιβόλως δὲν εἴναι ἐπαρκής, δπως καὶ μόνη ἡ διαφορὰ τῆς τοιχοδομίας μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου καὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους δὲν ἀποδεικνύει δτι δὲν εἴναι σύγχρονα. Τούναντίον προφανής είναι ἡ δμοιότης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τείχος τῆς ἀκροπόλεως Ἀγ. Ἀνδρέου. [Μετὰ νεωτέρας ἀνασκαφάς ὄρθως παραδέχεται δ Argarth, δτι τὸ ἐσωτερικὸν τείχος τῆς Φυλακωπῆς ὅλον ἀπὸ τῶν θεμελίων είναι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς περιόδου· αὕτη δὲ είναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Dörpfeld. Annual 1897-8, σελ. 5].

ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΧΑΛΚΙΔΟΣ ΚΑΙ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δ Ἰ. Μουρτίκας σκάπτων ἐν Χαλκίδῃ ἐν τῷ ἀγρῷ του κειμένῳ ἔξωθεν τῆς πόλεως, πρὸς Λν., ὅπισθεν τῶν ξυλίνων παραπηγμάτων, ἀτινα ἐγρησίμευον ἄλλοτε ὡς στρατῶν, πλησίον τῶν σωζομένων ἔτι κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τόξων τοῦ παλαιοῦ ὑδραγωγείου Χαλκίδος ἀτινα νῦν ὀγούμαζονται «τρεῖς καμάρες»¹, ἀνεύρε

¹ Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει ἀνευρέθη πρὸς χρόνων καὶ ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ τοῦ Ἀνοιδίδη, Λπιδη, Σαράπιδη, Πακαντσιλέου ἐν Ἀθηνᾷ 1891 σελ. 176. ὅμοιως καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ, Ἀθηνᾶ; 1889 σελ. 311

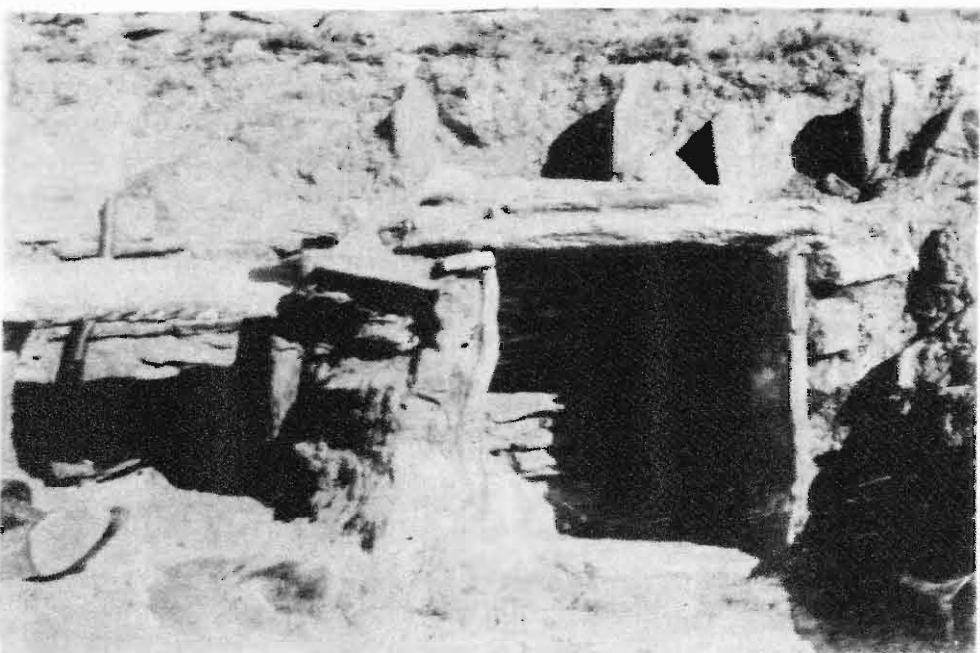
μετ' ἄλλων μαρμάρων τῶν πλείστων προερχομένων, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν φαίνεται, ἐξ ἐνὸς βάθρου, καὶ τὴν ὅπισθεν ἐπιγραφήν, ἥτις τῇ φροντίδι μου κατετέθη εἰς τὴν συλλογὴν Χαλκίδος ὑπὸ τοῦ πρώην ἐπιμελητοῦ τῆς συλλογῆς καθηγητοῦ Ἰ. Μάτσα.

(Mittl. 1881, 167) Ἀθηνᾶς 1891 σ. 613, Bull. 1892, 102, ἀρ. 7, Ἀθηνᾶς 1892 σ. 623, ἐν διάφορα δημόσια οἰκηδομήματα, εὑρθησαν ἐν τοῖς παρακειμένοις ἄγροις, δκτι ποιησίον ἀνεκαλύψθη καὶ ἡ ἀρχαικὴ ἐπιγραφὴ Ἀθηνᾶ; 1891 σελ. 610, (Philologus 1889 σελ. 426).

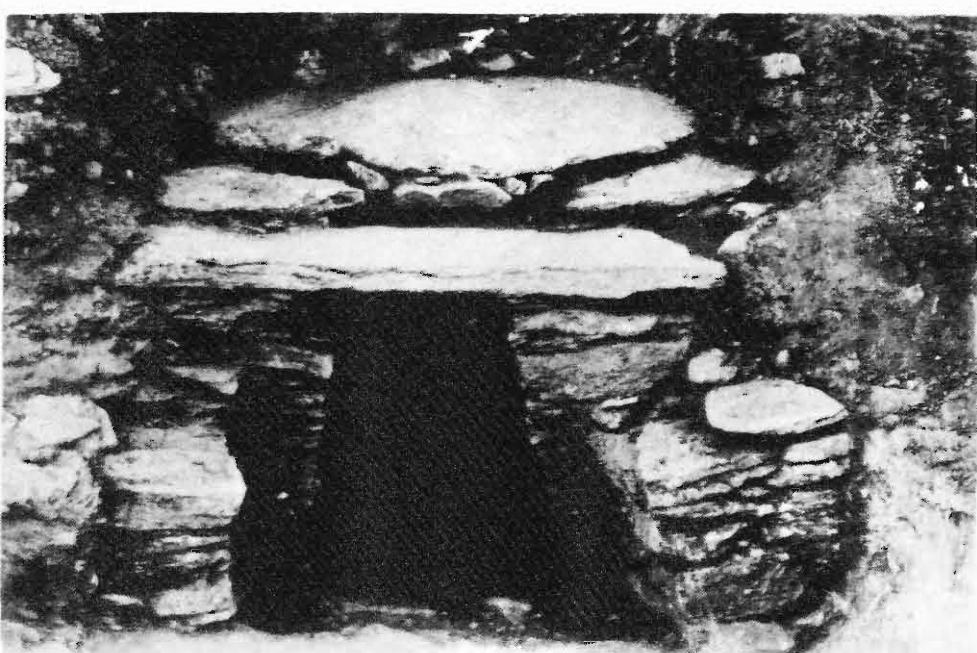

1

2

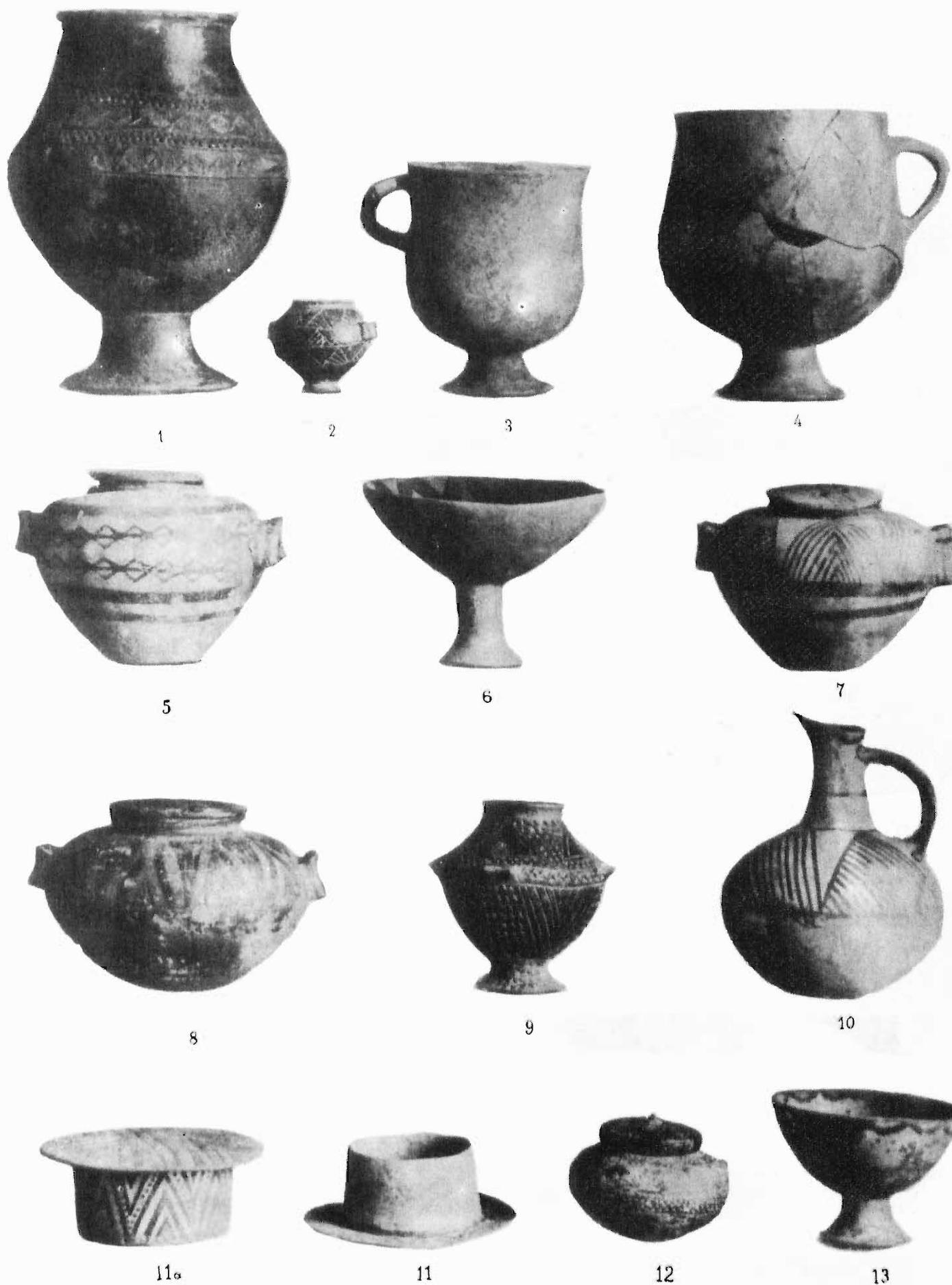

3

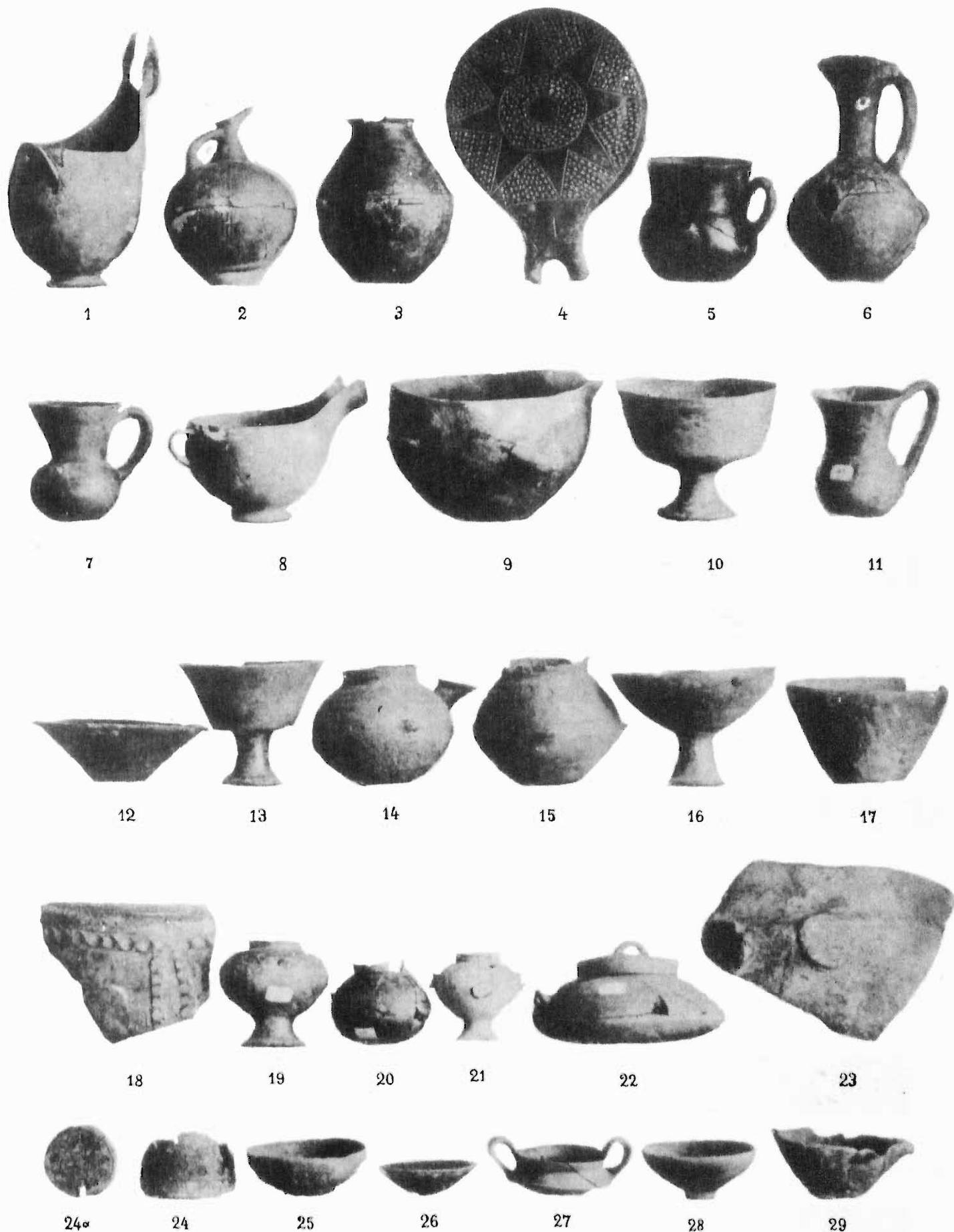

4

1. 2. ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΧΑΛΑΝΔΡΙΑΝΗΣ ΕΝ ΣΥΡΩΙ.— 3. 4. ΠΡΟΣΟΥΣΙΣ ΤΑΦΩΝ

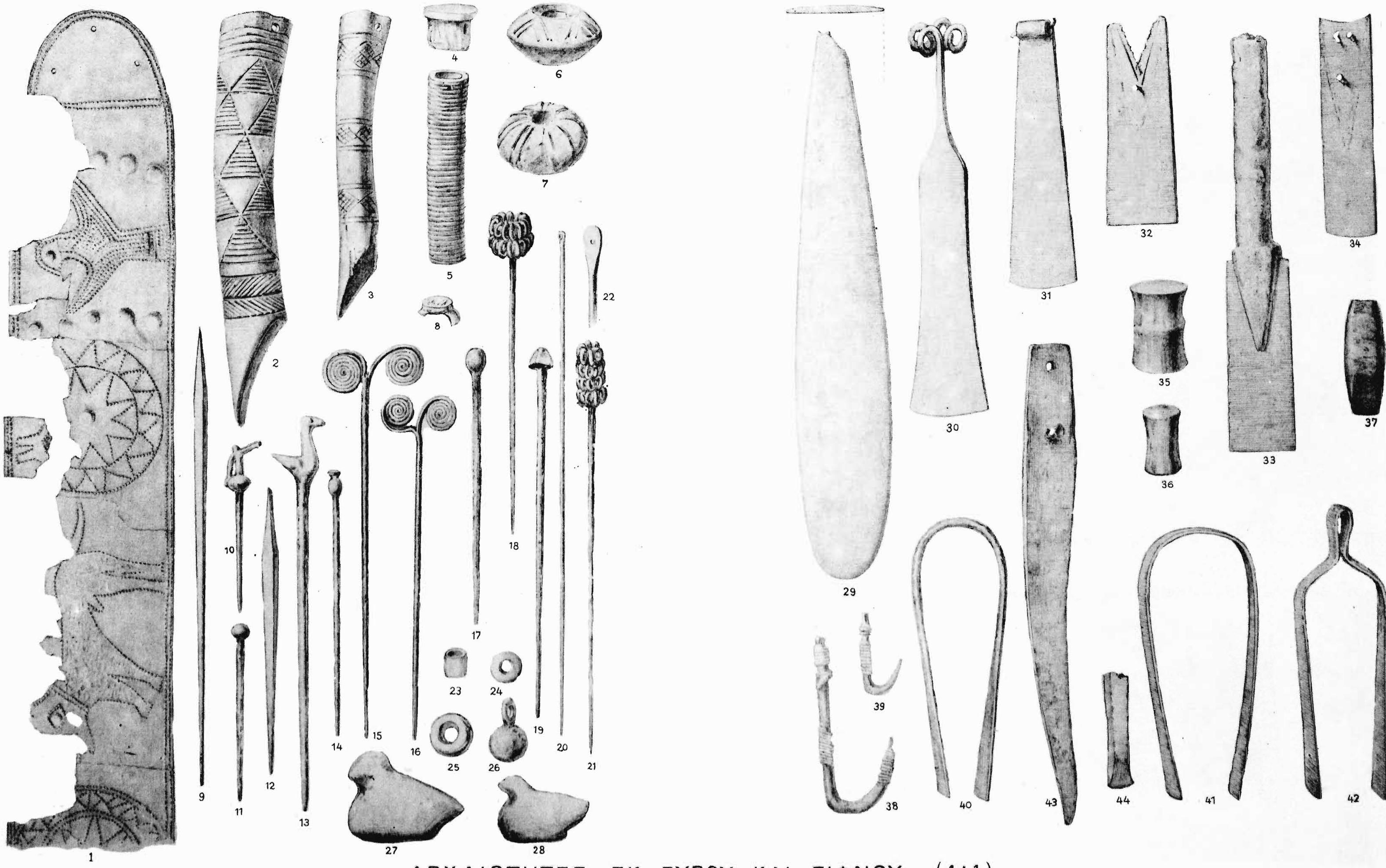

ΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΣΥΡΟΥ. — ΑΡ. 3 ΕΚ ΣΙΦΝΟΥ

ΠΗΓΑΙΝΑ ΛΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΣΥΡΟΥ — ΜΕΤΑ ΕΚ ΣΙΦΝΟΥ

1 : 5 περίπου.

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΕΚ ΣΥΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΦΝΟΥ (1:1)